

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Daniel Šagath

**Aplikácia teórie medzinárodných režimov na vesmírny
priestor**

Diplomová práca

Vedúci diplomovej práce: Mgr. Markéta Žídková, Ph.D., M.A.

OLOMOUC 2011

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu vypracoval samostatne na základe uvedených prameňov a literatúry.

V Olomouci dňa 15. augusta 2011

Obsah

Úvod	4
1. Teória medzinárodných režimov	13
1.1 Medzinárodné režimy a ich miesto v medzinárodných vzťahoch	13
1.2 Legitimita a efektivita medzinárodných režimov	19
1.3 Dynamika vývoja medzinárodných režimov.....	23
1.4 Typológia medzinárodných režimov	26
2. Vesmírny priestor ako oblasť záujmu medzinárodných vzťahov	31
2.1 Vymedzenie hraníc a zdrojov režimu vesmírneho priestoru.....	31
2.2 Vývoj medzinárodne právneho statusu vesmírneho priestoru	37
2.3 Zmluvy a konvencie zakladajúce režim vesmírneho priestoru	42
3. Medzinárodný režim vesmírneho priestoru	49
3.1 Súčasný aktéri režimu vesmírneho priestoru	49
3.2 Inštitucionálna dynamika vývoja režimu vesmírneho priestoru	54
3.3 Základné princípy a pravidlá pre činnosť aktérov v režime vesmírneho priestoru	59
Záver	71
Pramene a literatúra	74
Pramene	74
Literatúra.....	78
Prílohy	89
Zoznam	89
A. Obrazové prílohy.....	89
B. Textové prílohy	93
Abstrakt	99

Úvod

V roku 2011 si ľudstvo pripomína niekoľko významných míľnikov vo svojej činnosti k významnému a zároveň pomerne podceňovanému priestoru, akým je vesmír. Počas päťdesiatich rokov aktivít došlo nie len ku technologickému pokroku jeho študovania a využívania, zlepšovania kvality života na zemskom povrchu vďaka vesmírnym aplikáciám, ale aj k narastaniu záujmu aktérov medzinárodnej politiky o jeho potenciál. Od roku 1957, kedy na obežnú dráhu Zeme bola vyslaná prvá umelá družica, počet objektov celkovo vypustených do vesmírneho priestoru prekračuje hranicu niekoľkých tisícov. Na ďalšie tisíce sa rátajú nefunkčné zariadenia, ich časti a iný odpad, ktorý je potenciálnym problémom pre súčasné a budúce aktivity. Vážnejšou hrozbou však ešte stále ostáva možné zneužitie na vojenské účely, nárokovanie si suverenity a teritoriálnych práv na časti vesmírneho priestoru. Okrem iného ekonomický, vedecký a technologický úžitok z jeho zdrojov je, a vždy bude, dôležitým pre udržanie rozvoja ľudstva, globálnej spoločnosti.

Teórie medzinárodných vzťahov ponúkajú vhodný prostriedok k docieleniu základných predpokladov predpokladu chovania aktérov svetovej politiky, a stanoveniu tak možnosti a limity ich prípadnej vzájomnej spolupráce. Aktéri, ktorí vynakladajú značné finančné, materiálne a sociálne náklady na svoje vesmírne programy, sledujú predovšetkým svoj vlastný záujem a mocenský profit z neho plynúci. Moc a presadzovanie vlastnej suverenity je prirodzeným prostriedkom aktérov zotrvania svojej pozície v anarchickom prostredí medzinárodnej politiky.

Aktivity vo vesmírnom priestore podliehali už od skorého obdobia istým pravidlám a princípom, ktoré mali zabrániť potenciálnemu mocenskému stretu záujmov aktérov a súčasne neohroziť rozvoj vesmírnych aktivít. Potreba takéhoto kroku spočívala v tom, že len medzinárodne platný rámec pravidiel a princípov môže zabrániť negatívnym vplyvom plynúcich z aktivít vo vesmírnom priestore. Okrem toho, dlhú dobu bol počet aktérov limitovaný len na dve krajiny, Spojené štáty americké (USA) a Zväz sovietskych socialistických republík (ZSSR).

Pomere dlho tak spočívala kontrola ich aktivít len na základe uplatňovania a vymáhania stanovených zásad chovania aktérov vo vesmírnom priestore. Oblasť, na ktorú je táto práca zameraná, sú teda zmienené zásady chovania aktérov vo vesmírnom priestore a akým vývojom prešlo ich definovanie a uplatňovanie do praxe. Deje sa tak za vedomého predpokladu, čím je vesmírny priestor zaujímavý pre aktérov medzinárodných vzťahov, že si vyžaduje svoju vlastnú úpravu zásad chovania a do akej miery je chovanie aktérov vo vesmírnom priestore v súlade s takýmito zásadami.

Cieľom práce je poskytnúť základný rámec výskumu problematiky vesmírneho priestoru prostredníctvom teórie medzinárodných režimov. Práca tak operuje s dvomi základnými pojmami, a to *vesmírny priestor* ako definovanie oblasti výskumu, a *medzinárodné režimy* ako prostriedok výskumu presadzovania záujmov aktérov v medzinárodných vzťahov. Cieľ práce sa sústreďuje na (a) vývoj teórie medzinárodných režimov, (b) definovanie objektu záujmu, respektíve vesmírneho priestoru a v ňom sa nachádzajúcich zdrojov, na (c) vývoj a uplatňovanie princípov a pravidiel platných pre aktivity v tomto priestore, (d) na určenie typológie režimu, jeho legitimacy a dynamiky inštitucionálneho vývoja a oblasti aktivít vo vesmírnom priestore, ktoré bližšie upravuje. Práca má za cieľ zodpovedať otázku, aká forma medzinárodného režimu bola utvorená pre vesmírny priestor?

Témou práce je vývoj obsahovej a inštitucionálnej podoby režimu vesmírneho priestoru a podľa akých kritérií je možné tento režim hodnotiť. Práca tak okrem iného čiastočne vychádza z obsahu protokolu Databázy medzinárodných režimov,¹ ktorý v sebe zahŕňa predpoklady a prostriedky formovania režimu, klasifikáciu jeho hlavných atribútov a mechanizmov a následného vplyvu režimu na činnosti aktérov. Určitou výhodou z časovo-priestorového hľadiska je, že je možné presne stanoviť, kedy sa začala ľudská aktivita k vesmírnemu priestoru, čo platí rovnako aj pre konkrétny vývoj vytvárania pravidiel a formulovania medzinárodných zmlúv a dohovorov.

¹ Bližšie: Breitmeier et al 1996.

Dôvodov k výberu témy aplikácie medzinárodných režimov na vesmírny priestor je hneď niekoľko. Napriek 50 ročnému vývoju ľudskej činnosti vo vesmírnom priestore je počet prác zameraných na politické a medzinárodné hľadisko týchto aktivít stále obmedzený, a to nie len v českom a slovenskom prostredí. Rovnako tak sa práca snaží doplniť istú absenciu koherentnej analýzy teórie medzinárodných režimov k vesmírnemu priestoru. V neposlednej rade, teória medzinárodných režimov tým, že je sama závislá na potrebe existencie objektu záujmu a k nemu sa týkajúceho problému, ponúka vhodnú platformu pre výskum a vývoj medzinárodných aktivít vo vesmírnom priestore.

V súlade s vyššie zmieneným cieľom a dôvodmi výberu témy, práca vychádza z nasledujúcej hypotézy:

Zvýšená intenzita vzťahov medzi aktérmi v oblasti vesmírneho priestoru podporuje vznik a rozvoj medzinárodného režimu upravujúceho princípy, pravidlá a normy využívania v ňom nachádzajúcich sa zdrojov a k spôsobom, akými aktéri vykonávajú svoju činnosť vo vesmírnom priestore.

Práca má empiricko-analytický charakter a je interpretačnou prípadovou štúdiou medzinárodných režimov k vesmírnemu priestoru. Analýza je vykonávaná prostredníctvom stanovenia základných závislých a intervenujúcich premenných a na základe empirických zistení o vyvíjaní medzinárodných aktivít v danom priestore. Radí sa medzi tzv. základný výskum medzinárodných režimov, ktorý si vyžaduje štúdium existujúceho režimu k danej oblasti záujmu.² Za závislú premennú je považovaný samotný medzinárodný režim, ktorý je vysvetľovaný prostredníctvom nezávislej premennej zoskupenia záujmov aktérov vo vesmírnom priestore.

Výskum režimov ako súčasti medzinárodných vzťahov je možné teda uchopiť pomocou základných vysvetľujúcich premenných, akými sú úroveň

² Walter and Zürn 2004, 311.

presadzovania *moci* aktérov pri zdieľaní spoločného *záujmu* a za predpokladu *vedomenia* si poznatku a identity vyvođených z existencie problému.³

Zmena v distribúcii moci medzi aktérmi nemusí vždy obsahovať zmenu výstupu a podoby ich politiky voči určitej oblasti, nakoľko režimy môžu plniť funkciu intervenujúcej premennej.⁴ Režimy tak môžu existovať nezávisle na základe kauzálnych faktoroch a príčin, ktoré vedú k ich vzniku. Od chvíle, kedy sú režimy ustanovené, sa zaväzujú ku svojej existencii, rovnako tak k existencii spätnej väzby k základným kauzálnym premenným (moc, záujem, poznatok problému). Režimy teda modifikujú distribúciu moci medzi aktérmi, respektíve sa môžu stať interaktívnymi, nie len intervenujúcimi premennými.

Nakoniec, pokiaľ je režim ustanovený, môže rozvinúť svoju vlastnú dynamiku vývoja. Ovplyvňuje nie len chovanie aktérov a výstupy ich aktivít, ale aj vzťah medzi základnými kauzalitami. Úroveň efektivity režimu, respektíve úroveň spolupráce medzi aktérmi, nezávisí len na ich vzájomnej interakcii, ale aj na povahe a obsahu režimu, rýchlosti a obsiahlosti vývoja ich aktivít. V neposlednej rade, ak sa problematika nachádza v štruktúrovanom normatívnom prostredí medzinárodných inštitúcií, také môže podporiť existenciu a viesť k utvoreniu režimu ku konkrétnej oblasti záujmu.⁵

Predkladaná štúdia rovnako vychádza z trojdimenzionálneho delenia politiky na *polity*, *politics* a *policy*. Zmeny vyvolané ustanovením režimu vesmírneho priestoru sa rôzne sledujú na nasledujúcich troch medzinárodných úrovniach. Za sféru *polity* je v tomto prípade považovaný normatívno-právny charakter medzinárodného režimu k danej oblasti politickej aktivity aktérov. Úroveň *politics* predstavuje presadzovanie záujmov rôznych druhov aktérov vo vesmírnom priestore (štáty, vládne a nevládne medzinárodné organizácie). A nakoniec, úroveň *policy* tak v sebe zahŕňa konkrétne formy politiky jednotlivých aktérov.

Práve otázka vývoja úrovne *policy* pri jednotlivých aktéroch je jedným z dôležitých existenčných atribútov režimu obecné. Skúma prípad od prípadu

³ Bližšie: Hasencleve, Mayer and Rittberger 2004.

⁴ Bližšie: Krasner 1983.

⁵ Efinger, Mayer and Schwarzer 1995, 262-63.

jednotlivé úrovne politického procesu aktéra, štátu a jeho úrovne vesmírneho programu.⁶ Existencia režimu a zásad chovania v danej oblasti môže navrátiť pozornosť spoločnosti k určitej problematike, kedy zahraničná politika štátu je vnímaná nie len pomocou jej výstupov, ale aj svojím prostredím a vnútornými procesmi.⁷ No vychádzajúc z cieľa práce, výskumný zámer sa nezaobera konkrétnymi podobami politík jednotlivých aktérov a ich výstupov, ale skúma normatívno-právne prostredie, v ktorom sa táto politická aktivita nachádza, teda úroveň *polity*.

Štruktúra práce je rozdelená do troch hlavných kapitol. V prvej kapitole je poskytnutá ucelená analýza teórie medzinárodných režimov, vychádzajúc tak z hlavných teoretických konceptov, ktoré ju zasadzujú do problematiky výskumu medzinárodných vzťahov. Venuje sa základným teóriám a definíciám medzinárodných režimov tak, ako ich ponúkajú hlavné práce a ich autori v tomto obore. Následne sa text venuje teoretickému skúmaniu oblasti legitimacy, flexibility a dynamiky režimov v medzinárodnom prostredí. Nakoniec sa úvodná kapitola venuje dynamike procesu formovania, vývoja a životnosti režimu a opätovne tomu, aké kritériá je potrebné brať do úvahy, ak daný režim je pokladaný za dynamicky sa rozvíjajúci. A to nie len v uplatňovaní a rozširovaní zásad chovania aktérov v konkrétnej oblasti záujmu, ale aj do akej miery je medzinárodný režim schopný rozširovať svoju obsahovú stránku k novovzniknutým problémom. V poslednej časti kapitoly sa text zameria na typológiu medzinárodných režimov a funkcie, ktoré môžu plniť v prostredí medzinárodných vzťahov. Vyššie zmienené úrovne výskumu režimu sú neskôr aplikované na prostredie vesmírneho priestoru, respektíve k dosiahnutiu výskumného cieľa tejto práce.

Predtým, než sa samotný výskum zameria na jednotlivé atribúty a vlastnosti medzinárodného režimu pre vesmírny priestor, práca sa v druhej kapitole venuje stanoveniu základnej charakteristiky priestoru, v ktorom sa zbiehajú záujmy jednotlivých aktérov. Jej obsahom je definovanie hranice a hlavných oblastí

⁶ Niekedy označované za *Space policy* (vesmírna politika).

⁷ Zürn 1995, 284.

vesmírneho priestoru, definovaniu vzácných a vyčerpatelných zdrojov, ktoré sú hlavným predpokladom prípadnej regulácie a stanovovania princípov a mechanizmov ich využívania. Následne sa kapitola venuje medzinárodno-právnej problematike formovania základných princípov a pravidiel k vesmírnemu priestoru a medzinárodno-právnym precedensom, podľa ktorých sa ustanovovala základná diskusia. V závere kapitola poskytuje informácie k základným zmluvám, konvenciám a dohovorom, ktoré sú hlavným predpokladom existencie medzinárodne platných princípov a pravidiel, teda samotného režimu.

Posledná tretia kapitola práce je z pohľadu výskumného zámeru najdôležitejšou. Okrem toho zahŕňa do seba syntézu hlavných výstupov predošlých dvoch častí práce, čím ponúka ucelenú analýzu režimu vesmírneho priestoru. V jej prvej časti sa text venuje hlavným súčasným aktérom v priestore režimu, charakteristickí rôznymi úrovňami záujmu a kapacitami nutnými pre aktívnu činnosť vo vesmírnom priestore. Rovnako tak budú pomenovaní hlavní aktéri spomedzi štátov a medzinárodných vládnych a nevládných organizácií. Následná diskusia sa venuje vývoju a súčasnému stavu inštitucionálnej dynamiky režimu. Tá je okrem iného dôležitým ukazovateľom nie len legitimacy a flexibility, ale predovšetkým účelnej existencie samotného režimu a jeho vplyvu na prostredie medzinárodných vzťahov. V závere sa kapitola venuje hodnoteniu hlavných atribútov režimu a oblastí, ku ktorým sa vzťahujú, druhom aktivít a úrovne zodpovednosti k dodržiavaniu princípov pravidiel a noriem režimu vesmírneho priestoru.

Zdroje, z ktorých práca vychádza, možno rozdeliť na dve hlavné skupiny. Do prvej skupiny patria práce týkajúce sa teórie medzinárodných režimov, ktoré sa formovali v americkom a západoeurópskom prostredí. Za tie, ktoré položili základ teórie režimov a formulácie jej neskoršieho vývoja, možno pokladať práce *International Regimes* od Stephana D. Krasnera, *Regime Theory and International Relations* od Volkera Rittbergera a Petara Mayera a rovnako z hľadiska medzinárodných vzťahoch dôležitú prácu od Roberta Keohaneana *After Hegemony* a *Theories of International Regimes* od Andreasa Hasenclevera a jeho spoluautorov. Zmienené práce sú zamerané na základné definície a

metodologické hľadisko výskumu medzinárodných režimov, definovania ich výskumného zámeru, hľadania vhodných modelov formulácií hypotéz a podobne.

Prostredníctvom narastajúcich environmentálnych problémov ľudskej aktivity sa teória režimov preukázala vhodným prostriedkom pre ich štúdium. Počas 80. a 90. rokov 20. storočia rapídne narástol počet prác venujúcich sa medzinárodným režimom. Tie boli prínosom nie len z obsahovej, ale aj teoretickej stránky riešení problémov. K nim možno priradiť práce Orana B. Younga ako *International Regimes: Toward a New Theory of Institutions, International Cooperation: Building Regimes for Natural Resources and the Environment* alebo *Governance in World Affairs*. V neposlednej rade je vplyvným spoluautorské dielo Arilda Underdala *Regime Consequences: Methodological Challenges and Research Strategies*, ktoré je zamerané na výskum vplyvu a dôsledkov režimu na aktérov a k určitej oblasti záujmu. Za veľmi prínosné diela z pohľadu výskumu legitimacy a dynamiky medzinárodných režimov sa pokladajú texty *The Legitimacy of International Regimes* od autora Helmuta Breitmeiera a *Getting it Done. Postagreement Negotiation and International Regimes* od Bertrama I. Spectora a Williama Zartmana. Ich hlavný prínos spočíva v tom, že kladú dôraz nie len na ustanovenie režimu ale sú zamerané na jeho následný vývoj ako v oblasti problematik, tak v dynamike vývoja nových pravidiel.

Do druhej skupiny zdrojov tejto práce patria diela autorov, ktoré sa venujú geopolitickej alebo normatívno-právnej úrovni ľudských aktivít vo vesmírom priestore, prípadne samotnému režimu vesmírneho priestoru. Do tejto skupiny sa v prvom rade radia diela *Regimes for the Ocean, Outer Space, and Weather* od Seyoma Browna, ktorý ponúka vôbec prvú ucelenú analýzu režimu vesmírneho priestoru a *International Regimes for the Final Frontiers* od M. J. Petersona, ktorý formuluje teóriu režimu vesmírneho priestoru na základe aktérov, sociálnej štruktúry a ich vzájomnej interakcie. Prípadne sem možno zaradiť diela *The International Telecommunication Regime: Domestic Preferences and Regime Change* od Juana Ratto-Neilsena, ktoré je zamerané na už konkrétnu oblasť režimu vesmírneho priestoru a v ňom sa nachádzajúcich vzácných zdrojov.

K dielam, ktoré sa napríklad zaoberajú sociálnou a spoločenskou stránkou problematiky vesmírneho priestoru, možno zaradiť prácu *Cosmic Society. Towards a Sociology of Universe* o autorov Petera Dickensa a Jamesa Ormroda. Pre celkové doplnenie technických informácií k vesmírnym projektom ponúka vhodný prostriedok práca autora Marka Chartranda *Satellite Communication for the nonspecialist*.

Medzi práce zaoberajúce sa právnym charakterom ľudských aktivít vo vesmírnom priestore možno zaradiť *An Introduction to Space Law* od autorky Isabelly Diederiks-Verschoor, *Principles of Outer Space Law in Hindsight* od Henriho Wassenberga, *Space Law: Development and Scope* od Nadasira Jasentuliyana, ktoré sa venujú nie len vývojom právnych princípov a pravidiel, ale aj inštitucionálnemu a zmluvnému vývoju režimu. Vývoju vesmírneho práva na konkrétnych úrovniach aktérov sa venujú práce ako *Legal Basin for a National Space Legislation* od Juliany Hermidy alebo *National Regulation of Space Activities* od Rama S. Jakhua.

Okrem vyššie zmienených zdrojov práca vychádza z textov publikovaných v zahraničných periodikách, tematicky rôzne orientovaných. Za najdôležitejšie odborné časopisy možno považovať periodikum *International Organization*, ktoré je jedným z vedúcich vo výskume medzinárodných vzťahov. Ďalej periodiká ako *The American Journal of International Law* alebo *Technology in Society*, ktoré sa venujú právnym aspektom medzinárodných vzťahov a vplyvu technológií na spoločnosť. V neposlednom rade špecificky orientované periodiká na politickú úroveň vesmírnych aktivít, ako odborné časopisy *Space Policy* a *Astropolitics*, ponúkajúce široké spektrum článkov a tém, ktoré sa týkajú ľudských aktivít vo vesmíre a ich politickej dimenzii. Z českého prostredia možno vyzdvihnúť práce Vladimíra Kopala, ktorý je okrem iného jedným z najpoprednejších svetových odborníkov na vesmírne právo.

Predtým, než sa text začne venovať jednotlivým oblastiam cieľa práce, je potrebné spresniť používanie jedeného zo základných pojmov. Vesmír alebo vesmírny priestor je často označovaný za kozmos, respektíve kozmický priestor. Vo význame tejto práce sa však jedná o synonymické vyjadrenia určitého

priestoru, ktorý nie je súčasťou zemskej atmosféry. Autor uprednostňuje používanie slova vesmír a vesmírny priestor, nakoľko vychádza z pôvodného anglického prekladu *outer space* a okrem iného používanie slova kozmos by mohlo v niektorých prípadoch zavádzať pozornosť k otázkam kozmológie, ktorá do seba integruje prvky fyziky, filozofie a astronómie.

1. Teória medzinárodných režimov

Cieľom prvej kapitoly tejto práce je poskytnúť základný teoretický rámec pre štúdium a neskoršiu aplikáciu medzinárodných režimov na vesmírny priestor. Od svojho založenia v polovici 60. rokov a teoretického ukotvenia od počiatku 80. rokov 20. storočia prešla táto oblasť prudkým vývojom a stala sa samostatným objektom výskumu medzinárodných vzťahov. Teória medzinárodných režimov prešla obdobím vývoja základných charakteristík cez ich kritiku, od rýdzo teoretického rámca po praktické uplatňovanie v skúmaní medzinárodných problémov. Snahou tejto kapitoly je predstaviť teóriu medzinárodných režimov prostredníctvom základných autorov a ich prác v tomto obore.

Kapitola je zameraná na základný obsah a definície teórie medzinárodných režimov, ich legitimity v medzinárodnom prostredí a dynamike procesov ich formovania a uplatňovania. Rovnako bude poskytnutá základná typológia režimov, vychádzajúca z oblasti záujmu a úrovne medzinárodnej spolupráce. Význam tejto kapitoly spočíva v neskoršom uplatnení zmienených oblastí a pojmov do problematiky aktivít vo vesmírnom priestore.

1.1 Medzinárodné režimy a ich miesto v medzinárodných vzťahoch

Nárast záujmu politických aktérov o konkrétne oblasti presadzovania svojho záujmu v medzinárodných vzťahoch dopomohol k zrodeniu nových otázok a problémov, ktoré je nutné riešiť na medzinárodnej úrovni. Medzinárodné režimy tak môžu v sebe obsiahnuť problematiky ľudsko-právneho, ekonomického, environmentálneho a bezpečnostného charakteru, využívania zdrojov medzinárodného priestoru a podobne. Jedným zo základných predpokladov existencie tejto teórie je medzinárodná spolupráca a tvorenie zmluvných rámcov, organizácií a inštitúcií, bližšie stanovujúce a upravujúce chovanie aktérov v medzinárodnom politickom procese.

Jedným zo základných a východiskových výskumov v kontexte teórií medzinárodných režimov a súčasne k teóriám medzinárodných vzťahov je pokladaná práca Roberta Keohana. Podľa Petra Druláka Keohaneovým hlavným prínosom je jeho funkčná teória režimov, ktorá zároveň položila základy neo-liberálneho myslenia.⁸ Jedná sa o dialóg s realistickou tradíciou, kedy Keohane berie neo-realizmus vážne a prijíma jeho základné východiská (systémový prístup, predpoklad anarchie, chápanie štátu ako racionálne mysliaceho aktéra a využitie metód ekonómie k zisteniu objektívnej pravdy).⁹ Keohane integruje neo-realizmus do svojej teórie, keď uznáva jeho význam pri objasňovaní príčin medzinárodných konfliktov, jednako ale ukazuje, že neo-realizmus zlyháva v rade príkladov intenzívnej a dlhodobej spolupráce medzi štátmi.¹⁰

Za prvé, Keohane používa argumentáciu z nového ekonomického inštitucionalizmu,¹¹ ktorá sa opiera o argument závislosti na predchádzajúcich vzoroch,¹² a tvrdí, že režimy v sebe skrývajú náklady, ktoré štáty investovali k udržaniu svojej existencie a mocenskej pozície. Za trvalo meniaceho sa prostredia medzinárodných vzťahov je preto pre nich racionálnejšie a jednoduchšie upraviť stávajúce režimy než vytvárať režimy nové. Za druhé, pôsobením režimov dochádza k zmenám v preferenciách účastníckych štátov, ktoré si začínajú uvedomovať výhody spolupráce z dlhodobého horizontu. Režimy preto nie sú iba nástrojom štátu, ale vystupujú zároveň medzi štátmi ako samostatní aktéri medzinárodných vzťahov. Výraz inštitucionalizmus je v tomto prípade chápaný ako predpoklad, že forma podoby spolupráce prostredníctvom medzinárodných inštitúcií má vplyv na dianie vo svetovej politike.¹³

Hedley Bull odkazuje na dôležitosť pravidiel a inštitúcií v rámci medzinárodnej spoločnosti a režimov ňou tvorených, kedy pravidlá sa stotožňujú so „základnými nevyhnutnými princípmi, ktoré požadujú alebo autorizujú

⁸ Drulák 2003, 78.

⁹ Bližšie: Morgenthau 1960; Nye 1990; Wendt 1992, 1999; Moravcsik 2003; Barnett and Duvall 2005.

¹⁰ Bližšie: Keohane 1984, 1995.

¹¹ Z anglického prekladu *The New Economic Institutionalism*.

¹² Z anglického prekladu *Path-dependency*.

¹³ Powell 1994, 340.

jedincov alebo skupiny k predpokladanému chovaniu.“¹⁴ Inštitúcie dopomáhajú ku kontrole príslušnosti k pravidlám, pomocou ich formulácie, komunikácie, administrácie, presadzovaniu, interpretácie, legitimity a adaptácie.

Podľa neho, pravidlo, aby mohlo spĺňať svoj význam a nadobudnúť tak reálny význam uplatniteľný v rámci medzinárodnej spoločnosti, malo by spĺňať istý obsah vlastností a procesov.¹⁵ Za platné pravidlo môžeme pokladať také, ktoré je vytvorené, teda musí byť jasne sformulované a prehlásené za princíp, ktorým sa bude riadiť spoločnosť. Takéto pravidlo musí byť ďalej komunikované a šírené, aby bolo pochopené tými, voči ktorým sa má uplatniť. Na to, aby mohlo dôjsť ku vzniku a komunikácii, je potrebná administrácia, v medzinárodných vzťahoch často pod záštitou štátmi vytvoreného fóra alebo inštitúcie, respektíve režimu. Následne je pravidlo interpretované, kedy nastáva otázka, do akej miery je vzťah medzi pravidlom a konfliktom, ktorý ma riešiť. Dôležitým prvkom je samotná interpretácia formovaného pravidla, ktorá vedie k tomu, aby pravidlo mohlo čo do najväčšej miery uchopiť konkrétnu problematiku.

Aby pravidlo nadobudlo platnosti, je dôležité vytvoriť k nemu obranný mechanizmus, ktorý zabezpečuje jeho vymáhateľnosť a ochrana pred zneužitím. Funkčnosť pravidla je do veľkej miery závislá aj od jeho adaptability, možnosti prispôsobenia sa, no nie straty svojho jadra významu, toho, kvôli čomu také pravidlo bolo vytvorené. Pokiaľ sú pre pravidlo vlastné všetky vyššie zmienené postupy a vlastnosti, môže nadobudnúť štatút medzinárodného alebo morálneho práva alebo sa stať len operatívnym „pravidlom hry“ bez existencie formálnej dohody.

Jedným zo základných predpokladov funkčnosti formulovaných pravidiel je, do akej miery sa aktér zaviazal k ich dodržiavaniu. Podľa Stephana Krasnera je politická aktivita vnímaná prostredníctvom logiky očakávaných dôsledkov a logiky účelnosti.¹⁶ Prvá vníma politickú akciu a jej následky, vrátane inštitúcií, ako produktu racionálnej kalkulácie očakávania dovedy nepredvídaných politických problematik. Podľa vyššie zmieneného autora za príklad takejto

¹⁴ Bull 1977, 54.

¹⁵ Ibid, 22.

¹⁶ Krasner 2009,180.

logiky možno uviesť klasickú teóriu hier, chovanie sa globálnych ekonomických sietí, ich kolaps alebo kontrola. Druhá logika dopomáha vnímať politickú akciu ako produkt pravidiel, noriem, identít, s dôrazom na konečný, pre štát väčšinou pozitívny, výsledok v danej politike. Režimy sú v tomto zmysle skupina vládnych dojednaní, ktoré obsahujú vzájomne koherentný systém práv,¹⁷ noriem a procedúr, ktoré regulujú chovanie a kontrolujú jeho efekt.¹⁸

Jednu zo základných a zároveň najucelenejších definícií toho, čo je režim, definoval počiatkom 80. rokov 20. storočia Stephen Krasner. Podľa neho sú „*medzinárodné režimy definované ako princípy, normy, pravidlá a procedúry rozhodovania, okolo ktorých sa zbierajú záujmy aktérov v konkrétnych oblastiach. Princípy sú subjektívne vnímané fakty a príčinné súvislosti. Normy sú štandardy chovania v zmysle práv a povinností. Pravidlá sú špecifické nariadenia alebo obmedzenia chovania aktéra. Proces rozhodovania je prevládajúca prax pre vytváranie a implementovanie kolektívneho výberu a z neho vychádzajúcej kooperácie.*“¹⁹

Zmienená Krasnerova definícia je teoretikmi chápaná za významný krok, univerzálnu myšlienku k pochopeniu režimov a spolupráce medzi aktérmi v spoločných oblastiach záujmu, v anarchickom prostredí medzinárodných vzťahov. Následný vývoj štúdia tohto fenoménu dospel k teoretickému prehĺbeniu, ale aj vytvoreniu kritiky, preukazujúcej istú vágnosť Krasnerovej definície. Podľa Arthura Steina, „*v snahe o nájdenie a vysvetlenie zákonitosti poriadku v anarchickom svete medzinárodnej politiky, sa bádatelia príliš upáli k využívaniu pojmu režim, tak nesúrodý a s tak malou precíznosťou byť zastrešujúcim pojmom v medzinárodných vzťahoch, kedy samotný je aj tak viac menej synonymom pre medzinárodné organizácie.*“²⁰

Limitom Krasnerovej definície je, že spočíva len na súbore elementov, ktoré sú náročne uchopiteľné a ktorých presah do reálnej politickej situácie je ťažko badateľný. Pri uplatňovaní do konceptu medzinárodných vzťahov obsahuje

¹⁷ Haas 1980, 533.

¹⁸ Keohane and Nye 1997, 19.

¹⁹ Krasner 1983, 186.

²⁰ Stein 1983, 115.

znepokojujúcu pružnosť (elasticitu) čo síce nelimituje jej adaptabilitu ale obmedzuje v hlbšom výskume paradigiem chovania aktéra. Rovnako sa môže táto definícia zdať z konceptuálneho hľadiska úzka, kedy zlyháva pri ukotvení konceptu do širšieho systému ideí, ktoré môžu dopomôcť vyriešiť nejasnosti pri formulácii základných otázok a hypotéz ohľadne medzinárodných režimov.²¹ Vývoj Krasnerovej definície z pohľadu nie len kritiky ale aj teoretického ukotvenia prešiel nakoniec značným procesom, ktorého výstupom bolo vytvorenie definícií nových a rozšírenia výskumu režimov na ďalšie oblasti medzinárodných vzťahov.

Susan Strange uvádza niekoľko dôvodov na ktoré treba upozorniť pri skúmaní teórií režimov. Prvým dôvodom je, že táto teória bola v dobe vzniku a v nasledujúcom období akýmsi teoretickým módnym výstrelkom, ktorý síce je z doterajších teórií a praxe dobre uchopiteľný, ale ako taký neprináša z dlhodobého hľadiska vedomostný prínos. Za ďalšie, koncept režimov sa vyznačuje nepresnosťami a je v niektorých ohľadoch nejasný a nemá objektívnu vypovedaciu hodnotu. Rovnako tak môže byť tento koncept deformovaný prílišným kladením dôrazu na statickú a nie dynamickú podobu medzinárodnej politiky a príliš úzko sa upína na štátocentrickú paradigmu vnímania reality medzinárodných vzťahov.²²

Podľa Andreasa Hasenclevera existujú dve oblasti problému, s ktorým sa môže výskum režimov stretnúť. Prvý spočíva v precíznosti významu a vzájomnosti vzťahu medzi štyrmi komponentmi režimu (princípy, normy, pravidlá a rozhodovacie procedúry), druhý spočíva v zodpovedaní otázky, v akých oblastiach sa zbieha záujem aktérov alebo či možno tvrdiť, že v danej oblasti existujú pravidlá chovania.²³

Postupným výskumom sa dospelo k názoru, že medzinárodné režimy sú medzinárodné inštitúcie, preto by mali byť aj rovnako skúmané.²⁴ V takomto prípade sú režimy sprevádzané inštitucionálnou organizáciou alebo ju vo

²¹ Young 1986, 106.

²² Strange 1982, 479.

²³ Hasenclever, Mayer and Rittberger 2004, 11.

²⁴ Keohane 1984, 4.

viacerých prípadoch podporovať.²⁵ No termín „medzinárodný režim“ a „medzinárodná inštitúcia“ nie sú synonymické (majúce rovnaký význam) a nemusia sa vzťahovať k rovnakému objektu medzinárodnej politiky. Podľa Roberta Keohana „sú režimy inštitúcie, ktorých jasné pravidlá sú prijaté vládami štátov, ktoré sa týkajú konkrétnych problematických a oblastí medzinárodných vzťahov.“²⁶ V tomto prípade základné prvky režimu ako princípy, normy, pravidlá a rozhodovacie procedúry sa dajú zhrnúť do jednotného konceptu pravidiel prijatých aktérmi medzinárodnej politiky, konceptu medzinárodného režimu.

Režimy sú teda viac ako len súbory princípov, noriem, pravidiel a procedúr akceptovaných štátmi, pokiaľ sú súčasťou medzinárodných inštitúcií, ktoré majú možnosť reakcie na diania v konkrétnych problémových oblastiach. Navyše sféra aktivity medzinárodnej organizácie je vyhradená ku partikulárnej oblasti problematiky, kým režimy sú inštitúcie definované ku konkrétnej špecifickej oblasti. Jedná sa o tzv. organizačné usporiadanie²⁷, kedy teória medzinárodných režimov je obohatená o prvky transparentnosti, úsilia o nadobudnutia legitimacy a epistemologického významu (teórii vedy a realite politického procesu) ich existencie.²⁸

Medzinárodné režimy sú teda opatrenia typické pre sporné oblasti v medzinárodných vzťahoch, ktoré sú charakterizované podmienkou komplexnej vzájomnej závislosti. Prevláda skôr hierarchia ako anarchia a štáty vzácné uplatňujú svojpomoc. Režimy sú všetky opatrenia reflektujúce politické riziko, kedy aktér opatrne zvažuje riziká a možné následky rozkolu vo vzťahu k druhému aktérovi na úkor svojpomoci. Empirická otázka ohľadom pôvodu režimov spočíva tak v niekoľkých termínoch, ako vlastný záujem, spoločný záujem, náklady, zisky, prípadne spoločné vlastníctvo.²⁹

²⁵ Young 1989, 25-7.

²⁶ Keohane 1989, 4.

²⁷ Z anglického výrazu *Organizational-design*.

²⁸ Kratochwil and Ruggie 1986, 771-4.

²⁹ Haas 1983, 23-61.

1.2 Legitimita a efektivita medzinárodných režimov

Medzinárodné režimy sú prvkami inštitucionálne založeného medzinárodného poriadku. „Aktéri, operujúci v priestore bez vyššej autority, spoločne rozhodujú o diskutabilných otázkach a k nim týkajúcich sa dohovorov a prekonávajú tak chýbajúci prvok hierarchie pomocou inštitucionálneho riešenia.“³⁰ V kontexte štruktúry medzinárodných vzťahov a anarchie, ktorá je jednou z určujúcich vlastností, sa pravidla chovania tvoria pomocou medzivládnych režimov a organizácií.

Aby inštitucionálne riešenie problému bolo efektívnym nástrojom usmerňovania aktivít aktérov, musí dosahovať relevantnú úroveň legitimacy. Tá je potrebná k tomu aby pravidlo režimom formulované bolo vnímané za platné, prípadne určujúcim nástrojom pri riešení konkrétneho problému. Legitímnosť režimu zodpovedá presvedčeniu, že zákon alebo pravidlo je všeobecne platné pre každého v danom normatívno-právnom prostredí. Úroveň legitimacy medzinárodného režimu spočíva na množstve faktorov, ako úrovne moci a vlastného záujmu aktérov a k nim patričnej úrovni spolupráce. Podľa Helmuta Breitmaiera (2008) legitimitu medzinárodných režimov je možné vnímať prostredníctvom ich významu ako prostriedku zmeny, respektíve do akej miery sú schopné riešiť premenlivosť a neistotu v medzinárodnom prostredí. Deje sa tak za predpokladu, (a) že režimy sú schopné nadobudnúť schopnosť dodržiavanie ich pravidiel na základe redukovania neistôt, (b) ak prispievajú k dosiahnutiu dodržiavania stanovených noriem, (c) ak majú kauzálny dopad na dosiahnutie cieľa alebo riešenia problému, (d) ak distribuované výstupy a dopady politik režimu sa odrážajú v normatívnych potrebách spravodlivosti, (e) oddanosť aktérov k politikám režimu je oprávnená prostredníctvom rozširujúcej sa participácie globálnej spoločnosti³¹.

Jednou zo základných otázok je, z akého dôvodu aktéri nasledujú pravidlá a normy tvorené medzinárodnými režimami. Podľa Iana Hurda sú tieto dôvody

³⁰ Spruyt 1994, 529.

³¹ Breitmeier 2008, 20-1.

vnímané cez základné tri pohľady.³² (a) Aktér má obavu z vyvedenia dôsledkov porušenia pravidiel, (b) vníma takéto pravidlo za svoj osobný záujem a (c) dodržovanie takého pravidla mu zabezpečuje mieru bezpečnosti. V prvom prípade sa jedná o asymetriu moci, v druhom prípade je to príslušná distribúcia motivácie k činu a v treťom prípade sa jedná o normatívnu legitimitu postavenia aktéra v štruktúre medzinárodných vzťahov.

Asymetria moci je predpokladom k možnosti donútenia slabšieho aktéra k zmene svojho chovania. Deje sa tak za existencie hegemóna, respektíve aktéra, ktorý svojimi mocenskými kapacitami môže priamo ovplyvniť postoje a jednanie druhých. Nástrojom takéhoto mechanizmu môže byť zastrasovanie alebo vynútenie a následné podvolenie sa slabšej strany silnejšej. Aktér, ktorý sa riadi pravidlami na základe donútenia má obavu, že ak by došlo k porušeniu takého pravidla z jeho strany, druhá strana za takéto chovanie vyvodí dôsledky.

Vlastný záujem aktéra je ďalším možným mechanizmom na dodržiavanie pravidiel. Vtedy je samotné nasledovanie zákonnosti a normy v súlade so záujmom aktéra. Podporovanie osobného záujmu aktérom, či už štátu voči zahraničným partnerom alebo spoločnosti ktorú riadi, je vnímaný za určitý druh spoločenskej akcie. Sociálna interakcia a interakcia medzi aktérmi v medzinárodnej politike je model chovania, v ktorom dochádza k výmene názorov a k možnému vytvoreniu novej normy alebo pravidla. Teda, „*fundamentálnym politickým aktom je zhoda a dohoda.*“³³

Ak aktér verí, že dané pravidlo charakteristické pre režim je legitímne, dodržiavanie takého pravidla už nie je otázkou obavy z možného porušenia pravidla a svojho osobného záujmu, ale vnútorným zmyslom pocitu záväzku k dodržiavaniu pravidla.³⁴ Teda, dodržiavanie takého pravidla je vnímané aktérom za správne, čím sa okrem iného posilňuje legitimita režimu, ktoré je jeho nositeľom.

Počas výskumu medzinárodných režimov sa vyskytla otázka, do akej miery možno skúmať ich efektivitu. Pozornosť výskumu v tejto oblasti bola primárne

³² Hurd 1999, 379.

³³ Ibid, 385.

³⁴ Dahl and Lindblom 1992, 114.

zameraná na režimy environmentálneho charakteru, ktoré sa stali od konca 80. rokov jednou z hlavných kategórií skúmania zmeny chovania a prístupu aktérov v riešení globálnych problematik pomocou medzinárodnej spolupráce.

Štúdium efektivity režimov je vnímané ako podkategória širšej analýzy ich celkového významu v medzinárodných vzťahoch. Podľa Arilda Underdala skúmanie úrovne do akej miery sú režimy účinným prostriedkom je v prvom rade dané úrovňou perspektívy, ktorú si osvojili. Režimy sú hodnotené podľa toho, do akej miery vykonávajú patričnú funkciu alebo do akej miery naplňajú svoje poslanie. Predstava efektivity naznačuje myšlienku režimu ako potenciálneho nástroja riadenia a zmeny, a rovnako ako iné nástroje politického procesu, režimy môžu byť hodnotené v zmysle ich užitočnosti pri vykonávaní činnosti aktéra.

Arild Underdal hovorí o dvoch prvkoch, podľa ktorých je možné zhodnotiť efektivitu medzinárodného režimu. Prvým je *sila* režimu, ktorá je definovaná v rozsahu obmedzení slobody a opodstatnenosti výberu formy jednania členov režimu. Tento prvok sa týka ako formálnosti, tak aj procedurálnych komponentov režimu. Silný režim je vnímaný za taký, ktorého normy, pravidlá a regulácie ním vytvorené významne obmedzujú chovanie aktérov. V tomto zmysle je perspektíva režimu vnímaná vo význame prísnosti, právneho statusu, normatívnej záväznosti a legitimity pomocou režimu vytvorených ustanovení. Druhý prvok je *robustnosť* režimu, ktorej rozsah je definovaný ako schopnosť režimu vyrovnávať sa s novými výzvami a odolnosť voči narušeniu jeho funkčnej kapacity. Robustnosť režimu tak spočíva nie len v jeho adaptabilite ale aj schopnosti prispôbiť sa a do seba obsiahnuť nové problematiky spojené s oblasťou záujmu aktérov. Robustnosť tak súvisí aj so samotnou legitimitou a existenciou režimu.³⁵

V prvej vlně štúdií oblasti efektivity režimov sa výskum zamerával na jeho *efekt*, pomocou ktorého vplýva na základný rámec politického menežmentu problémov presahujúcich suverenitu aktéra.³⁶ Režimy sú tým vnímané ako *mechanizmy*, ktoré produkujú svoj vplyv tým, že zvyšujú záujem aktérov k nežiaducim efektom vzniknutého problému, vylepšujú zmluvné dohovory

³⁵ Underdal 2004, 27-48.

³⁶ Takzvaný koncept 3°C: *Concern, Contractual, Capacity-building*.

a z nich plynúce záväzky. Vytvárajú tak prostredie pre vyjednávanie, znižujú transakčné náklady v oblastiach problematiky a zlepšujú vytváranie kapacít aktérov.³⁷

Nasledujúci výskum venoval viac pozornosti na príčinné súvislosti existujúce medzi účinkom inštitúcií a rozdielnymi výstupmi a dopadmi produkovanými režimami v konkrétnych oblastiach záujmu. Podľa Orana Younga a Marca Levyho existuje skupina prístupov, pomocou ktorých možno takéto účinky skúmať. Za prvé, problém riešiaci prístup zahŕňa určenie stupňa toho, do akej miery režimy prispievajú ku zmene alebo riešeniu problému v danej oblasti problematiky. Za druhé, legálny prístup zahŕňa, aká je vyhovujúca úroveň povinností a záväzkov vyplývajúcich z režimu. Za tretie, *ekonomický* prístup, ktorý hodnotí efektívnosť nákladov spojených s presadzovaním politiky režimu aktérom.

Za ďalšie, normatívny prístup hodnotí do akej miery sú normatívne princípy, ako napríklad spravodlivosť, naplňované prostredníctvom režimu. Za piate, efektívnosť režimu je možné skúmať pomocou politického prístupu skúmania problémov, kedy sa berie do hľadiska funkcia špecifického zoskupenia aktérov, záujmu a inštitúcií.³⁸

Medzinárodný režim je teda efektívny do takej miery, do akej sú jeho členovia ochotní dodržiavať pravidlá a normy, ktoré sú jeho obsahom. Sila režimu je vyjadriteľná ochotou aktéra a mierou spolupráce. V neposlednej rade, režim je efektívny do takej miery, do akej nasleduje hlavné ciele k naplneniu svojej úlohy. Výskum efektivity režimu si teda vyžaduje bližšie skúmanie jednotlivých aktérov a konkrétnej podoby ich aktivít v prostredí pre ktoré je režim formovaný. Táto práca aj napriek tomu, že je primárne zameraná na stanovenie základného normatívno-právneho rámca režimu vesmírneho priestoru, reflektuje do istej miery aj efektívnosť dodržiavania pravidiel režimu v konkrétnych prípadoch ich aktivít.

³⁷ Levy, Keohane and Haas 1993, 398-408.

³⁸ Young and Levy 1999, 3-6.

1.3 Dynamika vývoja medzinárodných režimov

Oblasť výskumu medzinárodných režimov bola poväčšine primárne zameraná na otázky, prečo a ako sú režimy formované a podmienkam, ktoré vedú k ich vytvoreniu v medzinárodnom prostredí. Takýto prístup však obchádza jednu zo základných otázok týkajúcej sa režimov, a to ako režimy pôsobia, adaptujú sa, transformujú a uchovávajú si svoju vitalitu v medzinárodnom prostredí.

Problémy, ktoré sú obsahom medzinárodného režimu nie sú statické a rovnako tak ani ich riešenia. Počas vývoja režimu môže dôjsť k zmene preferencií aktéra, jeho vôle prispôsobovania sa k normám, pravidlám a princípom a to za predpokladu meniaceho sa záujmu a prístupu presadzovania pravidiel a noriem režimu. Jednou z hlavne diskutovaných tém je práve otázka zlepšovania spolupráce medzi aktérmi, v tomto prípade pružnosti (stálosti) režimu za existencie mocenských interakcií v medzinárodnom prostredí.³⁹

Jedným z výrazných elementov, ktoré sa dostávajú do popredia výskumu režimov, je jeho stálosť (životnosť), do akej miery sa rozširuje jeho formálny obsah, a to najmä vďaka znižovaniu mocensky založených faktorov, respektíve preferovania spolupráce.⁴⁰ Rovnako tak do režimu vstupujú noví aktéri a ich záujmy, nové problematiky a k nim patričné nové stratégie a riešenia. Takýto nástroj medzinárodnej spolupráce by mal teda obsahovať ako vyjednávanie o novej kategórii problematiky, prípadne pokusy o preformulovanie existujúceho dohovoru.⁴¹

Podľa Bertrama Spectora a Williama Zartmana základným predpokladom skúmania dynamiky režimu je existencia procesu vyjednávania. Režimy sú zrodené prostredníctvom procesu jednania a rovnako sa jeho prostredníctvom vyvíjajú. Ak sú režimy používaným prostriedkom medzinárodných aktérov na riešenie vzájomných problémov, vyjednávanie po uzavretí dohody je proces, ktorý udržiava režimy pri živote a vo vitálnej forme. Deje sa tak pod vplyvom

³⁹ Hasenclever, Mayer and Rittberger 2004, 2.

⁴⁰ Haas 1995, 169.

⁴¹ Fearon 1998, 275.

revidovania znalostí, problémov, záujmu a noriem k aktérom očakávaným zmenám.

Vyjednávanie v rámci režimu sa zaoberá konfliktami, ktoré pretrvávajú a nanovo sa objavujú medzi záujmami jednotlivých strán; neistotami, ktoré sa objasňujú až časom pomocou vedy alebo meniacou sa situáciou a problémami, ktoré zotrávajú nedoriešené. Vyjednávanie v rámci ustanoveného režimu sa rovnako zaoberá otázkou harmonizácie princípov a noriem režimu v zmysle ich praktickej implementácie a reálnej uplatniteľnosti. Režimy teda nie sú konečnou legislatívnou podobou ale začínajúcim normatívnym procesom, ktorého výstupy upravujú dodržiavanie východiskového a vyjednaného obsahu.⁴²

Podľa Zartmana sa dynamický proces medzinárodných režimov dá teoreticky uchopiť pomocou niekoľkých nasledujúcich výrokov. Režimy sú rekurzívny,⁴³ dvojdimenzionálny proces vyjednávania⁴⁴ pre účel riešenia medzištátneho problému, skôr ako dvojúrovňový proces⁴⁵ jednaní nad ratifikáciou zmluvy. Režimy spravujú chovanie aktérov (členské štáty a ich občanov) pomocou formovania agendy a legitímácie noriem a obmedzení. Aktéri sa kontinuálne usilujú o úpravu pravidiel režimu a chovania druhej strany presadzovaním vlastného prístupu oveľa radšej, ako len jednoducho prijať pravidlá režimu. Teda, rozdiely medzi stranami v sile, záujme a vložených nákladov a ziskov vykonávajú úlohu hnacej sily vyjednávania v rámci režimu. V neposlednej rade, dynamika režimu je vyjadrená funkciou stupňa istoty a stupňa protichodnosti záujmu participujúcich strán a úrovne harmonizácie noriem a očakávaní.⁴⁶

Skúmanie dynamiky režimu je teda možné prostredníctvom dvoch úrovní, jednotlivých fáz jeho utvárania. Prvou úrovňou je proces spracovávania a implementovania navrhovaného a schváleného obsahu medzinárodných pravidiel a noriem na úrovni jednotlivých aktérov. Takýto proces stanovuje

⁴² Spector and Zartman 2003, 3-13.

⁴³ Znamená využívať prostriedky svojej vlastnej štruktúry.

⁴⁴ Horizontálny a vertikálny, niekedy diagonálny. Závisí od úrovne a miesta vyjednávania, kedy za horizontálny proces sa považuje vyjednávanie v rámci režimu a vertikálny je na úrovni štát-režim.

⁴⁵ Prvá úroveň je proces stanovenia cieľov a formy vyjednávania, druhá úroveň sa týka realizovateľnosti a implementácie, prípadnej úpravy vyjednaných cieľov.

⁴⁶ Zartman 2003, 14-15.

základné pravidlá a definuje prostredie, v ktorom sú uplatňované.⁴⁷ Táto úroveň je charakteristická obdobím ratifikácie a prijatia dohody, kedy zodpovední aktéri sú uvedomení o profite alebo potenciálnych rizikách. Z praktického hľadiska by mala nastať zmena vnútroštátnych právnych úprav vzťahujúcich sa k danej problematike alebo modifikácii pravidiel a štandardov uplatňovaných v suverénom priestore aktéra. Takéto úpravy v konečnom dôsledku vedú k zmene spôsobu chovania aktéra, ako navonok tak dovnútra, a sú prijaté nové hodnoty spoločného dobra.⁴⁸

Druhou úrovňou je vyjednávanie medzi aktérmi. Diplomacia je riadenie vzťahov medzi štátmi a ostatnými entitami medzinárodného systému, s cieľom udržať vplyv aktéra vo svetovej politike. Je akousi úrovňou manažmentu medzinárodných vzťahov, ktorého prostriedkom je jednanie medzi zástupcami štátov, respektíve elitami splnomocnenými k takémuto úkonu.⁴⁹ Spravovanie zahranično-politickej oblasti si vyžaduje využívanie informácií a korektnosť jednania. Základným predpokladom diplomacie je existencia záujmu aktéra a medzinárodného systému, definovaného súhromom pravidiel a konvencií, ktoré sú výsledkom interakcií medzi viacerými stranami.

Diplomatická činnosť obsahuje ako formuláciu postoja štátu v zahraničnej politike, tak je jej vykonávateľom. Obsahom diplomatického aktu by nemalo byť len poskytnutie stanoviska ale aj pomenovanie prostriedkov, akými sa daná problematika má z pohľadu aktéra riešiť. Formulácia obsahu politiky v danej zahraničnej oblasti vychádza zo zhromažďovaní a hodnotení informácií, a tým zvažovaní možných alternatív výkonu stanoviska, ktorý aktér zaujme k danej problematike. Diplomacia nadobúda dimenziu politického procesu, kedy jeho vstupy sú zvažované, podliehajúce zaužívanej praxi, v súlade s normami a pravidlami, ktorými sa daná spoločnosť štátu riadi a prejavuje navonok.⁵⁰ Kvalita a úroveň takejto politickej činnosti závisí od zdrojov štátu, respektíve postavenia aktéra na medzinárodnej scéne. V mnohých prípadoch môžu byť štáty,

⁴⁷ Krasner 1995, 279.

⁴⁸ Za príklad možno uviesť režimy týkajúce sa využívania zdrojov medzinárodných vôd, režim upravujúce využívanie určitých typov chemických látok (režim ozónovej vrstvy) a pod.

⁴⁹ Nicolson 1950, 15.

⁵⁰ Yanow 1995, 112.

ktoré majú dostatočný (technologický) potenciál na to, aby zabránili narastajúcim negatívnym tendenciám, obviňované z nezáujmu takýto problém riešiť. V tradičnom ponímaní zahraničnej politiky možno také interpretovať ako nedostatok vôle, prípadne cieľom zahraničnej politiky je eskalovať konflikt do podoby otvorenej mocenskej konfrontácie medzi aktérmi.⁵¹

1.4 Typológia medzinárodných režimov

Posledná kapitola teoretickej časti tejto práce sa venuje dôležitej oblasti teórie medzinárodných režimov, ktorou je ich typológia. Je potrebné povedať hneď na začiatku, že vývoj, ktorý nastal v dvadsiatom storočí a hlavne po druhej svetovej vojne, priniesol vznik mnohým medzinárodne spravovaným a upravovaným oblastiam zahraničnej politiky. Od riadenia globálnych ekonomických sietí,⁵² riešenie environmentálnych problémov,⁵³ režimov zameraných na bezpečnosť a mierovú stabilitu vo svete,⁵⁴ až po režimy ochrany ľudských práv vo svete.

Každý jednotlivý medzinárodný režim môže vykonávať istý druh funkcií, ktoré sú prvým predpokladom ich taxonómie. Podľa Orana Younga tak môžu režimy plniť buď úlohu regulačnú, procedurálnu, programovú alebo generatívnu, prípadne kombináciu viacerých týchto funkcií.⁵⁵

Regulácia v medzinárodnej spoločnosti je podobná ako regulácia v iných spoločenských oblastiach. Sústreďuje sa na nastavovanie a vyhlasovanie pravidiel alebo predpísaného chovania, ktorých cieľom je umožniť participáciu aktérov na úžitku zo spoločných ziskov alebo zabrániť spoločným stratám v situáciách charakteristických interaktívnym rozhodovacím procesom. Pováčšine subjektom takýchto pravidiel je štát alebo vládne agentúry jednajúce v zastúpení štátu (napríklad v prípade zákazu testovania nukleárnych zbraní alebo v prípade

⁵¹ Short 1993, 117.

⁵² Systém Breton-Woods, Svetová obchodná organizácia a podobne.

⁵³ Ochrana ozónovej vrstvy, režim rybolovu v medzinárodných vodách, režim ochrany Baltického mora, redukcia skleníkových plynov a podobne.

⁵⁴ Konvencia zakazujúca test atómových zbraní, Konvencia o biologických a chemických zbraniach a podobne.

⁵⁵ Young 1999, 24-49.

Svetovej obchodnej organizácie), prípadne sú pravidlá aplikované v prostredí korporácií, nevládných organizácií alebo individuálnych subjektoch. Dôležitým ukazovateľom regulačných režimov je úroveň spolupráce, dodržiavania stanovených pravidiel a limitov.⁵⁶

Procedurálnych režimov poskytujú aktérom mechanizmy umožňujúce dospieť ku kolektívnym alebo spoločenským voľbám týkajúcich sa riešenia problémov vyplývajúcim z oblasti problematik zahrnutých v danom režime. Môže tak nastať potreba vyjednávania o modifikácii stávajúcich pravidiel, prípadne potreba zahrnúť pravidlá nové do už existujúceho rámca (napríklad limity skleníkových plynov a látok ovplyvňujúcich ozónovú vrstvu).

Cieľom programových režimov je dopomáhať aktérom v dodržovaní dohodnutých pravidiel, ktorých implementácia si vyžaduje vytvorenie finančných, technologických a iných prostriedkov v prostredí aktéra. Tie zvyšujú a zabezpečujú možnosti a schopnosti aktéra dodržiavať stanovené pravidlá, procedúry a limity plynúce zo záväzkov stanovených v režime (napríklad znižovanie emisií skleníkových plynov).⁵⁷

Poslednou taxonomickou funkciou medzinárodného režimu podľa Younga je generatívna funkcia. Tá je zameraná na rozvoj nových spoločenských praxí tam, kde predtým neexistovali. Čiastočne je to záležitosť definovania a tvarovania diskusie v zmysle procesu jednania a utvárania agendy režimu. Režimy operujú okolo centrálného ideového základu alebo vízií. Režimy však v rámci svojho vývoja môžu generovať nové myšlienky a idey v danej oblasti, ktoré sa následne stanú vplyvnými determinantmi v zvažovaní hlavných problémov, ku ktorým je režim vytvorený. Celkovo, úloha generatívnych režimov v sebe zahŕňa vývoj nových zložiek problému a z neho plynúcej politickej aktivity aktérov k stotožneniu sa alebo zamietnutiu vygenerovaných nových ideí a problematik režimu.

Z pohľadu výskumného zámeru tejto sa ďalej typológia odráža od pevninského a nepevninského charakteru režimov. Jedná sa tak o spojitost' so

⁵⁶ Snidal 1985, 4.

⁵⁷ Na príklad možno uviesť tzv. Environmental Monitoring and Evaluation Programme v rámci európskeho režimu *Long-Range Transboundary Air Pollution*.

záujmom aktérov nad správou tzv. medzinárodných území, ktoré sú charakterizované ako oblasti, ktoré zostali mimo jurisdikcie akejkoľvek krajiny. Medzi ne sa napríklad radia hlavné riečne systémy, jazerá a územia na pevnine, väčšina oceánov a morí, Antarktída, atmosféra medzi vzdušným priestorom priamo nad zemským povrchom, celý vesmírny priestor a zemská klíma a počasie. Rysy takýchto režimov sú charakteristické podľa základných klasifikácií, ako zodpovednosťou užívateľa pri využívaní zdrojov oblasti, určenia vlastníctva a kritériá pre ich využívanie. Z toho vyplývajú základné modely režimov medzinárodných území, ktoré z hľadiska typologického sa delia na tri základné skupiny.⁵⁸

(a) *Otvorený prístup a voľné využívanie*. Tento typ režimu považuje oblasť ktorej sa týkať, za spoločné vlastníctvo, respektíve žiadna zo strán medzinárodného prostredia si nemôže nárokovať zvrchovanosť svojej suverenity voči ostatným. Žiadna zo strán nemôže rovnako zakázať prístup do danej oblasti druhému aktérovi, rovnako ako nesmie zhromažďovať potenciálny ekonomický profit na úkor druhých. Jediným právne záväzným princípom sú pravidlá potrebné pre zachovanie a udržiavanie režimu ako takého. V rámci takéhoto režimu majú aktéri nízku zodpovednosť voči medzinárodnej komunite. V mnohých prípadoch sú takéto režimy len prostriedkom na maximalizáciu priamych ziskov, avšak v rámci pravidiel, ktoré sú buď veľmi všeobecné a ich porušenie, ak vôbec, náročne sankcionované. K oblastiam, ktoré nie sú súčasťou pevniny (moria, oceány, vzdušný priestor, klíma), sa poväčšine vytvárajú režimy tohto typu, a to z niekoľkých dôvodov. Ich prostredie sa zdá byť ťažko uchopiteľné z hľadiska charakteristiky a fyzických vlastností (premenlivosť, meniace tvar a pozíciu, technologická využiteľnosť), náročne definovateľnej veľkosti rozlohy, nízkej rentability ziskov (využívanie si vyžaduje vysoké náklady). Na rozdiel od pevniny je územie náročne deliteľné medzi jednotlivé suverénne teritória aktéra. V prípade, ak zdroj v danej oblasti začne byť vzácny alebo využívanie priestoru limitované, môže sa takáto oblasť stať potenciálnym rizikom konfliktu. Preto v súčasnosti existujú snahy o to, aby režimy, pôvodne

⁵⁸ Brown 1977, 3-18.

vytvorené na báze voľného prístupu a využívania, boli z hľadiska pravidiel a noriem posilnené. Schopné reagovať na zmeny, ktoré sa pri ich vzniku nedali predvídať, prípadne sa vyskytli nové oblasti, ktoré si vyžadujú bližšiu úpravu pravidiel a noriem.

(b) *Národná správa*. Národné vlády a ich diplomacia sa zdajú byť ešte stále najúčinnjším prostriedkom, prostredníctvom ktorého sa tvoria pravidlá a normy pri spravovaní nepevninských území. Sú schopné efektívne reagovať, ako na podnety z vnútra, tak z vonku, a pomocou svojich už vytvorených administratívnych štruktúr a diplomatického aparátu vedia účelne reagovať na danú problematiku.

(c) *Medzinárodná správa*. Posledná základná alternatíva režimu je charakteristická regionálnou alebo globálnou spoluprácou medzi aktérmi svetovej politiky. Dochádza ku konštituovaniu inštitúcií, ktorých úlohou nie je len spravovať záujmy jej členov, ale brať na zreteľ aj ostatných členov medzinárodnej komunity. Snaha sa kladie na stimulovanie procesu komunikácie ohľadom problematiky, zvýšenia schopnosti reflexie k iným názorom a záujmom. V konečnom dôsledku sa stotožňuje s teóriami medzinárodných organizácií a ich úlohe v medzinárodných vzťahoch. Pri spravovaní oblastí nepevninského charakteru, má medzinárodná správa potenciál na prehlbovanie svojho vplyvu, aj napriek tomu, že majetkové práva a práva na presadzovanie suverenity štátu sú v takýchto prípadoch náročne badateľné a vymáhateľné.

Ako bolo spomenuté v úvode tejto časti kapitoly, typológia a taxonómia režimov je vo svojom rozsahu samostatnou oblasťou pre výskum. Spomenutá typológia režimov nie je vždy striktne oddeliteľná, respektíve pri bližšom skúmaní konkrétneho režimu môže dôjsť ku kombinácii taxonómií prípadne počas vývoja k zmene úrovne správy nad danou problematikou. Tento fakt potvrdí aj neskoršia analýza režimu vesmírneho priestoru, ktorá preukáže svoj dynamický rozvoj nie len v oblasti zdieľaných problematík, ale aj v úrovni medzi národnou a medzinárodnou správou.

Cieľom úvodnej kapitoly tejto práce bolo načrtnúť hlavné teoretické oblasti výskumu medzinárodných režimov. Teória medzinárodných režimov prešla nie len dlhým teoretickým vývojom, ale aj širokými oblasťami svojej aplikácie pri vysvetľovaní diania v medzinárodnej politike. Ako bolo vyššie preukázané, medzinárodné režimy nie sú len nositeľmi zdieľaných noriem, princípov a pravidiel, ale v mnohých prípadoch „živými organizmami“, majúce svoju vlastnú dynamiku rozvoja, rozširovania poľa pôsobnosti a významu z hľadiska efektivity a celkového významu pre medzinárodnú spoločnosť.

Kým však výskumný zámer tejto práce prejde k samotnému hodnoteniu teórie medzinárodných režimov na vesmírny priestor, nasledujúca kapitola sa zameria na definovanie toho, čo je vnímané za objekt výskumu, respektíve za oblasť záujmu aktérov ku ktorej sa formuloval daný režim.

2. Vesmírny priestor ako oblasť záujmu medzinárodných vzťahov

Cieľom nasledujúcej druhej časti práce je definovanie oblasti medzinárodného režimu k vesmírnemu priestoru. Jej obsahom je definovanie a vymedzenie hranice a oblastí tohto priestoru a v ňom sa nachádzajúcich zdrojov. Text má za snahu minimalizovať čo do najmožnejšej miery diskusiu nad fyzikálnymi vlastnosťami jeho definície, ktoré podľa autora patria predovšetkým do výskumu vied exaktných.

Kapitola ďalej popisuje prvotný vývoj princípov a pravidiel a precedensov z ktorých vychádzalo medzinárodné právo pri ich formulovaní. Jej obsahom je uvedenie základných dohovorov a zmlúv upravujúcich chovanie aktérov vo vesmírnom priestore, upravujúce spôsob využívania jeho zdrojov a okrem iného limitujúce vznik prípadného konfliktu medzi aktérmi. Jej významom spočíva v neskoršom plynulom prechode k poslednej kapitole, ktorá analyzuje konkrétny obsah pravidiel, inštitucionálnej dynamiky a aktérov režimu vesmírneho priestoru.

2.1 Vymedzenie hraníc a zdrojov režimu vesmírneho priestoru

Od chvíle, kedy ľudstvo dokázalo technologicky zdolať hranicu kozmického priestoru, sprevádzaného silným rozvojom technológií a možností jeho využitia a zneužitia, naskytla sa spoločenská a hlavne politická požiadavka definície jeho hraníc voči primárne vnímanému priestoru suverenity štátu. Ako je definovaný priestor vesmírneho režimu? Kam siahajú možné teritoriálne nároky suverenity jednotlivých aktérov? Z hľadiska témy tejto práce je definovanie objektu záujmu aktérov jedným z prvoradých cieľov. Vymedzenie hraníc vesmírneho priestoru sa stalo jednou z primárnych otázok k celkovému pochopeniu jeho potreby a významu pre ľudstvo, určenia mocenských vzťahov medzi aktérmi v jeho

prostredí.⁵⁹ No ako bude preukázané neskôr, ich medzinárodno-právny charakter nie je stanovený dodnes.

Takzvaný vertikálny limit medzi vzdušným a kozmickým priestorom závisí od minimálne troch základných kategórií.⁶⁰ Prvá kategória sa upína na fyzikálne vlastnosti atmosféry. Takéto vymedzenie limitu sa týka špecifických hodnôt hustoty a tlaku vzduchu, no nakoľko nie sú ich hodnoty všade na zemi rovnaké, vyznačenie hraníc pomocou fyzikálnych vlastností nie je presné. Tým by sa zvýšilo riziko pre neobmedzený priestor pre právne nezhody medzi aktérmi a ich nárokmi na vlastné stanovenie hranice kozmu vychádzajúc tak zo špecifických fyzikálnych vlastností svojho územia.

Druhá kategória vymedzenia hranice kozmického priestoru sa odráža od technologickej realizácii leteckej a vesmírnej aktivity. Limit je v tomto prípade stanovený vo výške, v ktorej technológie založené na aerodynamike vztlaku vzduchu nie sú prevádzkyschopné, rovnako tak pre telesá obiehajúce po obežnej dráhe zeme sa dosiahnutie tejto línie stáva existenčným rizikom.⁶¹ Tento limit je známy ako tzv. *Kármányho* línia nachádzajúca sa v nadmorskej výške 100 km nad zemským povrchom.⁶² Táto hranica bola vo všeobecnosti prijatá ako výška, nad ktorou sa začína kozmický priestor. Jej význam spočíva v tom, že je dodnes braná ako východisko pre medzinárodnú diskusiu na tému vymedzenia hraníc vesmírneho priestoru.

Posledná kategória vymedzenia hranice vesmírneho priestoru spočíva na princípe medzinárodného dohovoru, prípadne formou medzinárodnej arbitráže. Diskusia ohľadom inštitucionálnej definície a vymedzenia vzdušného priestoru od kozmického, teda hranice, kde končí suverenita štátu a začína medzinárodný vesmírny priestor, bola od počiatku súčasťou medzinárodnej diskusie.⁶³ V roku 1959 sa úlohy hľadania vhodného východiska pri stanovení hraníc vesmírneho priestoru ujala Organizácia spojených národov (ďalej len OSN). Už onedlho sa

⁵⁹ Dickens and Ormrod 200, 4.

⁶⁰ Prescott Triggs 2008, 17-8.

⁶¹ Lyall and Larsen 2009, 168.

⁶² Vid' Obrázok č. 1: Vymedzenie hranice medzi vzdušným a vesmírnym priestorom podľa Theodora von Kármána.

⁶³ Bližšie: Latchford 1959.

však ukázalo, že takéto vymedzenie a definovanie hraníc si vyžaduje medzinárodný dohovor. Samotná definícia hranice prostredníctvom záväzného právneho dokumentu sa nakoniec nestala prioritným problémom pri riešení otázok využívania vesmírneho priestoru.⁶⁴

Odôvodnenie pozitívneho vnímania nedostatku ustanovenia hranice vesmírneho priestoru tak spočíva v niekoľkých argumentoch.⁶⁵ Absencia jasnej dohody o hranici nemusí ihneď viesť k medzinárodným pnutiam a nejaví sa ako účinný prostriedok na ich prevenciu. Taktiež snaha o dosiahnutie takejto dohody by znamenala otvorenie širokej diskusie, ktorá by mohla viesť k zablokovaniu alebo prípadnému zhoršeniu doterajšej situácie pri využívaní kozmického priestoru. A to tým, že každá z mnohých krajín by si začala nárokovať iné stanovenie svojej hranice územnej suverenity. S tým súvisí aj ďalší problém a to predpoklad, že aktéri by sa v tomto prípade pokúšali k čo najväčším ziskom (výšky od povrchu ich územia), čo by viedlo k obmedzenému využívaniu nízko položených obežných dráh. V neposlednej rade, ak by došlo k medzinárodne stanovenému vymedzeniu hraníc, neznamená to rovnako jeho dodržiavanie.

Určenie hranice medzinárodného režimu, teda homej limity vzdušného priestoru, v prípade vesmírneho priestoru nestačí. Na celkové spresnenie problematiky je nutné ďalej rozčleniť tento priestor na patričné oblasti, v rámci ktorých sa najsilnejšie prejavuje aktivita a záujem jednotlivých aktérov. Orbitálne dráhy, teda priestor kam sú vypúšťané objekty, sa môžu deliť na päť základných úrovní.⁶⁶ Vzdialenosť od zemského povrchu, respektíve najvyšší bod danej orbitálnej dráhy a rozhranie medzi hranicami jednotlivých orbitálnych dráhach, rovnako ako pri určení hranice vesmíru, nie je presne stanovený medzinárodným dohovorom.⁶⁷ Ich poloha a vlastnosti vychádzajú rýdzo z fyzikálnych predpokladov ako napríklad gravitácia a magnetické pole Zeme. Práca vychádza z nasledovného rozdelenia jednotlivých typov orbitálnych dráh:⁶⁸

⁶⁴ Ogunbanwo 1977, 50-59.

⁶⁵ Oduntan 2003, 66-7.

⁶⁶ Mosteshar 1997, 81-82.

⁶⁷ Diederiks-Verschoor 1999, 21.

⁶⁸ Vid' Obrázok č. 2: Grafické znázornenie vzdialeností zemských obežných dráh.

- **Blízka orbitálna dráha:** Nachádza sa v nadmorskej výške od 150 do 450 km. Táto orbitálna dráha je ohraničená zemskou atmosférou a je charakterizovaná nízkou životnosťou na ňu osadených objektov. Je však veľmi často využívaná hlavne vďaka vlastnostiam nízkej energetickej náročnosti pre osadenie objektov na jej dráhu.
- **Nízka orbitálna dráha:** Nachádza sa v nadmorskej výške od 450 do 1 500 km. Jej využívanie si vyžaduje relatívne nízku potrebu energie na dosiahnutie veľkej výšky. Je jednou z najvyužívanejších dráh pre osadenie vesmírnych zariadení do kozmického priestoru.
- **Stredná orbitálna dráha:** Nachádza sa v nadmorskej výške 5 000 až 15 000 km nad morom. Z technologického hľadiska táto dráha ponúka vhodnú eleváciu výšky a lepšiu polohu pre umiestnenie vypusteného telesa.
- **Vysoká eliptická orbitálna dráha:** Nachádza sa v nadmorskej výške od 20 000 až 35 000 (40 000) km nad morom. Umiestnenie telesa v tejto výške si vyžaduje väčšie množstvo vynaloženej energie.
- **Geostacionárna orbitálna dráha:** Nachádza sa v konštantnej výške 35 786 km nad zemským povrchom a opisuje presnú dráhu zemského rovníka. Dosiahnutie tejto orbitálnej dráhy si vyžaduje veľké množstvo energie, no objekty na ňu osadené si zachovávajú konštantnú vzdialenosť od zemského povrchu a sú na nej trvalo umiestnené.

Objekty umiestnené na jednotlivé obežné dráhy však nemajú konštantnú dráhu obehu a letu.⁶⁹ Každé teleso umiestnené na eliptické obežné dráhy má vlastné apogeum (najvzdialenejší bod od Zeme), perigeum (najbližší bod od Zeme) a periódu, za ktorú objekt obehne celú dráhu. Okrem toho, každý z objektov na obežných dráhach má svoju dĺžku životnosti a neustále sú vychyľované pôsobením zemskej gravitácie až kým po určitej dobe nenaberú kolíznu dráhu so zemskou atmosférou.

⁶⁹ Geostacionárna orbitálna dráha je konštantná so zemským rovníkom a perióda obehu telies na nej umiestnených je rovnaká s časom otáčania Zeme okolo vlastnej osi (23 hodín, 56 min).

Každá obežná dráha je vnímaná ako špecifické prostredie, limitovaný priestor⁷⁰ a každé teleso na nich umiestnené môže znamenať potenciálnu hrozbu pre ostatné telesá. Diskusia nad možnosťami budúceho využívania jednotlivých dráh je súčasťou problematiky tzv. vesmírneho dopadu a otázky limitovaných zdrojov ako frekvenčných pásiem, určovania miesta osadenia objektu do príslušnej obežnej dráhy až po majetnícke práva časti orbít, Mesiaca a ostatných nebeských telies.⁷¹

Rádiové spektrum⁷² (frekvenčné pásma) využívajúce na prenos satelitných telekomunikačných signálov je formálne vnímané ako prírodný zdroj,⁷³ potenciálne nevyčerpatel'ný no limitovaný vo svojich možnostiach využitia pre vesmírne systémy, ktorého nízka regulácia môže viesť k jeho disfunkcii, prípadne jeho zámernému rušeniu a nesprávne mu využívaniu.⁷⁴ Ako jeden z mála vzácných zdrojov na svete je určovanie a pridelenie frekvenčných pásiem pod kontrolou medzinárodnej organizácie. Medzinárodná telekomunikačná únia (ITU) je jediným orgánom na svete, ktorý má právo pridelit' alebo zamietnuť použitie konkrétneho frekvenčného spektra a miesta osadenia satelitu na obežnú dráhu. K tomuto účelu bol v roku 1965 tzv. Montrealskou konvenciou⁷⁵ založený Medzinárodný výbor pre registráciu frekvencií ITU, ktorého úlohou je odborná správa a dohľad nad správnym využívaním tohto vzácného zdroju vesmírneho priestoru. Dá sa tvrdit', že otázka telekomunikácií je špecifickou oblasťou problematiky vesmírneho priestoru a je niekedy vnímaná za samostatný telekomunikačný režim.⁷⁶ No vec suverenity aktérov, regulácie a ekonomickej globalizácie a liberalizácie využívania geostacionárnej orbity a frekvenčných

⁷⁰ Bližšie: Buck 1998, 137-168; Reiman 2009;

⁷¹ Williams 1987, 144-50.

⁷² Rozsah rádiových frekvencií (spektra) sa radí od nízkych frekvencií (VLF) od 3 a 30 kHz až k veľmi vysokým frekvenciám (VHF) od 30 do 300 GHz. Frekvenčné spektrum je rozdelené do niekoľkých pásiem, každé so špecifickou charakteristikou, podľa ktorej sú vhodné pre rôzne telekomunikačné služby (rádiový signál, televízia, radar, navigačné systémy).

⁷³ Brown et al 1977, 121.

⁷⁴ Chartrand 2004, 11-36.

⁷⁵ *International Telecommunication Convention*. Montreal, 1965.

⁷⁶ Bližšie: Ratto-Neilsen 2006.

pásiem a úloha medzinárodných organizácií pri ich spravovaní a kontrole zostáva dodnes značne diskutovanou problematikou v medzinárodnej politike.⁷⁷

Geostacionárna orbita je špecifická oblasť vnímaná ako vzácny limitovaný prírodný zdroj, ktorý si vyžaduje efektívne, rovnomerné a ekonomické využívanie a na ktorého časť nemá žiaden aktér suverénny nárok.⁷⁸ Voči stanoveniu medzinárodného charakteru geostacionárnej orbity sa ohradili prevažne štáty ležiace na úrovni zemského rovníka, priestorom fyzikálne spätým práve s touto orbitou.⁷⁹ V polovici 80. rokov 20. storočia predstúpili niektoré krajiny z tejto časti sveta s návrhom Hlavných princípov ekvatoriálnych štátov, vychádzajúceho z tzv. Bogotskej deklarácie z roku 1976.⁸⁰ Jej hlavným bodom bolo nadobudnutie prednostného práva využívania orbity pre štáty ležiace na úrovni rovníku. Hlavným argumentom tohto návrhu bolo, že vďaka špecifickým fyzikálnym vlastnostiam orbity sú objekty stacionárne ukotvené nad teritóriom danej krajiny, pri čom spodná hranica vesmírneho priestoru nie je jasne stanovená. Dané štáty tak môžu autonómne narábať s nefunkčnými zariadeniami a rozhodujú o osadení objektu na danú časť orbity. No problém sa ukázal nie len v ich technologickej kapacite napĺňania cieľov deklarácie ale došlo by aj k oslabeniu úlohy medzinárodných orgánov a obmedzeniu pomerne voľného prístupu k zdrojom. Medzinárodné komerčné a ekonomické organizácie využívajúce geostacionárnu dráhu na prenos signálu by tá boli závislé na spomínaných štátoch. Tento návrh nakoniec nebol diplomaticky presadený a expertnou skupinou OSN bol potvrdený jej medzinárodný a rýdzo technologický charakter.

⁷⁷ Bližšie: Bugliarello 1996, Yun 2009.

⁷⁸ Wassenberg 1991, 32-34.

⁷⁹ Bližšie: Gorove 1979.

⁸⁰ *Declaration of the First Meeting of Equatorial Countries*. Bogota, 1976.

2.2 Vývoj medzinárodne právneho statusu vesmírneho priestoru

V čase, keď letela prvá umelá družica vo vesmírnom priestore, máloktorý štát predpokladal, že tým prípadne prekračuje jeho hranice vzdušného priestoru. Kozmický priestor bol do doby vesmírnych technológií *terra incognita*, priestorom pre neregulovanú aktivitu aktérmi medzinárodných vzťahov, čo sa malo zmeniť prijatím dohovorov a zmlúv týkajúcich sa jeho využívania. Nasledujúci text sa venuje medzinárodne právnemu vymedzeniu priestoru a vývoju, ktorý predchádzal samotnej kodifikácii zmlúv vesmírneho režimu.

Od doby ranných vesmírnych projektov koncom 50. rokov si aktéri uvedomili veľmi rýchly vývoj vesmírnych technológií, čo si rovnako vyžadovalo hlbšiu legálnu úpravu vzťahu ku kozmickému priestoru, ich právnej zodpovednosti. Vývoj princípov, pravidiel a noriem bol dokonca v predstihu voči súčasnosti s určitou predvídateľnosťou budúcich možných aktivít aktérov, ktoré budú alebo nebudú zahrnuté v režime.⁸¹ „Vytváranie legálneho rámca v spojitosti s vesmírnym priestorom nemôže byť tvorené len v rozsahu doteraz existujúceho limitovaného medzinárodného právneho prostredia, vyžaduje si špecifický, a súčasne originálny prístup k tvoreniu nových medzinárodných pravidiel.“⁸²

Prvotnou úlohou od počiatku utvárania princípov, pravidiel a noriem bolo vytvoriť priestor pre medzinárodnú spoluprácu, prípadne dať aktivitám vo vesmírnom priestore medzinárodný charakter. Istá spriaznenosť medzi aktérmi k vzájomnému rešpektu k vesmírnym aktivitám spočíva vo vzájomnou uznaní si vlastných mocenských kapacít technologických možností. Z toho vyplýva, že medzinárodná kooperácia vo vesmírnom priestore je žiaduca a nevyhnutná v zmysle optimálneho stanovenia záujmu aktérov, bez rizika vzájomného ohrozenia.⁸³

Ako bude preukázané neskôr, už počiatočná diskusia sa týkala základných oblastí ako suverenity a vymedzenia teritoriality aktérov,

⁸¹ Bližšie: McDougal and Lipsin 1958.

⁸² Harvard Law Review 1960, 1155.

⁸³ Wassenberg 1991, 13.

bezpečnosti, ekonomického profitu a potenciálnych stretov záujmu. Mimo iné sa vychádzalo z precedensov už existujúceho medzinárodného práva. Medzinárodné režimy, ktoré dopomohli k formulácii pravidiel platných pre vesmírny priestor možno zaradiť do skupiny tých, ktoré sa týkajú oblastí vzdušného priestoru, medzinárodných vôd a území.⁸⁴ Nasledujúci text je zameraný na vývoj práve spomenutých oblastí svetovej politiky, ktoré sa stali východiskom pre formulovanie pravidiel, princípov a noriem k vesmírnemu priestoru.

Za prvú významnú zmluvu, ktorá stanovuje pravidlá využívania medzinárodného priestoru sa pokladá *Medzinárodná konvencia pre reguláciu leteckej navigácie* z roku 1919.⁸⁵ Diskusia nad jej obsahom prebiehala počas mierovej konferencie v Paríži po konci prvej svetovej vojny, ktorá preukázala nevídané možnosti zneužitia vzdušného priestoru na vojenské účely. V článku jedna a dva tejto konvencie sa stanovuje, že sa uznáva princíp plnej a absolútnej suverenity každého štátu, nad ktorého územím (vrátane teritoriálnych vôd) sa daný vzdušný priestor nachádza, s právom zákazu preletu cudzieho leteckého objektu. Okrem práva stanovuje konvencia aj povinnosť, a to v zmysle uznania slobody preletu cez medzinárodný vzdušný priestor a zároveň uznania súvisiacich práv ostatných strán tejto zmluvy. Okrem toho z nej vyplýva povinnosť implementácie týchto princípov do svojho domáceho legálneho rámca.

Politické riziko riešenia medzinárodných oblastí tohto druhu sa ukázalo značne vysoké. Napríklad Spojené štáty americké (ďalej len USA) a ďalšie krajiny amerického kontinentu podpísali vlastnú konvenciu o komerčnom letectve v roku 1928. Táto podvojnosť vytvárania zmluvného rámca preukázala istú slabosť a neochotu štátov medzinárodne spolupracovať na jednotnej forme normatívneho rámca v sporných teritoriálnych otázkach. Do istej miery by sa dalo tvrdiť, že to bolo zapríčinené aj tým, že neexistovala silná medzinárodná inštitúcia, ktorá by proces utvárania pravidiel mohla zaštitíť. Až v roku 1944 bola podpísaná tzv. *Chikadska konvencia pre medzinárodné civilné letectvo*,⁸⁶ ktorá nahradila predošlé dve a ich obsah zjednotila do jedného textu. V princípe boli

⁸⁴ Lyall and Larsen 2009, 156-172.

⁸⁵ *Convention Relating to the Regulation of Aerial Navigation*. Paris, 1919.

⁸⁶ *Convention on International Civil Aviation*. Chicago, 1944.

zachované všetky základné ustanovenia Parížskej konvencie, vrátane kontroly nad vzdušným priestorom a práva na jeho ochranu.

Rozdelenie sveta po druhej svetovej vojne do sfér vplyvu západu a východu otvorilo diskusiu, akým spôsobom sa teritoriálne vyrieši napríklad otázka Antarktídy a medzinárodných vôd, ich ekonomického a vojenského využitia a teritoriálneho nároku štátov na ne. *Dohoda o voľnom mori* z roku 1958 definuje svojím článkom jedna, že „nijaký štát nemôže činiť územný nárok na akúkoľvek časť medzinárodných morí.“⁸⁷ Okrem iného definuje konkrétne slobody jednotlivých štátov na ich využívanie, ako slobody navigácie, rybolovu, preletu ponad medzinárodné vody a pokladania káblov a potrubí, teda ich ekonomického a priestorového využitia. Významný prvok tejto oblasti záujmu spočíval mimo iné v potrebe definovania hraníc a z toho plynúcich bezpečnostných a ekonomických výhod aktéra. Stanovenie hraníc sa uskutočnilo až prostredníctvom článku tri *Dohovoru OSN o morskom práve* z roku 1973.⁸⁸

Zmluva o Antarktíde z roku 1961 dopĺňa obsah medzinárodného legálneho rámca o otázku suverenity štátov a ich teritoriálnych nárokov prostredníctvom jej medzinárodného teritoriálneho charakteru.⁸⁹ Jej územie je určené predovšetkým na vedecké zámery, s obmedzenou možnosťou využívania jej zdrojov. Ďalej ho dopĺňa o bezpečnostné otázky zákazom akékoľvek vojenskej aktivity na jej území, vrátane budovania armádnych objektov a osadzovania zbraní a vojenských zariadení.⁹⁰

Pnutie medzi USA a ZSSR koncom päťdesiatych rokov 20. storočia, posilnené úspechom sovietskeho vesmírneho programu Sputnik, upevnilo medzinárodnú komunitu v presvedčení, že je potrebné čím skôr vytvoriť podmienky pre zabránenie preneseniu hrozby vojenského konfliktu na vesmírny priestor. Ako najvhodnejšia platforma pre tento cieľ sa ukázala byť OSN. Okrem iného, cieľom bola istá internacionalizácia, presadenie nadnárodného charakteru

⁸⁷ *Convention on the High Seas*. Geneva, 1958.

⁸⁸ *Convention on the Law of the Sea*. New York, 1973.

⁸⁹ Jessup and Teubenfeld 1959, 367.

⁹⁰ *The Antarctic Treaty*, Washington D.C., 1959.

kozmickeho priestoru, zabránením tak prevahe niekoľko málo aktérov nad touto oblasťou politickej činnosti.⁹¹

V roku 1958 je vôbec po prvý krát na pôde Valného zhromaždenia OSN diskutovaná problematika kozmickeho priestoru. V prijatej rezolúcii *Otázky mierumilovného využívania vesmírneho priestoru*, sa zdôrazňuje význam Charty OSN a jej druhého článku, ktorý hovorí o rovnosti suverenity štátov.⁹² Vychádzajúc tak z prirodzenej potreby využívania tohto nového priestoru politickej aktivity len na mierové účely a zapojenia čo najviac aktérov do formovania noriem a pravidiel.

Problém, ktorý bol diskutovaný na pôde OSN už o rok neskôr, sa týkal nerovnomerného postavenia štátov a ekonomicko-technologickej kapacity výskumu a využívania vesmírneho priestoru. Rezolúcia Valného zhromaždenia z roku 1959 hovorí,⁹³ že výskum a využívanie kozmickeho priestoru by mali byť konané jedine v zmysle pozitívneho vývoja ľudstva a v prospech štátov, bez ohľadu na ich úroveň ekonomického a vedeckého rozvoja.

Významným krokom k vytvoreniu konkrétneho zmluvného rámca upravujúce vzťahy medzi štátmi vo vesmírom priestore, a tým prvým predpokladom vzniku režimu vesmírneho priestoru, bolo prijatie rezolúcie OSN 1721 v roku 1961 *Medzinárodná spolupráca pri mierumilovnom využívaní vesmírneho priestoru*. Tá deklaruje, že medzinárodné právo, vrátane Charty OSN, bude aplikované na ľudské aktivity vo vesmírom priestore.⁹⁴ Ďalej stanovovala, že vesmírny priestor a telesá v ňom sa nachádzajúce by nemali byť objektom súperenia štátov, a objektom ich možného privlastnenia. Zdôrazňuje sa význam slobody výskumu kozmickeho priestoru všetkými štátmi v súlade s medzinárodným právom. Okrem iného sa odporúča registrovanie telies vypustených do kozmickeho priestoru v registri OSN spravovanom jej sekretariátom. Opätovné potvrdenie Charty OSN ako záväzného dokumentu medzinárodného práva v spojitosti s využívaním

⁹¹ Knorr 1960, 567.

⁹² *Question of the Peaceful Use of Outer Space*. United Nations 1958, General Assembly Resolution, ARES/13/1348 (XII), 5-6.

⁹³ *International Co-operation in the Peaceful Uses of Outer Space*. United Nations 1959, General Assembly Resolution, ARES/14/1472 (XIV), 6.

⁹⁴ *International Co-operation in the Peaceful Uses of Outer Space*. United Nations 1961, General Assembly Resolution, ARES/16/1721(XVI), para 1.

vesmírneho priestoru, prehĺbilo medzinárodný charakter integrácie noriem a pravidiel ukotvených v dovtedy vytvorených zmluvách.

V roku 1963 bola prijatá Valným zhromaždením OSN prvá významná *Deklarácia právnych zásad činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru*,⁹⁵ ukladajúca právny charakter vesmírneho priestoru. Ústrednou myšlienkou deklarácie je medzinárodná spolupráca, obmedzovanie presadzovania suverenity štátov, otázka bezpečnosti a slobody využívania. Z nej vyplýva, že národné štáty nesú medzinárodnú zodpovednosť za svoje aktivity vo vesmírnom priestore, preto by mal štát konzultovať svoje aktivity s medzinárodným fórom. Ďalej aktér, ktorý vypustí objekt do vesmírneho priestoru, ostáva byť zaň zodpovedný aj po opustení suverénneho teritória daného štátu. Ďalej deklarácia stanovuje, že štátu je ponechaná jurisdikcia a zodpovednosť za ním vypustený objekt. Samostatný bod sa týka aj letov s ľudskou posádkou, kedy astronauti sú vnímaný ako zástupcovia celého ľudstva.

Posledne zmienená deklarácia bola východiskovým bodom pre vytvorenie prvého zmluvného dokumentu zakladajúceho režim vesmírneho priestoru. Málokteré dokumenty medzinárodného práva sa vyjadruje v takých termínoch, ako *majetok celého ľudstva, sloboda využívania, v prospech celého ľudstva* a podobne. Právno-normatívny charakter vesmírneho priestoru tak od počiatku nadobúdala medzinárodnú úroveň, smerujúc tak k hlbšej integrácii a hľadania nových výziev a riešenia problémov pomocou diskusie a spolupráce v rámci medzinárodného režimu.

⁹⁵ *Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space*. United Nations 1963, General Assembly Resolution, ARES/18/1962 (XVIII), 15-16.

2.3 Zmluvy a konvencie zakladajúce režim vesmírneho priestoru

O niekoľko rokov neskôr od uplynutia schválenia prvých rezolúcií a deklarácií OSN týkajúcich sa vesmírneho priestoru, bol vytvorený prvý zmluvný dokument, ktorý deklaruje konkrétne princípy, pravidlá a normy pre režim vesmírneho priestoru, dnes známy ako *Vesmírna dohoda*. Tá je nakoniec v súčasnosti súčasťou komplexu zmlúv, dohôd a iných dokumentov, dnes známych pod pojmom *Zmluvy a princípy vesmírneho priestoru*.⁹⁶

Podľa článku 31 Viedenskej konvencie,⁹⁷ by obsah zmluvy a jej interpretácia mala byť v dobrej viere podľa zaužívanej praxe. Text zmluvy je definovaný svojím obsahom, skladajúci sa z preambule, obsahu a prípadných dodatkov. Právna interpretácia by mala brať do úvahy, vrátane kontextu zakladajúcej zmluvy, ďalšie dohody v súlade s vytvoreným rámcom politickej oblasti, ktorej sa týka.

Nasledujúci text predstavuje výpis hlavných medzinárodných zmlúv, dohôd, konvencií a rezolúcií prijatých Valným zhromaždením OSN alebo formovaných prostredníctvom tejto organizácie. Rozdelené sú na tri okruhy (generácie) podľa časovej súslednosti a svojho účelu. Okrem základných informácií týkajúcich sa dátumu prijatia a vstupu do platnosti, ku každej zmluve je ďalej dodané, koľko štátov ju podpísalo a ratifikovalo k januáru 2010:⁹⁸

1. *Zmluva o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies* (ďalej len *Vesmírna dohoda*).⁹⁹ Prijatá 19. decembra 1966, otvorená pre podpis 27. januára 1967, vstúpila do platnosti 10. októbra 1967. Doteraz ju ratifikovalo 100 štátov a 26 podpísalo.

⁹⁶ Bližšie: United Nations 2002, 3-55.

⁹⁷ Bližšie: Cahier and Lee 1969.

⁹⁸ *United Nations Treaties and Principles on Outer Space Related General Assembly Resolutions. Status of International Agreements Relating to activities in Outer Space*. United Nations 2010, ST/SPACE/11/Rev.2/Add.3.

⁹⁹ *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, Including the Moon and Other Celestial Bodies*. United Nations 1966, General Assembly Resolution, ARES/21/2222 (XXI)13-15.

2. *Dohoda o záchrane astronautov, návrate astronautov a návrate objektov vypustených do kozmického priestoru* (ďalej len Dohoda o záchrane astronautov).¹⁰⁰ Prijatá 19. decembra 1967, otvorená pre podpis 22. apríla 1968, vstúpila do platnosti 3. decembra 1968. Doteraz ju ratifikovalo 91 štátov, 24 podpísalo a dva štáty deklarujú akceptáciu práva a povinností z nej vyplývajúce.
3. *Konvencia o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené vesmírnymi objektmi* (ďalej len Konvencia o zodpovednosti).¹⁰¹ Prijatá 29. novembra 1971, otvorená pre podpis 29. marca 1972, vstúpila do platnosti 1. septembra 1972. Doteraz ju ratifikovalo 88 štátov, 23 ju podpísalo a tri štáty deklarujú akceptáciu práva a povinností z nej vyplývajúce.
4. *Konvencia o registrácii objektov vypustených do kozmického priestoru* (ďalej len Konvencia o registrácii).¹⁰² Prijatá 12. novembra 1974, otvorená pre podpis 14. januára 1975, vstúpila do platnosti 15. septembra 1976. Doteraz ju ratifikovalo 53 štátov, štyri ju podpísali a dva štáty deklarujú akceptáciu práva a povinností z nej vyplývajúce.
5. *Zmluva o zásadách činnosti štátov na Mesiaci a iných nebeských telesách*.¹⁰³ Prijatá 5. decembra 1979, otvorená pre podpis 18. decembra 1979, vstúpila do platnosti 11. júla 1984. Doteraz ju ratifikovalo 13 štátov a štyri ju podpísali.

Okrem vyššie zmienených zmlúv a konvencií prijalo a odporučilo Valné zhromaždenie OSN nasledujúce princípy a deklarácie, všeobecne vnímané za súčasť systému zmlúv týkajúcich sa vesmírneho priestoru. Ich výhodou, oproti vyššie zmienených dohôd je to, že pre štáty nie sú právne záväzné, respektíve

¹⁰⁰ *Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space*. United Nations 1967, General Assembly Resolution, ARES/22/2345 (XXII), 5-7.

¹⁰¹ *Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects*. United Nations 1971, General Assembly Resolution, ARES/26/2777 (XXVI), 25-28.

¹⁰² *Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space*. United Nations 1974, General Assembly Resolution, ARES/29/3235 (XXIX), 16-18.

¹⁰³ *Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies*. United Nations 1979, General Assembly Resolution, ARES/34/68, 77-80.

nepodliehajú konkrétnym záväzkom voči ostatným aktérom¹⁰⁴. Medzi ne možno zaradiť:

1. *Deklarácia právnych zásad činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru*, prijatá 13. decembra 1963.¹⁰⁵
2. *Princípy k zásadám činnosti štátov pri využívaní satelitov pre medzinárodné priame televízne vysielanie*, prijaté 10. decembra 1982.¹⁰⁶
3. *Princípy týkajúce sa mapovania povrchu Zeme z kozmického priestoru*, prijaté 3. decembra 1986.¹⁰⁷
4. *Princípy týkajúce sa použitia jadrovej energie v kozmickom priestore*, prijaté 14. decembra 1992.¹⁰⁸
5. *Deklarácia medzinárodnej spolupráce pri výskume a využívaní kozmického priestoru ku prospechu a záujmu všetkých štátov, kladúc osobitý dôraz na potreby rozvojových krajín*, prijatá 13. decembra 1996.¹⁰⁹

Doplnením vyššie zmienených zmlúv a deklarácií patrí niekoľko medzinárodných dohovorov a konvencií, ktoré sa zaoberajú ekonomickým využívaním zdrojov vesmírneho režimu (napr. telekomunikácie), reguláciou činnosti aktérov (napr. frekvenčné pásma), zakladajúcich spoluprácu medzi štátmi na základe regionálneho alebo globálneho charakteru:

- (a) *Dohoda o založení medzinárodného systému a organizácie vesmírnych komunikácií (INTERSPUTNIK)*, z roku 1972.

¹⁰⁴ Kopal 1992, 17-32.

¹⁰⁵ *Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space*. United Nations 1963, General Assembly Resolution, ARES/18/1962 (XVIII), 15-16.

¹⁰⁶ *Principles Governing the Use by States of Artificial Earth Satellites for International Direct Television Broadcasting*. United Nations 1982, General Assembly Resolution, ARES/37/92, 98-99.

¹⁰⁷ *Principles Relating to Remote Sensing of the Earth From Outer Space*. United Nations 1986, General Assembly Resolution ARES/41/65, 115-116.

¹⁰⁸ *Principles Relevant to the Use of Nuclear Power Sources in Outer Space*. United Nations 1992, General Assembly Resolution, ARES/47/68, 88-91.

¹⁰⁹ *Declaration on International Cooperation in the Exploration and Use of Outer Space for the Benefit and in the Interest of All States, Taking into Particular Account the Needs of Developing Countries*. United Nations 1996, General Assembly Resolution, ARES/51/122, 1-3.

- (b) *Dohoda o medzinárodnej spolupráci pri satelitnej komunikácii (ITSO), z roku 1973.*
- (c) *Dohodu o arabskej korporácii pre vesmírne komunikácie (ARABSAT), z roku 1976.*
- (d) *Dohodu o spolupráci pri výskume a využívaní kozmického priestoru pre mierumilovné účely (INTERCOSMOS), z roku 1976.*
- (e) *Konvenciu medzinárodnej organizácie mobilných satelitov (IMSO), z roku 1976.*
- (f) *Konvencia týkajúca sa satelitných signálov distribuuujúcich programové prenosy, z roku 1979.*
- (g) *Konvencia o založení Európskej vesmírnej agentúry (ESA), z roku 1980.*
- (h) *Konvencia o založení Európskej organizácie pre satelitnú komunikáciu (EUTELSAT), z roku 1985.*
- (i) *Európskej organizácie pre využitie meteorologických satelitov (EUMETSAT), z roku 1986.*
- (j) *Medzinárodná telekomunikačná konštitúcia a konvencia (pod záštitou ITU), z roku 1994.*

Počas prípravy Vesmírnej dohody sa riešilo viac ako dvadsať osobitých oblastí a dišpút, ktoré mali alebo nemali byť jej obsahom. Medzi najzaujímavejšie možno v úvode zaradiť tie, ktoré nakoniec neboli zahrnuté do jej legálneho rámca.¹¹⁰ Neobsahuje ustanovenia týkajúce sa (a) komunikačných satelitov a frekvenčných pásiem, ktoré zostali pod právomocou ITU; (b) stanovenia hraníc medzi vesmírnym a vzdušným priestorom, ktorého definícia a vymedzenie sa prenechalo na neskoršiu diskusiu na pôde OSN; (c) pravidiel letu kozmického plavidla, v zmysle upravujúcich uznesení týkajúcich sa medzinárodného vzdušného námorného priestoru; (d) vytvorenie právneho režimu, vesmírneho zákonníku v zmysle *res communis*, ktoré by upravovalo civilné vzťahy mimo zemského povrchu; (e) tzv. meta-právo, teda akási forma pravidiel ku vzťahu

¹¹⁰ White 1969, 167.

nadviazania kontaktu s treťou stranou vo vesmírnom priestore;¹¹¹ (f) aktivity vojenskej rozvedky a špionáže; (g) meteorologické a hydrologické satelity a podobne.

Vesmírna dohoda bola považovaná za rámcovú dohodu, ktorá si vyžadovala neskoršie rozšírenie ňou stanovených pravidiel. Ako je ukázané v počte štátov, ktoré ratifikovali alebo podpísali jednotlivé dohody, nie v každom prípade sú aktéri ochotní sa zaviazat' k všetkým zmluvám a ich princípom a pravidlám. Za jeden z príkladov možno uviesť Zmluvu o zásadách činnosti štátov na Mesiaci a iných nebeských telesách, ktorá bola poslednou z „prvej generácie“ vesmírnych dohôd.¹¹² Podpísalo ju len minimálne množstvo štátov, bez hlavných vtedajších vesmírnych veľmocí USA a ZSSR. Jedným z hlavných dôvodov takéhoto kroku zo strany USA bolo zo zmluvy vychádzajúce ustanovenie absolútneho režimu voľného prístupu a rovnomerného využívania a zdieľania zdrojov (článok 5). Obávali sa tak straty ekonomického a technologického záujmu zo strany súkromných spoločností, ktoré od 80. rokov začali postupne hrať dôležitú úlohu vo vesmírnych aktivitách USA.

Následná druhá generácia zmlúv sa viac orientovala na využívanie zdrojov, znižovania potenciálnych rizík a posilnenie medzinárodnej spolupráce medzi aktérmi. Nasledovala tak vedecko-technologický vývoj vesmírnych aktivít, technologický pokrok a nové výhody vo využívaní vesmírneho priestoru. Za príklad možno uviesť satelitné telekomunikácie a prenos televízneho signálu pomocou družíc, ktoré sa zdali byť potenciálne zneužitú na účely politickej propagácie prostredníctvom presahu ich signálu na územia druhých krajín.¹¹³ Ďalej dohody upravujúce využívanie atómovej energie ako zdroju energie pre raketové motory a ostatné vesmírne zariadenia, ktoré boli dlho vnímané ako budúcnosť výskumu a využívania vesmírneho priestoru.¹¹⁴ S touto problematikou je spojené obrovské riziko znečistenia atmosféry v prípade havárie rakety a nákladu obsahujúceho nukleárne palivo, prípadne hrozba zamorenia časti

¹¹¹ Bližšie: Sterns 2004.

¹¹² Reynolds 1995, 115.

¹¹³ Brown et al 1977, 149-64.

¹¹⁴ Lenard 2001, 285.

blízkeho vesmírneho priestoru a negatívneho vplyvu na zariadenia operujúce v tomto priestore. V súčasnosti okrem národných štandardov pre využívanie atómovej energie existujú aj medzinárodné štandardy, formulované pod záštitou OSN.¹¹⁵ V neposlednej rade bolo potrebné upraviť princípy týkajúce sa snímania zemského povrchu a ich potenciálne zneužitie na špionážne, vojenské a iné účely. Nasledujúca posledná generácia vesmírnych dohôd sa týkala založenia medzinárodnej spolupráce, a to nie len kvôli zvyšovaniu kapacít aktérov, ale aj zdieľania spoločných výhod z vesmírnych aktivít. Táto problematika bude bližšie popísaná v kapitole o súčasných aktéroch režimu vesmírneho priestoru.

Druhá kapitola tejto práce sa obsahovo zamerala na dve dôležité veci z pohľadu analýzy medzinárodného režimu pre vesmírny priestor. Prvou bolo definovanie hranice, stanovenia oblastí (orbít) záujmu aktérov, popísania vzácných a limitovaných zdrojov, ktoré si vyžadujú efektívnu správu. Podstatným záverom bolo, že ani jedno z vyššie zmienených vymedzení nie je medzinárodne upravené nijakou zmluvou alebo deklaráciou. V druhej časti tejto kapitoly bol poskytnutý vývoj právneho vymedzenia hranice a oblasti vesmírneho priestoru, precedensov podľa ktorých sa neskôr postupovalo pri formulácii zmlúv zakladajúcich vesmírny režim. Tento vývoj bol z medzinárodno-právneho hľadiska nadviazaný na oblasti typu medzinárodných vôd a vzdušného priestoru, využívania zdrojov Antarktídy a prvotné rezolúcie a deklarácie OSN, ktoré sa týkali vesmírneho priestoru.

Posledná časť sa venovala vymenovaniu hlavných zmlúv, konvencií a dohôdov týkajúcich sa režimu vesmírneho priestoru. Rozčlenené boli na tri základné generácie. Prvá, ktorá sa týkala základných princípov a pravidiel režimu, druhá, ktorá rozširovala pôsobenie režimu na nové oblasti využívania vesmírneho priestoru, a tretia, ktorá primárne zakladala užšiu medzinárodnú spoluprácu medzi aktérmi. Ukončením druhej hlavnej kapitoly práce sa dovŕšil predpoklad teoretického a priestorového ukotvenia medzinárodného režimu pre

¹¹⁵ *Safety Framework for Nuclear Power Source Applications in Outer Space*. United Nations 2009.

vesmírny priestor. V nasledujúcej záverečnej kapitole sa text zameria na normatívno-právny charakter režimu a oblasti aktivít a ich výstupov, ktorých sa týka.

3. Medzinárodný režim vesmírneho priestoru

Cieľom záverečnej kapitoly tejto práce je poskytnúť ucelenú analýzu režimu vesmírneho priestoru pomocou definícií a hlavných charakteristík, tak ako boli popísané v kapitole o medzinárodných režimoch. Zameraná je tak na (a) pomenovanie súčasných aktérov režimu vesmírneho priestoru, ktorí majú hlavný podiel na vesmírnych aktivitách, na (b) dynamiku inštitucionálneho vývoja režimu a vývoja medzinárodnej spolupráce, (c) stanovenia základných princípov a pravidiel vychádzajúcich z vyššie pomenovaných zmlúv, dohovorov a konvencií, ktoré dopomáhajú k uchopeniu legitimacy režimu, (d) určenie typu režimu vytvoreného pre aktivity a využívanie zdrojov vesmírneho priestoru.

Z hľadiska témy práce je táto kapitola najdôležitejšia, nakoľko ponúka syntézou informácií z predošlých dvoch a analyzuje tak atribúty režimu na konkrétnu oblasť záujmu vo vesmírnom priestore. Je potrebné si uvedomiť, že zmienené prvky režimu závisia od vôle aktéra a na mocenských vzťahov vo svetovej politike.

3.1 Súčasný aktéri režimu vesmírneho priestoru

V kapitole o medzinárodných režimoch sa často zmieňoval pojem aktér. Primárne bol klasifikovaný ako vykonávateľ politickej aktivity (do vnútra aj navonok), ktorý je neodmysliteľnou súčasťou formulácie, legitimacy, efektivity a dynamika režimu. Rovnako sa pokladá za primárneho vykonávateľa činností prostredím režimu a súčasne v mnohých prípadoch za toho, kto preberá zodpovednosť za porušovanie pravidiel a noriem. Nasledujúca klasifikácia aktérov vychádza z historického hľadiska a úrovni záujmu o vesmírny priestor jednotlivých štátov a technologických predpokladov úrovne ich vesmírnych aktivít.

V kontexte vesmírneho priestoru sa klasifikujú aktéri, ktorí (a) vytvárajú technologické kapacity a majú schopnosť aktívne pôsobiť v prostredí režimu a

(b) aktérov, ktorí len profitujú na vytvorených kapacitách.¹¹⁶ Za najvýznamnejších sú pokladané tzv. *spacefaring nations*. Tento termín sa prideluje štátom, ktoré majú schopnosť navrhnuť, skonštruovať, vypustiť a ovládať zariadenie veľkej hmotnosti (nad 500 kg).¹¹⁷ Medzi ne možno zaradiť v minulosti Sovietsky Zväz (1957),¹¹⁸ Spojené štáty americké (1958), nasledované Francúzskom (1965), Japonskom (1970), Čínou (1970), Veľkou Britániou (1971), Indiou (1980), Izraelom (1988) a Iránom (2009).¹¹⁹ Do tejto kategórie sa radia aj krajiny ktoré majú schopnosť riadiť lety s ľudskou posádkou a sú niekedy označované za vesmírne mocnosti.¹²⁰ Donedávna boli na svete jedine tri krajiny, ktoré mali túto schopnosť, a to USA, Ruská federácia a Čína, no od roku 2011 sa k nim radia len posledné dve zmienené.¹²¹

Za druhú skupinu, tzv. *non-spacefaring nations*, sa pokladajú štáty, ktoré majú vyvinutý národný vesmírny program, sú schopné vytvoriť zariadenie, no sú závislé na skupine vesmírnych mocností v jeho vypustení do vesmírneho priestoru. Do tejto skupiny sa radia aktéri tzv. *builder-operators* ako Kanada, Nemecko, Austrália, Brazília a Taliansko. V zmysle rozvoja vesmírnych technológií, vývoja a výskumu vesmíru však zohrávajú nezastupiteľnú úlohu. Poslednou kategóriou na základe technologických možností využívania vesmíru sú tzv. *operators*, teda aktéri, ktorí si zaobstarajú potrebnú technológiu a vypustenie objektu, no prenechávajú si pod kontrolou riadenie vesmírneho zariadenia. Medzi ne patrí v súčasnosti napríklad Argentína, Indonézia alebo Mexiko.

Za významných aktérov patriacich do skupiny štátov s aktivitami vo vesmírnom priestore sa radia aj tie, ktoré majú v rámci svojho právneho systému vytvorené zákony upravujúce aktivity spojené s vesmírnym priestorom. V súčasnosti sa jedná približne o 20 krajín s rôznou úrovňou vnútornej právnej

¹¹⁶ Bližšie: Hermida 2004; Peterson 2005, 17-18; Jakhu 2010; Harvey, Smid and Pirard 2010.

¹¹⁷ *Report of the United Nations Conference on the Exploration and Peaceful Uses of Outer Space*. United Nations 1982, A/CONF.101/10, p. 30.

¹¹⁸ V súčasnosti reprezentovaný Ruskou federáciou.

¹¹⁹ Francúzsko a Veľká Británia spolupracujú v rámci Európskej vesmírnej agentúry, zahrňujúcej ďalších 17 európskych krajín.

¹²⁰ Hays and Lutes 2007.

¹²¹ Spojené štáty túto schopnosť stratili ukončením 30 ročnej prevádzky raketoplánov.

záväznosti a zdieľaných problematik.¹²² Na celkové doplnenie je vhodné zmieniť členské štáty Komisie pre mierumilovné využívanie vesmírneho priestoru OSN, ktoré mimo iné rôzne spadajú do všetkých vyššie zmienených kategórií a ich počet neustále narastá. Práve pre rozvojové krajiny, ktoré sú limitované sociálnymi, ekonomickými a mocenskými zdrojmi, je táto platforma vhodným prostriedkom zapájania sa do vesmírnych programov. Do poslednej kategórie patri štáty, ktoré majú nízku aktivitu vo vesmírnom priestore, no majú záujem na profíte z technológií a formovania politického procesu týkajúceho sa vesmírneho režimu.

Mnohé štáty participujú na vesmírnych aktivitách prostredníctvom svojho členstva v medzinárodných konzorciách a organizáciách.¹²³ Za príklad možno uviesť Európsku vesmírnu agentúru (ESA), ktorá dáva možnosť spolupráce a podieľaní sa na vesmírnych programoch ďalším európskym krajinám, alebo v minulosti sformované fórum Intercosmos bývalého sovietskeho bloku. Ďalej medzinárodné satelitné komunikačné konzorciá globálneho a regionálneho charakteru, ako Intelsat a Inmarsat, Intersputnik, Eutelsat a Arabsat, napomáhajúce k nadobúdaniu kapacít v konštruovaní a vypúšťaní potrebných zariadení, Okrem iného dopomáhajú k ekonomickému využívaniu zdrojov vesmírneho priestoru. Medzi ne patria aj organizácie zakladajúce spoluprácu medzi štátmi na základe regionálneho charakteru, vedecké inštitúty, profesionálne združenia a špeciálne agentúry, ako napríklad Svetová meteorologická organizácia, Svetová zdravotnícka organizácia, Medzinárodná agentúra pre atómovú energiu a iné.¹²⁴

Ako bude neskôršie preukázané v niektorých prípadoch pravidiel a princípov, nie každý aktér rovnako dodržiava zásady chovania vyplývajúce z režimu. Mocenská aktivita vo vesmírnom priestore dáva predpoklad k balansovaniu moci medzi hlavnými aktérmi (hegemónmi), rovnako ako v iných oblastiach

¹²² Bližšie: Jakhu 2004.

¹²³ Naanappel 2003, 29-42.

¹²⁴ Bližšie: Tabuľka č. 2: Medzinárodné vládne organizácie a programy, ktoré majú status pozorovateľa v Komisii pre mierumilovné využívanie vesmírneho priestoru OSN; Tabuľka č. 3: Medzinárodné nevládne organizácie a agentúry, ktoré majú status pozorovateľa v Komisii pre mierumilovné využívanie vesmírneho priestoru OSN.

medzinárodných vzťahov. Počiatok vesmírnych aktivít koncom 50. rokov a nasledovný vývoj boli silno poznačené vtedajším mocenským pnutím v rámci bipolárneho systému. Následné 60. roky 20. storočia boli v znamení výziev a vysokých investícií do vesmírnych projektov, ako na strane ZSSR, tak USA. Budovanie vesmírneho projektu na oboch stranách malo veľmi silný ideový základ v spoločnosti. Táto doba je niekedy označovaná za tzv. vesmírne závody medzi východom a západom, kladúc tak dôraz na neustále zápolenie medzi týmito dvomi mocnosťami.

V 70. rokoch nastal útlm vesmírnych aktivít, ktorý trvá v podstate dodnes. Udialo sa tak nie len kvôli vysokým finančným nákladom a zmenám stratégie projektov na oboch stranách hlavných aktérov, ale aj tým, že začal upadať záujem spoločnosti o vesmírne projekty ich krajín. Hlavné ciele ako vypustenie človeka do vesmíru a jeho let na Mesiac boli splnené, odteraz nastala doba praktického využitia vesmírneho priestoru a jeho výskumu.

V nasledujúcich 70. rokoch začal nie len nástup nových aktérov vo vesmírnom priestore, ale aj vývoj nových technológií k bezpečnostnému a ekonomickému úžitku. Aj napriek tomu, že až do rozpadu bipolarity boli dvomi hlavnými aktérmi USA a ZSSR, vybudoval sa systém nových vzájomne prepojených aktérov, inštitúcií a organizácií. Od 90. rokov až dodnes je vedecko-technologická činnosť vrátane vysielania ľudskej posádky do vesmíru silne medzinárodná. Aktéri preto radšej zdieľajú náklady spojené s vesmírnymi aktivitami, vzájomne si vymieňajú kapacity, a tým si udržiujú svoju prestížnu pozíciu v medzinárodnej politike. Toto pravidlo však neplatí pre mnohé iné aktivity, ktoré majú napríklad bezpečnostný charakter.¹²⁵

Každý z aktérov vždy oplývali rozdielnou úrovňou možností zapájania sa do procesu formovania politiky a aktivít k vesmírnemu priestoru. Počas 50. ročného vývoja tieto pri každom z aktérov kulminovali. Tak, ako v minulosti mali vedúcu úlohu ZSSR a USA, od začiatku 90. rokov 20. storočia sa k vedúcej úlohe pridali európske krajiny zastúpené v ESA a z ázijskými krajinami, ako predovšetkým

¹²⁵ Napríklad využívanie kódov navigačných systémov, presnosť mapovania zemského povrchu, aktuálne informácie o polohe objektov na Zemi a pod.

Japonskom, Čínou a Indiou.¹²⁶ Predpokladá sa, že posledné dva zmienené štáty sa v budúcnosti stanú vedúcimi krajinami v tejto oblasti vesmírneho výskumu a využívania jeho zdrojov.

Zaujímavou otázkou je, do akej miery budú spomínaní aktéri podporovať rozsah a druh aktivít vo vesmírnom priestore v budúcnosti. Úbytok globálneho finančného kapitálu v posledných rokoch zasiahol aj oblasti späté s vesmírnymi aktivitami. Okrem iného dlhodobo klesá záujem spoločnosti a politických reprezentantov k vesmírnym programom, ktoré sa zdajú byť mnohokrát až príliš vzdialené ich každodenným problémom a hlavným témam medzinárodnej politiky.¹²⁷

Za príklad možno uviesť súčasnú situáciu USA, ktoré počas nasledovného obdobia rapídne znižujú investície do vesmírnych projektov, okrem iného stratili možnosť vyslať ľudskú posádku do vesmíru. Na druhej strane sa snažia zapájať do procesu súkromné spoločnosti, ktoré by potenciálne nahradili nedostatok financií z národného rozpočtu. V protiklade k súčasnej situácii USA je Čína, ktorá v krátkej dobe dokázala posunúť svoj vesmírny projekt značne dopredu a v budúcnosti uvažuje o vybudovaní svojej vlastnej vesmírnej stanice s ľudskou posádkou. Aktéri ako ESA a Japonsko primárne dlhodobo zotrávajú na projektoch vedeckého a praktického významu. Ruská federácia, ako nasledovník sovietskeho programu sa snaží navrátiť do pozície vesmírnej veľmoci, prostredníctvom budovania vlastných kapacít o ktoré prišla rozpadom ZSSR ale aj ekonomickou a vedecko-technologickou spoluprácou s ostatnými.

Každý z vyššie uvedených príkladov si vyžaduje z pohľadu vplyvu medzinárodných režimov svoju vlastnú analýzu konkrétnych podôb ich politiky. Rozsah tejto práce je však značne limitovaný na to, aby sa venoval každému zmienenému aktéri zvlášť a toho, do akej miery dodržiava pravidlá režimu. Ponúkaný výskum je tak ochudobnený o úroveň jednotlivých sfér a zámerov vnútorných politík aktérov, ktoré sú dôležitým predpokladom existencie a efektivity režimu.

¹²⁶ Burzykowska 2009, 187.

¹²⁷ *The End of the Space Age*. The Economist, 30. 06. 2011.

3.2 Inštitucionálna dynamika vývoja režimu vesmírneho priestoru

Nasledujúca časť práce je zameraná na rozvoj inštitucionálnej dynamiky režimu vesmírneho priestoru. Ako bolo spomenuté v teoretickej časti práce, obsah výskumu medzinárodných režimov bol zväčša obmedzený na otázky podmienok a predpokladov ich vzniku, formovania režimu. Takýto prístup ale nereflektuje jednu zo základných otázok týkajúcich sa stálosti (trvanlivosti) režimov, a to ako režimy pôsobia na riešenie aktuálnych problémov a uplatňovanie stanovených princípov, ako sa adaptujú na zmeny tematického obsahu, transformujú a uchovávajú si svoju vitalitu v medzinárodnom prostredí.

Ani problémy, ktoré sú obsahom medzinárodného režimu vesmírneho priestoru nie sú statické a rovnako tak ani ich riešenia. Ako bolo preukázané v predošlej kapitole, počas vývoja režimu došlo k markantnému nárastu oblastí, ktoré si vyžadujú medzinárodnú spoluprácu, rovnako tak narástol počet a záujem aktérov na participácii a formulácii obsahu režimu.

OSN ako medzinárodná multilaterálna organizácia globálneho charakteru zohrala nezastupiteľnú úlohu pri presadzovaní spolupráce pri formulovaní základných princípov a riešení nových otázok v spojitosti s vesmírnym priestorom.¹²⁸ Vďaka jej štruktúre a univerzálneho charakteru sa vytvoril priestor pre diskusiu odborníkov, fórum pre diplomatické jednanie aktérov a pomocou svojho sekretariátu ponúkla vhodný prostriedok pre riadenie nastupujúcej agendy vesmírneho režimu. „*Od prvých dní vesmírneho veku bola Organizácia spojených národov zodpovedná za progresívny vývoj a kodifikáciu medzinárodného práva v oblasti spravovania aktivít štátov vo vesmírnom priestore.*“¹²⁹ Teda zodpovednosti za formulácie základných zmlúv a dohôv, utváranie agendy a jej správy, vytvorenia globálneho informačného systému prostredníctvom sekretariátu ohľadom vývoja a nových výziev plynúcich z využívania a výskumu vesmíru.

¹²⁸ Bližšie: Simsarian 1963; Bloomfield 1965.

¹²⁹ Arévalo-Ypes, Froelich, and Martínez 2010, 3.

Krátko po vypustení prvého umelého satelitu (1957) rozhodlo Valné zhromaždenie OSN 13. decembra 1958 o založení *ad hoc* Komisie pre mierumilovné využívanie vesmírneho priestoru (ďalej len COPUOS)¹³⁰ s prvými 18. členskými krajinami vrátane USA a ZSSR. Jej cieľom bolo hľadať vhodné prostriedky k mierumilovnému využívaniu vesmíru, koordinácie národných vesmírnych programov, výmenu a rozširovanie informácií z oblasti výskumu, byť poradným orgánom Valného zhromaždenia¹³¹ a pre ďalšie agentúry OSN. Rýchly vývoj vesmírnych aktivít, pnutia medzi hlavnými mocnosťami USA a ZSSR podnietilo OSN rezolúciou Valného zhromaždenia z roku 1959 udeliť komisii COPUOS permanentný charakter a rozšíriť jej činnosť o ďalšie oblasti.¹³² Rovnako tak boli ustanovené dva podvýbory, jeden legálno-právny a druhý vedecko-technologický, ktoré dopomáhajú k zefektívneniu práce komisie. Ich účelom je nie len zhodnotiť oblasť medzinárodnej kooperácie pri mierumilovnom využívaní vesmírneho priestoru a navrhnúť spoločné programy, no aj študovať charakter právnych problémov, ktoré môžu vyplývať z využívania vesmíru. Tým bol daný predpoklad zaštitenia patronátu OSN pre postupné preberanie zodpovednosti za prípravu budúcich zmlúv a dohovorov zakladajúcich režim vesmírneho priestoru. Za hlavný spôsob hlasovania v komisii bol zvolený tradičný prístup konsenzu, pričom klasické hlasovanie bolo len veľmi zriedkavé a jej výstupy sú opätovne schvaľované Valným zhromaždením¹³³

V roku 1961 rozhodlo Valné zhromaždenie OSN o tom, že táto organizácia by mala plniť ústrednú úlohu pri medzinárodnej spolupráci pri mierumilovnom výskume a využívaní vesmírneho priestoru.¹³⁴ Formou rezolúcie požiadalo komisiu COPUOS o bližšiu spoluprácu pri udržovaní blízkeho kontaktu s vládami štátov a nevládnymi organizáciami zainteresovaných na aktivitách týkajúcich sa vesmírneho priestoru, poskytovať výmenu informácií medzi štátmi, ktoré tak činia na dobrovoľnej báze a asistovať pri štúdiu možného prehĺbenia

¹³⁰ Committe on the Peaceful Uses of Outer Space.

¹³¹ Jeho štvrtjej Špeciálnej politickej a dekolonizačnej komisie.

¹³² *International Co-operation in the Peaceful Uses of Outer Space*. United Nations 1959, General Assembly Resolution ARES/14/1472 (XIV),. 5-6.

¹³³ Jasentuliyana 1992, 23-31.

¹³⁴ *International Co-operation in the Peaceful Uses of Outer Space*. United Nations 1961, General Assembly Resolution ARES/16/1721 (XVI), 6-7.

podpory medzinárodnej spolupráce v tejto oblasti. Okrem vyššie zmieneného mal sekretariát OSN riadiť verejne dostupnú registráciu objektov vypustených do kozmického priestoru.

Situácia na medzinárodnom poli a pnutie okolo takzvanej kubánskej krízy a hrozby prenesenia konfliktu aj na vesmírny priestor, vyvrcholilo posilnením charakteru komisie COPUOS. V roku 1962 Valné zhromaždenie OSN urgovalo prípravu medzinárodnej právnej deklarácie, ktorá by stanovila mierumilovný charakter vesmírneho priestoru a slobodného využívania a výskum.¹³⁵ Ako bolo už v práci zmienené, táto snaha vyvrcholila v roku 1963 prijatím Deklarácie právnych zásad činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru a o štyri roky neskôr prijatím Vesmírnej dohody.

Zasadania komisie sa radia podľa jednotlivých oblastí právneho alebo vedecko-technického charakteru, majúce svoju vlastnú metodiku práce a dlhoročný plán budúcich aktivít.¹³⁶ Počas roka sa pravidelne konajú tri zasadnutia komisie, ktoré trvajú približne dva týždne. Počiatkom roka sa schádza ako prvý vedecko-technologický podvýbor komisie (STSC),¹³⁷ nasledovaný právnym podvýborom (LSC)¹³⁸ a nakoniec hlavným zasadáním komisie COPUOS. Rozdiel medzi jednotlivými podvýbormi spočíva v rôzne zameranej agende vyžadujúcej si prítomnosť iného druhu odborníkov.¹³⁹ Každý členský štát vrátane pridružených organizácií má právo zúčastniť sa na zasadani všetkých troch komisií a pracovných skupín v rámci nich. Jednotlivé agendy sú pre každú komisiu štruktúrované podľa troch kategórií podľa dĺžky obdobia potrebného na diskusiu. Agenda je tak delená na pravidelné položky, osobité body, dlhotrvajúce problematiky a dlhoročný pracovný plán.¹⁴⁰ Medzi hlavné body komisie COPUOS možno zaradiť oblasti udržania mierovej spolupráce, vzťahu vesmíru

¹³⁵ *International Co-operation in the Peaceful Uses of Outer Space*. United Nations 1962, General Assembly Reselution ARES/17/1802 (XVII), 5-6.

¹³⁶ *Committee on the Peaceful Uses of Outer Space: Provisional Agenda for the Fifty-four Session*. United Nations 2011, A/AC.105/L.28.

¹³⁷ Scientific and Technical Subcommittee.

¹³⁸ Legal Subcommittee.

¹³⁹ Každý členský štát je reprezentovaný svojím zastupiteľstvom pri OSN a ďalšími členmi delegácie.

¹⁴⁰ United Nations Office for Outer Space Affairs 2001, 187.

k špecifickým oblastiam spoločnosti, klimatických zmien a využitia vesmírnych technológií. Rovnako zahrňuje záverečné výstupy jednaní jednotlivých podkomisií. Ich agenda má buď (a) vedecko-technologický charakter (snímanie zemského povrchu z vesmíru, vesmírny odpad, navigačné satelitné systémy, využitie zdrojov atómovej energie, fyzikálne vlastnosti a technické atribúty geostacionárnej orbitálnej dráhy, dlhotrvajúci rozvoj vesmírnych aktivít a pod.) alebo (b) právny charakter (status a aplikovanie základných zmlúv, informácie o aktivitách medzinárodných vládnych a nevládných organizácií, oblasti definície a vymedzenia hraníc vesmírneho priestoru, vytváranie nových kapacít vesmírneho práva a pod.).¹⁴¹

Bohužiaľ rozsah tejto práce neumožňuje zhodnotiť celý historický vývoj viac ako 50 ročnej existencie tejto komisie a jej agendy. Je však vhodné spomenúť, že po prijatí Vesmírnej dohody komisia pokračovala vo svojich primárnych cieľoch dodnes a udržuje tak dynamický rozvoj režimu vesmírneho priestoru. V druhej polovici 60. rokov až do konca rokov 70. pripravila na ratifikáciu ďalšie 4 základné dokumenty upravujúce chovanie aktérov, doplnené o viac ako 40 rezolúcií týkajúcich sa vesmírneho priestoru dodnes. Od počiatku 80. rokov sa pomerne často objavovala diskusia zdôrazňujúca mierumilovné využívanie vesmíru, ktorej dôvodom boli vojenské programy USA a ZSSR. Za celé šesťdesiatročné obdobie existencie tejto komisie nedošlo ku situácii, kedy by jej mandát a obsah jej agendy nebol potvrdený Valným zhromaždením. Do dnešnej doby má celkovo 70 členských krajín a viac ako 40 nevládných a medzinárodných organizácií.¹⁴²

Súčasne s vytvorením komisie OSN vznikla v roku 1958 malá poradná jednotka sekretariátu, známa dnes ako Kancelária pre vzťahy k vesmírnemu priestoru Organizácie spojených národov (ďalej len UNOOSA).¹⁴³ Patrí medzi najmenšie byrokratické telesá priamo podriadené generálnemu tajomníkovi OSN. Zodpovedá za oblasti a povinnosti vyplývajúce z rezolúcií a zmlúv týkajúcich sa

¹⁴¹ *Report of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space*. United Nations 2010, General Assembly Official Records, Supplement No. 20, A/65/20, 6-44.

¹⁴² Bližšie viď Tabuľky č. 1, 2 a 3.

¹⁴³ Z anglického názvu *United Nations Office for Outer Space Affairs*.

vesmírneho priestoru a implementácií rozhodnutí Valného zhromaždenia a komisie COPUOS.¹⁴⁴ Ďalej je jej účelom podporovať medzištátne diskusie na pôde komisie a ich dvoch subkomisií a asistovať rozvojovým krajinám pri ich implementácii vesmírnych technológií. Teda, vykonáva úlohu sekretariátu komisie COPUOS, jej podkomisiám a ich prípadným pracovným skupinám. Okrem iného pripravuje správy a štúdie z oblastí, ktoré sa týkajú vesmírnej politiky. V neposlednej rade zodpovedá za vedenie registra objektov vypustených do vesmírneho priestoru, rovnako od roku, kedy táto povinnosť bola ustanovená rezolúciou OSN. Jej najdôležitejšou úlohou je získať a rozširovať informácie, spravovať globálnu agendu režimu vesmírneho priestoru.

Aby bola UNOOSA schopná vyššie zmienených cieľov, vnútorne sa delí na sekcie, ktoré v rámci sekretariátu predstavujú hlavné oblasti jej pôsobenia. Prvou je Sekcia pre výskum a komisionálny servis,¹⁴⁵ ktorej úlohou je zabezpečovať službu sekretariátu na zasadaniach komisie COPUOS. Okrem toho pripravuje správy a štúdie z oblastí vesmírnych aktivít a ich legálnych aspektov, pripravuje medzinárodné sympóziá a konferencie¹⁴⁶ a spravuje register objektov vypustených do vesmírneho priestoru. Druhou je Sekcia pre vesmírne aplikácie,¹⁴⁷ ktorá sa zaoberá technologickou stránkou vesmírnych aktivít a podporuje medzinárodnú spoluprácu pri výskume a využívaní vesmírneho priestoru. Poslednou sekciou UNOOSA je špecializované pracovisko UN-SPIDER,¹⁴⁸ ktoré od roku 2006 zabezpečuje nepretržitú platformu pre poskytovanie informácií zo satelitných technológií v prípade živelných pohrôm a katastrof.

Aj napriek značnému vplyvu spolupráce v otázkach využívania vesmíru, nebola do dnešnej doby vytvorená žiadna oficiálna vesmírna agentúra priamo spadajúca do kompetencie OSN.¹⁴⁹ No vytvorením komisie COPUOS-u a sekretariátu UNOOSA učinilo OSN významný krok k udržaniu spolupráce,

¹⁴⁴ United Nations Office for Outer Space Affairs: *UNOOSA*.

¹⁴⁵ Z anglického prekladu *Committee Service and Research Section*.

¹⁴⁶ United Nations Conferences on Peaceful Uses of Outer Space v rokoch 1968, 1982 a 1999.

¹⁴⁷ Z anglického prekladu *Programme on Space Application*.

¹⁴⁸ Z anglického prekladu *United Nations Platform for Space-based Information for Disaster Management and Emergency Response*.

¹⁴⁹ Napríklad Medzinárodná agentúra pre atómovú energiu.

dynamiky a bezpečnosti režimu, vytvoreniu základných zmluvných dokumentov, k rozšíreniu agendy a o nových členov režimu vesmírneho priestoru.

3.3 Základné princípy a pravidlá pre činnosť aktérov v režime vesmírneho priestoru

Nasledujúca kapitola sa zaoberá komponentmi režimu vesmírneho priestoru, teda pravidlami, princípmi a normami, ktoré vyplývajú zo zakladajúcich zmlúv. Táto časť práce by mala poskytnúť odpoveď na otázku, čím je vesmírny priestor špecifický v zmysle medzinárodných vzťahov a kým pravidlá a princípy plynú z využívania jeho zdrojov. Cieľom je postupne rozobrať hlavné pravidlá, princípy a normy vyplývajúce z Vesmírnej dohody, Dohody o záchrane astronautov, Konvencie o zodpovednosti a Konvencie o registrácii. Okrem toho, úlohou bude rozpoznať akú funkciu môže plniť režimu aplikovaný na vesmírny priestor a určiť jeho typológiu.

Treba si však uvedomiť, že nižšie popísané pravidlá a princípy boli formulované a zmluvne ukotvené v dobe silného mocenského pnutia medzi USA a ZSSR, ktorí nie vždy mali rovnaký záujem riešiť bezpečnostné a politické otázky na medzinárodnej úrovni. Silný duch spolupráce, ktorý je badateľný v nižšie popísaných bodoch, mohol byť kodifikovaný aj vďaka tomu, že obe veľmoci si boli isté svojím dominantným postavením v otázkach vesmírnych aktivít. Nasledujúci text vychádza zo zmlúv a dohôd vytvorených na pôde OSN, respektíve tých, ktoré boli zahrnuté do prvej generácie zmlúv týkajúcich sa vesmírneho priestoru.¹⁵⁰

Rovnako tak je potrebné zmieniť, že nasledujúci text nereflektuje v mnohých prípadoch pravidiel a princípov ich porušovanie, respektíve neklasifikuje úroveň ich dodržiavania. To by si vyžadovalo mimo iné široký kvantitatívny výskum týkajúci sa jednotlivých doterajších aktivít, ktorý rozsah tejto práce neumožňuje.

¹⁵⁰ United Nations 2002, 3-27.

Akákoľvek činnosť spojená s vesmírnym priestorom sa bude konať ku prospechu a v záujmu celého ľudstva.

Táto definícia prvého článku Vesmírnej dohody dáva režimu vesmírneho priestoru silný medzinárodný charakter. Deklaruje medzinárodnú integráciu vesmírnych aktivít a ich inštitucionálneho rámca za pomoci spolupráce a koordinácie. Vesmírny priestor a v ňom sa nachádzajúce nebeské telesá vrátane Mesiaca sú slobodné pre výskum a využívanie všetkými štátmi, bez akéhokoľvek druhu diskriminácie, rovnocenne a v súlade s medzinárodným právom. Všetky telesá a oblasti vesmírneho priestoru majú teda charakter otvoreného a voľného prístupu. Z hľadiska typológie režim vesmírneho priestoru tak v sebe obsahuje regulačnú úlohu, nakoľko upravuje podmienky vzťahu aktéra k prostrediu a využívania jeho zdrojov a umožňuje participáciu nových aktérov na jeho úžitku.

Z právneho hľadiska je definícia „majetok celého ľudstva“ do istej miery značne vágna. Na príklad, ak nejaký štát vypustí do vesmírneho priestoru objekt na účel výskumu, takýto výskum nie je len v exkluzívnom záujme štátu, ktorý daný objekt vypustil do kozmu, ale taký je v spoločnom záujme všetkých aktérov, národov. *„Je možné pochybovať o dodržiavaní tohto princípu, ak štát minie obrovské množstvo peňazí na vypustenie satelitu, v zmysle zdieľania profitu z neho plynúceho s ostatnými štátmi, ktoré sa nijakým spôsobom nepodieľali na jeho príprave.“*¹⁵¹ Zaujímavým sa stáva skutočnosť, že nárok na využívanie napríklad telekomunikačných družíc majú podľa Vesmírnej dohody všetky štáty, nie len ten, ktorý zabezpečil po ekonomickej stránke jeho funkčnosť a osadenie na obežnej dráhe. Táto otázka sa vyriešila vytvorením medzinárodnej platformy¹⁵² na vytváranie ekonomických kapacít, do ktorej sa môžu zapojiť všetky zainteresované štáty. Aktéri tak majú v rámci nej možnosť priamo sa spolupodieľať na financovaní projektov a tým pádom mať legitímny nárok na spoločné využívanie výhod plynúcich zo spolupráce.¹⁵³

¹⁵¹ Ogunbanwo 1975, 64.

¹⁵² Vid' kapitola o súčasných aktéroch vesmírneho režimu.

¹⁵³ Bližšie: Miles 1971.

Vesmírny priestor nie je objektom presadzovania národnej suverenity.

Definícia druhého článku Vesmírnej dohody stanovuje, že štáty si nemôžu privlastniť alebo nárokovať nijakú časť vesmíru, Mesiaca a nebeských telies, okupovať ich a svojoľne prehlásiť za súčasť svojej suverenity. Stanovenie tohto princípu režimu dopomohol k neskorším diskusiám už zmieným definícii a vymedzení hraníc, využívania vzácnych zdrojov a geostacionárnej orbitálnej dráhy.

Stanovenie medzinárodného charakteru vesmíru bez nároku na teritoriálne zisky vychádzalo z doby, kedy hlavnými svetovými mocnosťami a súčasne jedinými aktérmi vo vesmíre boli USA a ZSSR. Obe strany si uvedomovali vysoké ekonomické, technologické a politické náklady na prípadné porušovanie tohto pravidla. Preto bolo aj pre nich výhodnejšie klasifikovať vesmírny priestor ako *majetok celého ľudstva*, čo fakticky neobmedzovalo ich aktivity z dôvodu ich náročnej kontroly druhou stranou.¹⁵⁴ Zmiené pravidlo platí aj pre súkromné osoby a korporácie, ktoré by chceli mať vlastnícky nárok na časť kozmického priestoru, jeho ekonomické a iné využitie.¹⁵⁵

Štáty sa budú riadiť duchom spolupráce a vzájomnej pomoci, v sporných otázkach zahája medzinárodnú konzultáciu.

Práve tento princíp je jedným z nosných v oblasti prehlbovania dynamiky režimu vesmírneho priestoru a jeho procedurálneho a generatívneho charakteru. Svoj veľký potenciál vytvárania hlbšieho inštitucionálneho rámca preukázala táto problematika už v rannom období vesmírnych projektov. Podľa článku 22 Charty OSN¹⁵⁶ môže Valné zhromaždenie založiť subsidiárny orgán, pokiaľ také považuje za potrebné. V kontexte vesmírnej politiky došlo k využitiu tohto práva už v roku 1958 založením (*ad-hoc*) komisie, ktorá existuje dodnes a jej portfólio a počet členov neustále narastá. Je jedným zo základných medzinárodných fór pre diskusiu nad problémami spojenými s vesmírnym priestorom.

¹⁵⁴ Bližšie: Peterson 1997.

¹⁵⁵ Bližšie: Pop 2000.

¹⁵⁶ *Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice*. San Francisco, 1945.

V 70. a 80. rokoch 20. storočia vystúpila do popredia otázka hlbšej regionálnej integrácie a tvorenia spoločných programov, ústiach do podoby prijatia vyššie zmienených zmlúv tretej generácii. Ako bolo preukázané v predošlej kapitole, postupne vznikali medzinárodné organizácie, ktorých úlohou je zabezpečovať rovný prístup k technologickým kapacitám, využívania vzácnych zdrojov a prenosu telekomunikačného signálu, rozširovania vesmírnych aktivít do rozvojových krajín a podobne.

Všetky štáty môžu skúmať a využívať vesmír, Mesiac a nebeské telesá na základe rovnosti a v súlade s medzinárodným právom. Akákoľvek aktivita vo vesmírnom priestore podlieha medzinárodnému právu a Charte OSN.

Dokument Charty OSN sa stal východiskovým zdrojom pre medzinárodné právo v zmysle pravidiel a princípov pri využívaní vesmírneho priestoru. V zmysle článku 2 Charty OSN by sa mali štáty riešiť svoje vzájomné sporné otázky mierovou cestou a diskusiou. Tento princíp znamená, že štát by mal vo vesmírnom priestore konať s dobrým úmyslom, s povinnosťou dodržiavať práva ostatných národov (štátov), v zmysle ustanovených medzinárodných právnych zásad.

Medzinárodné právo, tak ako už bolo v tejto práci niekoľkokrát zdôraznené, má nezastupiteľnú úlohu pri formulovaní pravidiel režimu a dodržiavaní a implementácií jeho legitímneho rámca a efektivity jeho dodržiavania v prostredí aktérov. Zabezpečuje a upozorňuje na porušovanie zásad a spôsobov využívania vesmírneho priestoru. Rovnako sa podieľa na udržaní jeho mierového charakteru, rovnako tak vytvára legálne predpoklady pre budúce aktivity a využívanie jeho zdrojov, jeho dynamiku rozvoja.¹⁵⁷ Vývoj tzv. vesmírneho práva sa pretransformoval do založenia samostatného právneho oboru, ktorého obsahom nie je len skúmať dôsledky spojené s ľudskými aktivitami vo vesmíre podľa doterajšieho právno-normatívneho rámca, ale zaoberá sa aj prípadným budúcim vývojom, napríklad osídľovania vesmírneho priestoru.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Dunk 1996, 5.

¹⁵⁸ Ibid, 8.

Dôležitým aspektom ktorý vyplýva z Charty OSN je vojensko-bezpečnostná úroveň aktivít vo vesmírom priestore. V tomto prípade by sa rovnako, ako pri riešení konfliktov na zemskom povrchu, mali zainteresované strany riadiť článkom 33 Charty OSN, ktorý uprednostňuje hľadanie riešenia problému v prvom rade pomocou jednaní, vyšetrovania, vyjednávania, zmieri, vytvorením právne záväzných pravidiel a opatrení. V kontexte medzinárodného práva a vesmírneho priestoru sa nesmie opomenúť ani úloha Medzinárodného súdneho tribunálu, ktorý zakladá Charta OSN. Ten na základe svojich právomocí sa môže vyjadrovať k problematike spojenej s vesmírnymi aktivitami, čím prispieva k formovaniu vesmírneho práva ako takého.¹⁵⁹ Medzinárodné vesmírne právo sa rovnako stáva zdrojom precedensov, z ktorých sa vychádza pri formulovaní vnútorných pravidiel a zákonov jednotlivých štátov.

Štáty sa zaväzujú dodržiavať demilitarizáciu vesmírneho priestoru.

Podľa článku 4 Vesmírnej dohody sa strany dohodli neumiestňovať na orbity Zeme, Mesiaca a ostatné nebeské telesá žiadne objekty nesúce nukleárne zbrane a iný druh zbraní hromadného ničenia. Taktiež je zmluvou zakázané v rámci vesmírneho priestoru zriaďovanie vojenských zariadení a základní, ich inštalácia alebo fortifikácia, testovanie akéhokoľvek typu zbrane, prevádzka vojenských manévra a podobne.¹⁶⁰ Dodržiavanie tohto záväzku sa silne dotýka samotnej legitimity a regulačnej úlohy režimu vesmírneho priestoru a jeho nevojenského charakteru.

Ako bolo už zmienené, vojensko-bezpečnostná dimenzia aktivít vo vesmírom priestore bola jednou z popredných otázok využívania vesmírneho priestoru¹⁶¹. Paradoxne vôbec prvá medzinárodná dohoda, ktorá spomína vesmírny priestor ako objekt záujmu aktérov medzinárodných vzťahov je *Dohoda o zákaze testovania nukleárnych zbraní v atmosfére, kozmickom priestore a pod*

¹⁵⁹ Lachs 1972, 196.

¹⁶⁰ Bližšie: Goh 2004.

¹⁶¹ Goldblat 2003, 105.

vodou z roku 1963.¹⁶² Tá vo svojom článku 1 hovorí, že každá zo strán tejto zmluvy sa zaväzuje zakázať, zamedziť alebo neuskutočniť skúšobnú alebo inú explóziu jadrovej zbrane.

Významnú úlohu pri demilitarizácii vesmírneho priestoru mala aj zmluva medzi USA a ZSSR o antibalistických strelách ABM (Anti Ballistic Missile Treaty),¹⁶³ ktorá okrem iného zakazovala používanie takýchto vojenských zariadení a ich komponentov vo vesmírnom priestore. Neskôr sa ukázalo, že politické vyhlásenia o zriadení vojenských zariadení vo vesmíre je vhodným politickým nástrojom USA voči ZSSR. Napríklad v prípade vojensko-obranného projektu *Security Defence Initiative* Ronalda Raegana, ktorého komponenty sa mali nachádzať vo vesmíre alebo neskoršieho projektu *National Missile Defence* Billa Clintona, či odstúpenie od zmluvy počas vlády Geora W. Busha a jeho snahy o zabezpečenie obrany USA pred teroristickými útokmi a tzv. *rogue* štátmi.¹⁶⁴

Bezpečnostná dimenzia bola vždy neodmysliteľnou súčasťou vesmírnych aktivít. Obavy o zneužitie tohto priestoru na armádne účely narastali so zistením, že ich je len veľmi náročné kontrolovať a limitovať. Okrem iného, sú náročné aj na vybudovanie po technologickej stránke a ich osadenie na obežnej dráhe zeme je rizikom v prípade explózie nosnej rakety a radiačného zamorenia oblasti teritória presahujúceho územnú suverenitu štátu.¹⁶⁵

Okrem umiestňovania zbraní hromadného ničenia s dosahom na zemský povrch a prevencie vojenského konfliktu v kozmickom priestore, by sa právna úprava mala vzťahovať aj na ciele na obežnej dráhe, tzv. ASAT (Anti-Satellite Weapons) systémy, doteraz však hlbšie neukotvená na základe zmluvného rámca.¹⁶⁶ Za príklad novšieho charakteru možno spomenúť incident z roku 2007, kedy Čína dokázala zo zemského povrchu zneškodniť svoj nefunkčný satelit.¹⁶⁷

¹⁶² *Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and Under Water*, Moscow, 1963.

¹⁶³ *Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republic on the Limitation of Anti-ballistic Missile Systems*. Moscow, 1972.

¹⁶⁴ Bližšie: Kries 2002; Wirbel 2004.

¹⁶⁵ Bližšie: O'Hanlon, 2004; Arbatov and Dvorkin 2010.

¹⁶⁶ Goldblat 2003, 106-7.

¹⁶⁷ *China Confirms Satellite Downed*. BBC News, 23. 06. 2007.

Tento krok opätovne nastolil diskusiu nad možným zneužitím vesmíru na vojenské akcie, a v neposlednej rade upozornil na akúsi tichú hrozbu úlomkov zo zneškodneného satelitu pre ostatné telesá na orbitálnej dráhe.

Obranno-bezpečnostný charakter využívania vesmírneho priestoru má svoj vplyv aj v súčasnosti. Každý štát majúci kapacitu dopraviť objekt na obežnú dráhu Zeme, môže túto kapacitu zneužiť aj na zemskom povrchu. V súčasnosti, a rovnako ako v minulosti, sú vojenské programy zahalené nízkou informovanosťou a poväčšine sa využívajú na demonštrovanie svojej moci a súčasne schopnosti porušenia tohto pravidla režimu vesmírneho priestoru. Za predpoklad, ktorý upevňuje túto obavu je možné brať do úvahy silný vplyv armádnych zložiek na vesmírne programy napríklad v USA alebo Číne.

Štát ručí za škody spôsobené jeho vesmírnymi objektmi a to vrátane objektov patriacim nevládnym aktérom.

Otázka preberania zodpovednosti za škody spôsobené vesmírnymi objektmi je ukázkovým príkladom interakcie medzi medzinárodnou politikou, medzinárodnými vzťahmi a ekonomikou.¹⁶⁸ Rovnako tak potvrdzuje procedurálny programový charakter režimu vesmírneho priestoru.

Podľa článku sedem Vesmírnej dohody, členské štáty nesú medzinárodnú zodpovednosť za svoje aktivity vo vesmírnom priestore, vrátane činností národných agentúr a nevládných entít. Činnosť nevládných aktérov si vyžaduje autorizáciu a trvalý dohľad zodpovedajúceho štátu. V prípade činnosti medzinárodnej organizácie, zodpovednosť za svoje aktivity preberá ona sama alebo niektorý z jej členských štátov zaviazaný k dodržiavaniu Vesmírnej dohody. Vrátaťe článku dva Konvencie o zodpovednosti aktéri preberajú absolútnu zodpovednosť za svoje konanie a následky zapríčinené vesmírnymi objektmi.¹⁶⁹

Podľa článku jedna Konvencie o zodpovednosti sa za štát, ktorý vypúšťa objekt do vesmíru považuje taký, ktorý vypustí alebo zaobstará vypustenie

¹⁶⁸ Yun 2004, 117.

¹⁶⁹ Forkosch 1982, 1-4.

objektu do vesmírneho priestoru a z ktorého teritória alebo zariadenia je daný objekt vypustený. Môže teda nastať situácia, kedy za jeden vesmírny objekt nesú zodpovednosť viacerí aktéri. Napríklad vtedy, ak jeden skonštruuje zariadenie, druhý zabezpečí jeho dopravenie na orbitálnu dráhu a z tretieho teritória je objekt vypustený.¹⁷⁰

Základná otázka sa v tomto prípade týka právnych a finančných následkov za škody spôsobené vesmírnym telesom, na zemi, vo vzduchu a vo vesmírnom priestore. Vlastníctvo a zodpovednosť za vypustený objekt pretrváva aj po skončení jeho funkčnej doby v prípade, ak dôjde k poškodeniu funkčného zariadenia nefunkčným. Za najnovší prípad tohto druhu možno uviesť kolíziu amerického telekomunikačného satelitu s ruským v roku 2009.¹⁷¹ Tento incident vyvolal pomerne vážnu diskusiu nad zvyšujúcim sa rizikom incidentov podobného charakteru a nutnosťou riešenia problému vesmírneho odpadu a nefunkčných zariadení.¹⁷²

Aktivity spojené s výskumom a využívaním vesmírneho priestoru majúce dynamický charakter rozvoja, čím so sebou priniesli aj rozšírenie záujmu k nevládnym štátnym a medzinárodným organizáciám a súkromným spoločnostiam. Tzv. komercionalizácia vesmírneho priestoru sa stala značne diskutovanou témou, nie len vďaka vývoju nových technológií súkromnými spoločnosťami ale aj ich snahou o ekonomický úžitok.¹⁷³ Otázkou napríklad je, kto bude niesť negatívne následky spôsobenej vesmírnym telesom na zemskom povrchu preberať finančnú zodpovednosť za komerčné spoločnosti (vymáhanie náhrady škody, poistenie objektov a pod.).¹⁷⁴ Zmena by tak mohla nastať v rozšírení vesmírneho práva, v úprave princípov a noriem samotného režimu v oblasti zodpovednosti, voľného využívania zdrojov ako geostacionárnej orbity,

¹⁷⁰ Za konkrétny príklad možno uviesť vesmírne objekty skonštruované vo Francúzsku, ich dopravu na orbitálnu dráhu zabezpečuje Ruská federácia, no samotný objekt je vypustený z teritória Kazachstanu.

¹⁷¹ *Russian and US Satellite Collide*. BBC News, 12. 2. 2009.

¹⁷² Pre ilustráciu viď Orzáko č. 3: Znárodnenie polohy a rozsahu vesmírneho odpadu na obežných dráhach Zeme.

¹⁷³ Bližšie: Traa-Engelman 1993.

¹⁷⁴ Bližšie: Traa-Engelman 1996.

legálneho statusu snímania zemského povrchu a podobne (Rathman 1999:137)¹⁷⁵
Využitie vesmírneho priestoru súkromnými spoločnosťami sa rovnako týka
vlastníckych práv a hlbšej liberalizácie trhu v oblasti vesmírnych technológií.¹⁷⁶

Štátom sa odporúča registrovať vypustené satelity v registri OSN.

Od prijatia prvej deklarácie týkajúcej sa vesmírneho priestoru z roku 1963 bolo
doporučené registrovať vypustené objekty v medzinárodnom registri pod správou
sekretariátu OSN. Úlohou registrácie je zabezpečiť kontrolu jak zo strany štátov,
tak zo strany medzinárodného spoločenstva. Okrem kontroly vesmírnych
zariadení majú tieto informácie svoj význam pri lokalizácii potenciálnej hrozby
nefunkčných objektov a ich častí na ostatné objekty, ktoré ešte plnia svoju
funkciu. Podľa zmieneného registra OSN od roku 1957 do dnešnej doby
vypustilo zariadenia do vesmírneho priestoru 36 štátov a medzivládnych
organizácií.¹⁷⁷

Podľa článku 6 Konvencie o registrácii si registrácia objektu vyžaduje udať
meno štátu, údaj o výrobcovi, dátum a miesto štartu dopravného zariadenia,
vrátane orbitálnych parametrov (doba obehu okolo orbity, apogeum, perigeum
satelitu a pod.) a informácie, či zariadenie obsahuje zdroj atómovej energie.
Okrem registra spravovanom sekretariátom OSN existuje ešte jeden, pomerne
presnejší v údajoch o reálnom počte družíc a satelitov. ITU tým, že je jediná
organizácia s právom pridelovať frekvenčné pásma (vzácný zdroj) aktérom k ich
využívaniu, vedie pomocou regulačného panelu¹⁷⁸ svoj vlastný register. Význam
spočíva v tom, že každé vesmírne teleso komunikujúce s pozemskými stanicami,
funguje na špecifickej rádiovkej frekvencii. Podľa toho sa dá zistiť nie len
životnosť zariadenia, ale aj jeho umiestnenie na orbitálnej, geostacionárnej dráhe.

Význam tohto princípu režimu vesmírneho priestoru spočíva nie len
v štatistických údajoch o počte, druhu a účelu vesmírneho zariadenia, ale
dopomáha aj k neskoršej kontrole nefunkčných zariadení. Problematika

¹⁷⁵ Rathman 1999, 137.

¹⁷⁶ Cooper 2003, 117.

¹⁷⁷ United Nations Office for Outer Space Affairs: *Convention on Registration of Objects Launched Into Outer Space*.

¹⁷⁸ International Telecommunication Union: *Radio Regulations Board*.

takzvaného vesmírneho odpadu sa v súčasnosti stáva veľmi diskutovanou z pohľadu bezpečnosti súčasných a budúcich aktivít vo vesmírnom priestore. Za vesmírny odpad sa považujú vesmírne telesá alebo ich časti rôznej veľkosti skonštruované človekom, nachádzajúce sa na orbitálnych dráhach. Ich počet sa v súčasnosti odhaduje na tisíce v celkovej hodnote presahujúcej dva milióny kilogramov.¹⁷⁹ Tieto objekty pohybujúce sa vysokými rýchlosťami môžu trvale poškodiť, prípade úplne vyradiť zariadenie z prevádzky. Okrem toho môžu ohroziť zariadenia aj s ľudskou posádkou.

Napriek tomu, že Konvencia o registrácii nie je právne záväzná, je v tejto otázke negatívneho dopadu vesmírnych aktivít pomerne silná medzinárodná spolupráca, ako medzi hlavnými vesmírnymi agentúrami, tak prostredníctvom OSN. Ich snahou je monitorovať počet a druh vesmírneho odpadu¹⁸⁰ a vytvárať medzinárodne platné normy a postupy pri spravovaní vesmírneho odpadu a ďalšiemu zabráneniu jeho počtu na orbitálnych dráhach.¹⁸¹ Problematika vesmírneho odpadu opätovne preukázala generatívnu funkciu režimu, nakoľko dlho zostávala nepovšimnutým problémom a nebola zahrnutá do zakladajúcich zmlúv.

Astronauti sú považovaní za veľvyslancov ľudstva. Štáty sú povinné im pomôcť pri núdzovom návrate alebo nehode.

Podľa deklarácie OSN z roku 1963 a následnej Vesmírnej dohody a jej článku 5, štáty pokladajú astronautov za veľvyslancov ľudstva a rovnako by im mali poskytnúť potrebnú asistenciu v prípade nehody, nebezpečenstva alebo núdzového pristátia.

Potreba medzinárodného štandardu pre návrat a záchranu astronautov rapídne narástla počiatkom 60. rokov 20. storočia, kedy obe vesmírne veľmoci USA a ZSSR deklarovali snahu o dosiahnutie povrchu Mesiaca ľudskou posádkou

¹⁷⁹ Mirmina 2005, 650.

¹⁸⁰ *Inter-Agency Space Debris Coordination Committee*.

¹⁸¹ *Space Debris Mitigation Guidelines of the Committee on The Peaceful Uses of Outer Space*. United Nations 2010.

a neustále zvyšovali počet vesmírnych letov s ľudskou posádkou.¹⁸² Pravidlá a zásady týkajúce sa záchrany posádok vo vesmíre a na zemi majú zásadný humánny význam aj pre aktivity spojené s dlhým pobytom vo vesmíru (vesmírne stanice), kedy dávajú záruku bezpečnosti pre ich posádky. Prostredníctvom ustanovenia týchto pravidiel sa zvyšuje schopnosť rýchlej mobilizácie všetkých dostupných prostriedkov pre záchranu ľudských životov vrátane potrebnej medzinárodnej spolupráce.

Podľa článku 2 Dohody o záchrane astronautov je dotyčný štát zodpovedný za vesmírny objekt a v ňom sa nachádzajúcich astronautov povinný informovať prostredníctvom generálneho tajomníka OSN ostatné štáty o vzniknutom probléme a základných parametroch misie. Podľa dohody sú štáty povinné poskytnúť pomoc v prípade nehody alebo núdzového pristátia na území, ktoré nie je teritoriálnou súčasťou štátu vysielajúceho ľudskú posádku do kozmického priestoru. Potreba zdieľania informácií o vesmírnych aktivitách spojených s ľudskou posádkou z hľadiska bezpečnosti potvrdzuje medzinárodný charakter vesmírnych aktivít, respektíve potrebu medzinárodnej spolupráce aj v prípadoch, kedy sa jedná o záchranu ľudského života.

Z pohľadu teórií medzinárodných vzťahov sú vyššie zmienené východiská prínosom hneď v niekoľkých ohľadoch. Za prvé, vesmírny priestor na rozdiel od pozemského nemôže podliehať teritoriálnym nárokom nijakej strany medzinárodnej politiky (vrátane zdrojov v ňom sa nachádzajúcich). Rovnako je zakázané jednostranné presadzovanie suverenity aktérmi. Výskum a využívanie kozmického priestoru a aktivity s nimi spojené podliehajú medzinárodnej kontrole, vyžadujúce si hlbšiu medzinárodnú integráciu, vytváranie diskusných fór a zapájanie nových aktérov do tohto procesu. Teda, z pohľadu typológie ponúkanej v prvej kapitole tejto práce, je možné režim vesmírneho priestoru označiť za režim otvoreného priestoru a voľného využívania s kombináciou regulačnej, procedurálnej, programovej a generatívnej úlohy.

¹⁸² Hall 1969, 197.

Otázkou je budúca regulačná funkcia tohto medzinárodného režimu, a to nie len v oblasti vesmírneho odpadu a trvalo udržateľného rozvoja vesmírnych aktivít, ale aj v limitovaní vojenských aktivít a presadzovania suverenity v tomto prostredí jednotlivými aktérmi. Teda, otázkou vždy ostáva, do akej miery sú aktéri ochotní dodržiavať vyššie zmienené princípy a pravidlá režimu, v kontexte svojej mocenskej pozície a presadzovania svojho osobného záujmu.

Záver

Vvyššie uvedený text sa venoval štúdiu teórie medzinárodných režimov k vesmírnemu priestoru. Nakoľko mala práca empiricko-analytický charakter, bolo potrebné stanoviť základné premenné výskumu. Na základe nich bolo preukázané, že vo vesmírnom priestore prebieha zpresadzovanie záujmov aktérov medzinárodného prostredia k využívaniu jeho zdrojov, čím sa dáva predpoklad vzniku medzinárodného režimu. Úroveň takejto aktivity vychádza z aktérovej mocenskej kapacity, ekonomických, politických, spoločenských a iných predpokladov vytvárania svojho vlastného rámca vesmírnych aktivít.

Cieľom práce bolo poskytnúť základný rámec výskumu problematiky vesmírneho priestoru prostredníctvom teórie medzinárodných režimov. Vyplyvajúc zo štruktúry práce, výskum sa sústredil na stanovenie teoretického predpokladu pre výskum režimu vesmírneho priestoru a definovanie jeho objektu záujmu, vývoju charakteru vesmírneho režimu vychádzajúceho z medzinárodných právnych precedensov a politickej situácie v dobe svojho ustanovovania, a na koniec jeho normatívno-právnej legitimity, inštitucionálnej dynamiky a vývoja oblastí, ktoré sú v súčasnosti doň zahrnuté.

Prácou bola potvrdená hypotéza, že zvýšená intenzita vzťahov medzi aktérmi v oblasti vesmírneho priestoru podporuje vznik a rozvoj medzinárodného režimu upravujúceho princípy, pravidlá a normy využívania v ňom nachádzajúcich sa zdrojov a spôsobom, akými aktéri vykonávajú svoju činnosť vo vesmírnom priestore. Predpokladom existencie medzinárodného režimu je, že aktéri si uvedomujú nadobudnutý poznatok z činnosti vo vesmírnom priestore a základe neho formulujú svoju identitu k problému. Inými slovami, pri formovaní režimu nie je dôležité len jeho ustanovenie, ale aj proces rozvoja oblastí a problémov do neho zahrnutých. V práci bolo preukázané, že počas 50 ročného vývoja ľudských aktivít vo vesmírnom priestore narastá nie len počet aktérov vládneho a nevládneho charakteru, ale aj počet oblastí a problémov, ktoré si vyžadujú medzinárodné riešenie.

Konštatovaním práce je, že medzinárodné aktivity vo vesmírnom priestore je možné skúmať prostredníctvom teórie medzinárodných režimov. Z aplikácie tejto teórie na daný objekt záujmu vyplýva, že režim vesmírneho priestoru má za cieľ obmedziť bezpečnostné riziká vo vesmírnom priestore, a to tým, že stanovuje jeho nevojenský charakter, limituje suverenitu aktéra, ktorý je súčasne medzinárodne zodpovedný za svoje vesmírne aktivity. Režim má silne medzinárodný charakter, nakoľko využívanie jeho zdrojov by sa malo vykonávať rovnomerne a v prospech všetkých aktérov medzinárodných vzťahov. Túto skutočnosť podporuje aj to, že využívanie niektorých vzácnych zdrojov je riadené medzinárodnou inštitúciou. Prostredníctvom režimu sa zachováva rovnomernosť záujmu medzi aktérmi a limituje sa tak vznik potenciálneho konfliktu medzi aktérmi. Ako však bolo preukázané, počas celého obdobia existencie vesmírnych aktivít dochádzalo aj k porušovaniu týchto pravidiel a zneužitiu vesmíru na vojensko-obranné účely alebo teleso v ňom sa nachádzajúce za objekt vojenskej akcie.

Ďalej bolo preukázané, že režim vesmírneho priestoru má dynamický rozvoj, nie len v oblasti konkrétnych záujmov aktérov, ale v aj inštitucionálnej podobe režimu. Spolupráca prostredníctvom medzinárodnej inštitúcie sa ukazuje ako najefektívnejší prostriedkom riešenia a diskutovania problémov spojených s aktivitami v tomto prostredí. Režim svojou vnútornou inštitucionálnou štruktúrou prispieva nie len k vývoju medzinárodného práva, pravidiel princípov a noriem k oblasti vesmírneho priestoru, ale aj šírenia informácií a spolupráce a vytvárania nových možností riešenia problémov.

Vesmírny režim tak od svojho ustanovenia má nie len procedurálny charakter, pomocou ktorého je možné dospieť ku kolektívnemu spôsobu chovania k danému priestoru, ale okrem iného plní aj regulačnú funkciu chovania a využívania niektorých vzácnych zdrojov. Ďalej plní programovú funkciu, kedy dopomáha k implementácii pravidiel k vesmírному priestoru do prostredia aktérov, dopomáha k vytváraniu kapacít pre vesmírne aktivity druhým aktérom a zabezpečuje šírenie informácií a technológií medzi nimi. V konečnom dôsledku tým, že režim vesmírneho priestoru do seba zahŕňa vývoj nových zložiek

problému a reflektuje tak z nich plynúcu politickú aktivitu aktérov, vykonáva aj funkciu generatívneho charakteru. Režim vesmírneho priestoru teda poskytuje širokú škálu možností ďalšieho výskumu, akým spôsobom naplňa svoje funkcie pri usmerňovaní presadzovania záujmu aktérmi.

Jednou z oblastí, na ktoré upozornila táto práca, je efektivita režimu, respektíve dodržiavanie jeho legálneho obsahu, princípov a pravidiel, ktorými by sa mali aktéri riadiť. Ako bolo v práci niekoľkokrát zdôraznené, dodržiavanie týchto pravidiel je jedným z existenčných predpokladov režimu. Výskum efektivity tak záleží na hlbšej analýze jednotlivých činností aktérov vo vesmírnom priestore, ktoré potenciálne ohrozujú dodržiavanie stanovených pravidiel. Táto práca do určitej miery obmedzila svoj zámer na prípady, ktoré preukazujú potenciálne porušenie pravidiel. Jej primárnym cieľom však bolo poskytnúť základný rámec výskumu aktivít vo vesmírnom priestore prostredníctvom teórie medzinárodných režimov. Teda, cieľom výskumu bolo vysvetliť základné normatívno-právne prostredie, v ktorom sa daná činnosť vykonáva. Pochopenie celkového významu režimu vesmírneho priestoru v medzinárodných vzťahoch si tak vyžaduje ďalšie analýzy zamerané na vývoj vesmírnych aktivít konkrétnych aktérov, ich pozitívnych a negatívnych vplyvov na režim samotný. Práca tak dáva predpoklad k ďalšiemu skúmaniu oblastí záujmov medzinárodných aktérov k vesmírnehu priestoru.

Pramene a literatúra

Pramene

Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies. United Nations 1979, General Assembly Resolution, ARES/34/68. Available from <http://documents.un.org/> [25. 05. 2011]

Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space. United Nations 1967, General Assembly Resolution, ARES/22/2345 (XXII). Available from <http://documents.un.org/> [24. 05. 2011]

China Confirms Satellite Downed. BBC News, 23 01. 2007. Available from <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/6289519.stm> [03. 11. 2011]

Convention on International Civil Aviation. Chicago, 1944. Available from: http://www.spacelaw.olemiss.edu/library/aviation/IntAgr/multilateral/1944_chicago_convention.pdf [04. 10. 2010]

Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects. United Nations 1971, General Assembly Resolution, ARES/26/2777 (XXVI). Available from <http://documents.un.org/> [23. 05. 2011]

Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space. United Nations 1974, General Assembly Resolution, ARES/29/3235 (XXIX). Available from <http://documents.un.org/> [23. 05. 2011]

Convention on the High Seas. Geneva, 1958. Available from: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_high_seas.pdf [05.04. 2011]

Convention on the Law of the Sea. New York, 1973. Available from http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf [05. 04. 2011]

Convention Relating to the Regulation of Aerial Navigation. Paris, 1919. Available from:

- http://www.spacelaw.olemiss.edu/library/aviation/IntAgr/multilateral/1919_Paris_conevention.pdf [04. 06. 2010]
- Committee on the Peaceful Uses of Outer Space: Provisional Agenda for the Fifty-four Session.* United Nations 2011, A/AC.105/L.28. Available from <http://documents.un.org/> [24. 05. 2011]
- Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space.* United Nations 1963, General Assembly Resolution, ARES/18/1962 (XVIII). Available from <http://documents.un.org/> [24. 05. 2011]
- Declaration of the First Meeting of Equatorial Countries.* Bogota, 1976. http://www.jaxa.jp/library/space_law/chapter_2/2-2-1-2_e.html [05. 05. 2011]
- Declaration on International Cooperation in the Exploration and Use of Outer Space for the Benefit and in the Interest of All States, Taking into Particular Account the Needs of Developing Countries.* United Nations 1996, General Assembly Resolution, ARES/51/122. Available from <http://documents.un.org/> [26. 05. 2011]
- Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice.* San Francisco, 1945. Available from: <http://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter.pdf> [13. 04. 2011]
- Inter-Agency Space Debris Coordination Committee.* Available from <http://www.iadc-online.org/index.cgi?item=torp> [07. 07. 2011]
- International Co-operation in the Peaceful Uses of Outer Space.* United Nations 1959, General Assembly Resolution, ARES/14/1472 (XIV). Available from <http://documents.un.org/> [23. 05. 2011]
- International Co-operation in the Peaceful Uses of Outer Space.* United Nations 1961, General Assembly Resolution, ARES/16/1721(XVI). Available from <http://documents.un.org/> [23. 05. 2011]
- International Co-operation in the Peaceful Uses of Outer Space.* United Nations 1962, General Assembly Reselution, ARES/17/1802 (XVII). Available from <http://documents.un.org/> [25. 05. 2011]

International Telecommunication Convention. Montreal, 1965. Available from http://www.itu.int/dms_pub/itu-s/oth/02/01/S020100001D4004PDFE.pdf [12. 05. 2011]

International Telecommunication Union: *Radio Regulations Boar*. Available from <http://www.itu.int/ITU-R/index.asp?category=conferences&rlink=rrb&lang=en> [16. 07. 2011]

National Sovereignty of Outer Space. Harvard Law Review 1960-61, vol. 74, no. 6: 1154-1175. Available from: <http://www.jstore.org/> [06.04 2010]

Principles Relating to Remote Sensing of the Earth from Outer Space. United Nations 1986, General Assembly Resolution, ARES/41/65. Available from <http://documents.un.org/> [27. 05. 2011]

Principles Relevant to the Use of Nuclear Power Sources in Outer Space. United Nations 1992, General Assembly Resolution, ARES/47/68. Available from <http://documents.un.org/> [23. 05. 2011]

Provisional Agenda for the Fifty-four Session of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space. United Nations 2011, A/AC.105/L.28. Available from <http://documents.un.org/> [05. 07. 2011]

Provisional List of Participants. United Nations 2010, Committee for Outer Space Affairs, A/AC.105/2010/CRP.2. Available from http://www.oosa.unvienna.org/pdf/limited/l/AC105_2010_CRP02E.pdf [11. 06. 2011]

Question of the Peaceful Use of Outer Space. United Nations 1958, General Assembly Resolution, ARES/13/1348 (XII). Available from <http://documents.un.org/> [23. 05. 2011]

Report of the United Nations Conference on the Exploration and Peaceful Uses of Outer Space. United Nations 1982, A/CONF.101/10. Available from <http://documents.un.org/> [05. 07. 2011]

Report of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space. United Nations 2010, General Assembly Official Records, Supplement No. 20, A/65/20. <http://documents.un.org/> [05.04. 2011]

Russian and US Satellite Collide. BBC News, 12. 2. 2009. Available from <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7885051.stm> [07. 07. 2010]

Safety Framework for Nuclear Power Source Applications in Outer Space. United Nations, 2009, A/AC.105/934. <http://documents.un.org/> [07. 07. 2011]

Space Debris Mitigation Guidelines of the Committee on The Peaceful Uses of Outer Space. United Nations 2010. Available from: http://www.unoosa.org/pdf/bst/COPUOS_SPACE_DEBRIS_MITIGATION_GUIDELINES.pdf [07. 07. 2011]

Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, Including the Moon and Other Celestial Bodies. United Nations 1966, General Assembly Resolution, ARES/21/2222 (XXI). Available from <http://documents.un.org/> [24. 05. 2011]

The Antarctic Treaty. Washington D.C., 1959. Available from: http://www.antarctica.gov.au/__data/assets/pdf_file/0003/23538/ml_3879940_68981481_antarctic20treaty.pdf [30.05. 2011]

The End of the Space Age. The Economist, 30. 06. 2011. Available from <http://www.economist.com/node/18897425> [07.07 2011]

Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and Under Water. Moscow, 1963. Available from: http://www.nti.org/e_research/official_docs/inventory/pdfs/aptpbt.pdf [30.05. 2011]

Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republic on the Limitation of Anti-balistic Missile Systems. Moscow, 1972. Available from: <http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/abm/abm2.html> [19. 09. 2010]

United Nations Committee on the Peaceful Uses of Outer Space: *Members*. Available from <http://www.oosa.unvienna.org/oosa/en/COPUOS/members.html#fn2> [11. 06. 2011]

United Nations Treaties and Principles on Outer Space Related General Assembly Resolutions. Status of International Agreements Relating to Activities in Outer Space. United Nations 2010, ST/SPACE/11/Rev.2/Add.3. Available from: <http://www.oosa.unvienna.org/oosa/en/SpaceLaw/treatystatus/index.html> [22. 02. 2011]

United Nations Office for Outer Space Affairs: *Browse Legislative Texts.* Available from http://www.oosa.unvienna.org/oosadb/browse_all_js.jsp?dims=COUNTRY_CODE|DATE [11. 06. 2011]

United Nations Office for Outer Space Affairs: *Convention on Registration of Objects Launched Into Outer Space.* Available from <http://www.oosa.unvienna.org/oosa/en/SORegister/index.html> [05. 08. 2011]

United Nations Office for Outer Space Affairs: *Programme on Space Application.* Available from <http://www.oosa.unvienna.org/oosa/en/sapidx.html> [13. 07. 2011]

United Nations: Space Debris. Available from <http://www.un.org/en/events/tenstories/08/story8gallery.shtml> [11. 05. 2011]

United Nations Office for Outer Space Affairs: *UNOOSA.* Available from <http://www.oosa.unvienna.org/oosa/en/OOSA/index.html> [13. 07. 2011]

Literatúra

Arbatov, Alexei, and Vladimir Dvorkin (eds), 2010. *Outer Space. Weapons, Diplomacy, and Security.* Washington D.C., USA: Carnegie Endowment for International Peace.

Arévalo-Ypes, Ciro, Annette Froelich, and Peter Martinez, 2010. 'The Need for a United Nations Space Policy'. *Space Policy*, vol. 26: 3-8. Available from: <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [06. 05. 2010]

- Barnett, Michael, and Raymond Duvall, 2005. 'Power in International Politics'. *International Organization*, vol. 59, no. 1: 39-75. Available from <http://www.jstor.org/> [06. 04. 2010]
- Bloomfield, Lincoln P., 1965. 'Outer Space and International Cooperation'. *International Organization*, vol. 19., no. 3: 603-21. Available from <http://www.jstor.org> [06. 04. 2010]
- Breitmeier, Helmut, 2008. *The Legitimacy of International regimes*. Burlington, USA: Ashgate Publishing Company.
- Breitmeier, Helmut et al, 1996. *International Regime Database (IRD): Data Protocol*. Laxenburg, AU: International Institute for Applied Systems Analysis. Available from http://www.sv.uio.no/isv/personer/vit/stvau1/data-recent-publications/IRD_DATA_PROTOCOL.pdf [03. 05. 2011]
- Brown, Seyom et al., 1977. *Regimes for the Ocean, Outer Space, and Weather*. Washington D.C., USA: The Brookings Institution.
- Buck, Susan J., 1998. *The Global Commons. An Introduction*. Washington D.C., USA: Island Press.
- Bugliarello, G. 1996. 'Telecommunications, Politics, Economics, and National Sovereignty: A New Game'. *Technology In Society*, vol. 18, no. 4: 403-18. Available from <http://www.jstor.org/> [05. 05. 2010]
- Bull, Hedley, 1977. *The Anarchical Society: Study of Order in World Politics*. New York, USA: Columbia University Press.
- Burzykowska, Anna, 2009. 'Smaller states and the New Balance of Power in Space'. *Space Policy*, vol. 25: 187-92. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [06. 04. 2011]
- Cahier, Philippe, and Luke T. Lee, 1969. *Vienna Convention on Diplomatic and Consular Relations*. *International Conciliation*, no. 571.
- Cooper, Lawrence, 2003. 'Encouraging Space Exploration Through a New Application of Space Property Rights'. *Space Policy*, vol 19: 111-18. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [08. 04. 2010]
- Diederiks-Verschoor, Isabella H. P., 1999. *An Introduction to Space Law*. The Hague, NL: Kluwer Law International.

- Dickens, Peter, and James S. Ormrod, 2007. *Cosmic Society. Towards a Sociology of Universe*. London, UK: Routledge.
- Dahl, Robert A., and Charles E. Lindblom, 1992. *Politics, Markets, and Welfare*. 2nd ed. New Brunswick, USA.: Transaction Publishers.
- Drulák, Petr, 2003. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha, CR: Portál.
- Dunk, Frans G. von, 1996. 'The Role of Law with respect to Future Space Activities'. *Space Policy*, vol. 12: 5-8. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [11.04. 2010]
- Efinger, Manfred, Peter Mayer, and Gudrun Schwarzer, 1995. 'Integrating and Contextualizing Hypotheses: Alternative Paths to Better Explanations of Regime Formation.' In: Volker Rittberger and Peter Mayer (ed), *Regime Theory and International Relations*. Oxford, USA: Clarendon Press.
- Fearon, James, 1998. 'Bargaining, Enforcement, and International Cooperation'. *International Organization*, vol. 52, no. 2: 269-305. Available from <http://www.jstore.org/> [07. 04. 2010]
- Forkosch, Morris D., 1982. *Outer Space and Legal Liability*. Dordrecht, NL: Kluwer Academic Publishers Group.
- Goh, Gérardine M., 2004. 'Keeping the Peace in Outer Space: A Legal Framework for the Prohibition of Use of Force'. *Space Policy*, vol. 20: 259-78. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [05. 05. 2010]
- Goldblat, Jozef, 2003. 'Efforts to Control Arms in Outer Space'. *Security Dialogue*, vol. 34: 103-108. Available from <http://sdi.sagepub.com/> [19. 09. 2010]
- Gorove, Stephen, 1979. 'The Geostationary Orbit: Issue of Law and Policy'. *The American Journal of International Law*, vol. 73, no. 3: 444-46. Available from <http://www.jstor.org/> [06. 04. 2010]
- Haas, Ernst, 1980. 'Technological Self-Reliance for Latin America: The OAS Contribution'. *International Organization*, vol. 34, no. 4: 541-70. Available from <http://www.jstor.org/> [06. 04. 2010]

- Haas, Ernst B., 1983. 'Words Can Hurt You: Or, Who Say What to Whom About Regimes'. Stephen D. Krasner (ed.), *International Regimes*. London, UK: Cornell University Press.
- Haas, Peter M., 1995. 'Epistemic Communities and the Dynamic of International Environmental Cooperation'. In: Volker Rittberger (ed.), *Regime Theory and International Relations*. Oxford, USA: Clarendon Press.
- Hall, Cargill R., 1969. 'Rescue and Return of Astronauts on Earth and in Outer Space'. *The American Journal of International Law*, vol. 36, no. 2: 197-210. Available from <http://www.jstor.org>. [06.04. 2010]
- Harvey, Brian, Henk Smid, and Théo Pirard , 2010. *Emerging Space Powers. The new Space Programs of Asia, the Middle East, and South America*. Chichester, UK: Praxis Publishing Ltd.
- Hasenclever, Andreas, Mayer, Peter, and Rittberger, Volker, 2004. *Theories of International Regimes*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hays, Peter L., and Charles D.Lutes, 2007. 'Towards a Theory of Spacepower'. *Space Policy*, vol. 23: 206-209. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [05. 05. 2010]
- Hermida, Julian, 2004. *Legal Basin for a National Space Legislation*. Dordrecht. NL: Kluwer Academic Publishers.
- Hurd, Ian, 1999. 'Legitimacy and Authority in International Politics'. *International Organization*, vol. 53, no. 2: 379-408. Available from <http://www.jstor.org/> [14. 04. 2010]
- Chartrand, Mark, 2004. *Satellite Communication for the Nonspecialist*. Bellingham, USA: The International Society for Optical Engineering.
- Jakhu, Ram S. (ed.), 2010. *National Regulation of Space Activities*. London,UK: Springer.
- Jasentuliyana, Nadasiri (ed), 1992. *Space Law. Development and Scope*. London, UK: Praeger.
- Jessup, Phil C., and Howard J. Teubenfeld, 1959. 'Outer Space, Antarctica, and the United Nations'. *International Organization*, vol. 13, no. 3: 363-379. Available from <http://www.jstor.org/> [06. 04. 2010]

- Keohane, Robert O., 1984. *After Hegemony*. Princeton, USA: Princeton University Press.
- Keohane, Robert O., 1989. 'Neoliberal Institutionalism: A perspective on World Politics'. In: Robert O. Keohane, *International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory*. Boulder, USA: Westview Press.
- Keohane, Robert O., 1995. 'International Institutions: Two Approaches'. In: Der Derian J. (ed), *International Theory: Critical Investigation*. New York: New York University Press.
- Keohane, Robert O., and Joseph S. Nye, 1997. *Power and Interdependence*. Boston, USA: Little Brown.
- Knorr, Klaus, 1960. 'On the International Implications of Outer Space'. *World Politics*, vol. 12, no. 4: 564-584. Available from <http://www.jstor.org/> [04. 07. 211]
- Kopal, Vladimír, 1992. 'Evolution of the Doctrine of Space Law'. In: Nadasiri Jasentuliyana, (ed), *Space Law. Development and Scope*. London, UK: Praeger, 17-32.
- Kries, Wulf von, 2002. 'The Demise of the ABM Treaty and the Militarization of Outer Space'. *Space Policy*, vol. 18: 175-178. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [07. 11. 2010]
- Krasner, Stephen D., 1983. 'Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables'. *International Organization*, vol. 36, no. 2: 185-205. Available from <http://www.jstore.org/> [07. 11. 2010]
- Krasner, Stephen D., 1995. 'Power-Politics, Institutions and Transnational relations'. In: T. Risse-Kappen (ed.), *Bringing the Transnational Relations Back In*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Krasner, Stephen D., 2009. *Power, the State, and Sovereignty. Essays on International Relations*. New York, USA: Routledge.
- Kratochwil, Friedrich, and John G. Ruggie, 1986. 'International Organization: A State of the Art on an Art of the State'. *International Organization*, vol. 40, no. 4: 753-755 Available from. <http://www.jstor.org/> [02. 04. 2011]

- Lachs, Manfred, 1972. *The Law of Outer Space*. Boston, USA: Brill Academic Publications.
- Latchford, Stephen, 1959. 'The Bearing of International Air Navigation Convention on the Use of Outer Space'. *The American Journal of International Law*, vol. 53, no. 2: 405-411. Available from <http://www.jstore.org> [04. 11. 2010]
- Lenard, Roger X., 2001. 'Societal Imperatives and the Need for Space Nuclear Power and Propulsion Systems'. *Space Policy*, vol. 17: 285-289. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [06. 04. 2010]
- Levy, Marc A., Robert O. Keohane, and Peter M. Haas, 1993. 'Improving the Effectiveness of International Environmental Institutions'. In: Peter M. Haas, Robert O. Keohane and Marc A. Levy (eds.), *Institutions for the Earth: Sources of Effective International Environmental Protection*. Cambridge, USA: MIT Press.
- Lyall, Francis, and Paul B. Larsen, 2009. *Space Law: A Treaties*. Burlington, UK: Ashgate Publishing Company.
- McDougal, Myres S., and Leon Lipsin, 1958. 'Perspectives for Law of Outer Space'. *The American Journal of International Law*, vol. 52, no. 3: 407-431. Available from <http://www.jstor.org/> [06. 04. 2010]
- Miles, Edward, 1971. 'Transnationalism in Space: Inner and Outer'. *International Organization*, vol. 25, no. 3: 602-25. Available from <http://www.jstore.org/> [06. 04. 2010]
- Mirmina, Steven A., 2005. 'Reducing the Proliferation of Orbital Debris: Alternatives to Legally Binding Instrument'. *The American Journal of International Law*, vol. 99, no. 3: 649-662. Available from <http://www.jstor.org/> [06. 04. 2010]
- Moravcsik, Andrew, 2003. 'Liberal International Relations Theory: A scientific Assessment'. In: Colin Elman and Miriam F. Elman (eds), *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*. Cambridge, USA: MIT Press.

- Morgenthau, Hans J., 1960. *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. 3rd edition. New York, USA: Alfred Knopf.
- Mosteshar, Said, 1997. 'Development of the Regime for the Low Earth orbit and The Geostationary Orbit'. In: Gabriel Lafferranderie and Dahné Crowther (eds), *Outlook on Space Law over the Next 30 Years: Essays Published for the 30th Anniversary of the Outer Space Treaty*. The Hague, NL: Kluwer Law International.
- Naanappel, Peter P.C., 2003. *The Law and Policy of Air Space and Outer Space: A Comparative Approach*. The Hague, NL: Kluwer Law International.
- Nicolson, Harold, 1950. *Diplomacy*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Nye, Joseph, 1990. 'Soft Power'. *Foreign Policy*, no. 80, 153-71
- Oduntan, Gbenga, 2003. 'The Never Ending Dispute: Legal Theories on the Spatial Demarcation Boundary Plane Between Airspace and Outer Space'. *Hertfordshire Law Journal*, vol. 1, no. 2: 64-84. Available from http://www.herts.ac.uk/fms/documents/schools/law/HLJ_V1I2_Oduntan.pdf [08. 06. 2011]
- O'Hanlon, Michael, 2004. *Neither Star Wars Nor Sanctuary. Constraining the Military Uses of Space*. Washington D.C., USA: The Brookings Institution.
- Ogunbanwo, Ogunsola O., 1975. *International Law and Outer Space Activities*. The Hague, NL: Martinus Nijhoff.
- Peterson, M. J., 1997. 'The Use of Analogies in Developing Outer Space Law'. *International Organization*, vol. 51, no. 2: 245-275. Available from: <http://www.jstore.org/> [06. 04. 2010]
- Peterson, M. J., 2005. *International Regimes for the Final Frontiers*. New York, USA: State University of New York Press.
- Pop, Virgiliu, 2000. 'Appropriation in Outer Space: The Relationship Between Land Ownership and Sovereignty on the Celestial Bodies'. *Space Policy*, vol. 16: 275-282. Available from: <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [05. 06. 2010]

- Powell, Robert, 1994. 'Anarchy in International Relations Theory: The Neorealist-Neoliberal Debate'. *International Organization*, vol. 48, no. 2: 313-44. Available from <http://www.jstor.org/> [04. 09. 2010]
- Prescott, Victor, and Gillian D. Triggs, 2008. *Boundaries: Law, Politics and Geography*. Leiden, NL: Martinus Nijhoff Publishers, 504 p
- Rathman, Kim A., 1999. 'Outer Space Commercialization and its Ethical Challenges to International Law and Policy'. *Technology In Society*, vol. 21: 135-199. Available from <http://www.elsevier.com/locate/techsoc> [10. 11. 2010]
- Ratto-Neilsen, Juan, 2006. *The International Telecommunication Regime. Domestic Preferences and Regime Change*. Tsukuba, JP: University of Tsukuba.
- Reiman, Saar, 2009. 'Is Space an Environment?'. *Space Policy*, vol. 25: 81-87. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [05. 04. 2010]
- Reynolds, Glenn Harlan, 1995. 'The Moon Treaty: Prospects for the Future'. *Space Policy*, vol. 11: 115-120. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [06. 04. 2010]
- Simsarian, James, 1963. 'Outer Space Co-operation in the United Nations'. *American Society of International Law*, vol. 57, no. 4.: 854-867. Available from <http://www.jstor.org> [06. 04. 2010]
- Snidal, Duncan, 1985. 'Coordination versus Prisoner's Dilemma: Implications for International Cooperation and Regimes'. *American Political Science Review*, vol. 79, no. 4: 923-942. Available from <http://www.jstor.org/> [02. 04. 2011]
- Spector, Bertram I., and William Zartman, 2003. 'Regimes and Negotiation'. In: Bertram I. Spector, and William Zartman (eds), *Getting It Done. Postagreement Negotiation and International Regimes*. Washington D.C., USA: United States Institute of Peace Press.
- Spruyt, Hendrik, 1994. 'Institutional Selection in International Relations: State Anarchy as Order'. *International Organizations*, vol. 48, no. 40: 527-557. Available from <http://www.jstor.org/> [14. 04. 2010]

- Stein, Arthur A., 1983. 'Coordination and Collaboration: Regimes in an Anarchic World'. In: Stephen D. Krasner (ed), *International Regimes*. Ithaca, USA: Cornell University Press.
- Sterns, Paul M., 2004. 'Metalaw and Relations With Intelligent Beings Revisited'. *Space Policy*, vol. 20: 123-130. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacelpol> [06. 04. 2010]
- Strange, Susan, 1982. 'Cave! hic dragones: A Critique of Regime Analysis'. *Interantional Organization*, vol. 36, no. 2: 479-496. Available from <http://www.jstore.org/> [06. 04. 2010]
- Traa-Engelman, Hanneke L. van,, 1993. *Commercial Utilization of Outer Space*. Dordrecht, NL: Kluwer Academic Publishers Group.
- Traa-Engelman, Hanneke L. van, 1996. 'Commercialization of Space Activities'. *Space Policy*, vol. 12: 119-128. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [06. 04. 2010]
- Underdal, Arild, 2004. 'Methodological Challenges in the Study of Regime Effectiveness'. In: Arild Underdal and Oran R. Young (eds), *Regime Consequences. Methodological Challenges and Research Strategies*. Dordrecht, NL: Kluwer Academic Publishers.
- United Nations, 2002. *United Nations Treaties and Principles on Outer Space*. New York. Available from http://www.oosa.unvienna.org/pdf/publications/st_space_11rev2E.pdf [07.05. 2010]
- United Nations Office for Outer Space Affairs, 2001. 'Recent and Future Activities of the UN Office for Outer Space Affairs'. *Space Policy*, vol. 17: 187-193. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [06. 04. 2010]
- Wassenberg, Henri A., 1991. *Principles of Outer Space Law in Hindsight*. The Hague, NL: Martinus Nijhoff Publishers.
- Walter, Georg, and Michael Züm, 2004. 'Into the Methodological Void'. In: Arild Underdal and Oran R. Young (eds), *Regime Consequences*.

- Methodological Challenges and Research Strategies*. Dordrecht, nl: Kluwer Academic Publishers, 307-333.
- Wendt, Alexander, 1992. 'Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics'. *International Organization*, vol. 46, no. 2: 391-425. Available from <http://www.jstor.org/> [13. 04. 2010]
- Wendt, Alexander, 1999. *Social Theory of International Politics*. London, UK: Cambridge University Press.
- White, Irvin L., 1969. 'A New Political Frontier: An Analysis of Legal and Political Problems in Outer Space'. *The Western Political Quarterly*, vol. 22, no. 1: 163-178. Available from <http://www.jstore.org/> [06. 04. 2010]
- Williams, Sylvia Maureen, 1987. 'The Law of Outer Space and Natural Resources'. *The International and Comparative Law Quarterly*, vol. 36, no. 1: 142-151. Available from <http://www.jstor.org/> [07. 04. 2010]
- Wirbel, Loring, 2004. *Star Wars: US Tools of Space Supremacy*. London, UK: Pluto Press.
- Yanow, Dvora, 1995. 'Practice of Policy Implementation'. *Policy Sciences*, vol. 28: 111-126. Available from <http://www.jstor.org/> [11. 04. 2010]
- Young, Oran R., 1986. 'International Regimes: Toward a New Theory of Institutions'. *World Politics*, vol. 39, no. 1: 104-122. Available from <http://www.jstore.org/> [02. 04. 2011]
- Young, Oran R., 1989. *International Cooperation: Building Regimes for Natural Resources and the Environment*. Ithaca, usa: Cornell University Press.
- Young, Oran R., 1999. *Governance in World Affairs*. New York, usa: Cornell University Press.
- Young, Oran R., and Marc A. Levy, , 1999. 'The Effectiveness of International Environmental Regimes'. In: Oran R. Young (ed), *The Effectiveness of international Environmental Regimes*. Massachusetts, USA: Massachusetts Institute of Technology.
- Yun, Zhao, 2004. 'The 1972 Liability Convention: Time for Revision'. *Space Policy*, vol. 20: 117-122. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [07.03. 2011]

- Yun, Zhao, 2009. 'The ITU and national Regulatory Authorities in the Era of Liberalization'. *Space Policy*, vol. 18: 293-300. Available from <http://www.elsevier.com/locate/spacepol> [05. 05. 2010]
- Zartman, William I., 2003. 'Negotiating the Rapids. The Dynamics of regime Formation'. In: Bertram I. Spector, and William Zartman (eds), *Getting It Done. Postagreement Negotiation and International Regimes*. Washington D.C., USA: United States Institute of Peace Press.
- Zürn, Michael, 1995. 'Bringing the Second Image (Back) In: About the Domestic Sources of Regime Formation'. In: Volker Rittberger and Peter Mayer (ed), *Regime Theory and International Relations*. Oxford, UK: Clarendon Press.

Prílohy

Zoznam

A. Obrazové prílohy

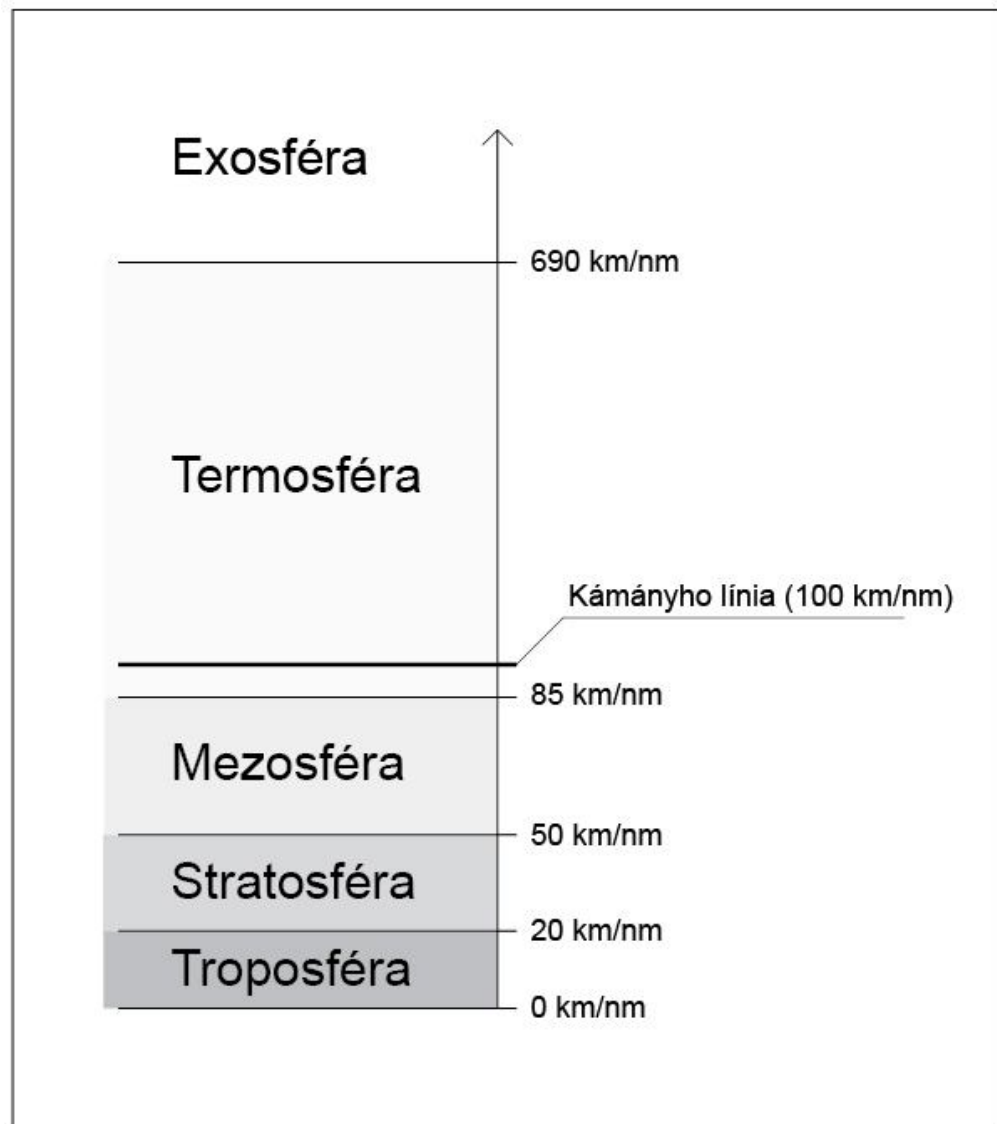
1. Obrázok č. 1: Vymedzenie hranice medzi vzdušným a vesmírnym priestorom podľa Theodora von Kármánya.
2. Obrázok č. 2: Grafické znázornenie vzdialeností zemských obežných dráh.
3. Obrázok č. 3: Zobrazenie polohy a rozsahu vesmírneho odpadu na obežných dráhach Zeme.

B. Textové prílohy

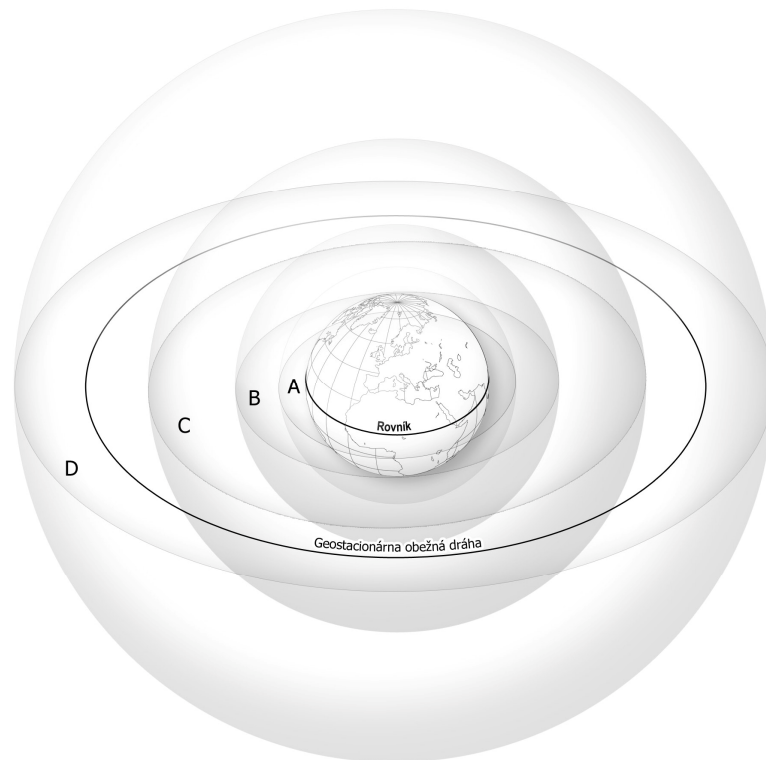
1. Tabuľka č. 1: Členské štáty Komisie pre mierumilovné využívanie vesmírneho priestoru OSN, vrátane štátov s prijatou národnou legislatívou k vesmírnemu priestoru.
2. Tabuľka č. 2: Medzinárodné vládne organizácie a programy, ktoré majú status pozorovateľa v Komisii pre mierumilovné využívanie vesmírneho priestoru OSN.
3. Tabuľka č. 3: Medzinárodné nevládne organizácie a agentúry, ktoré majú status pozorovateľa v Komisii pre mierumilovné využívanie vesmírneho priestoru OSN.

A. Obrazové prílohy

Obrázok č. 1: Vymedzenie hranice medzi vzdušným a vesmírnym priestorom podľa Theodora von Kármánya.

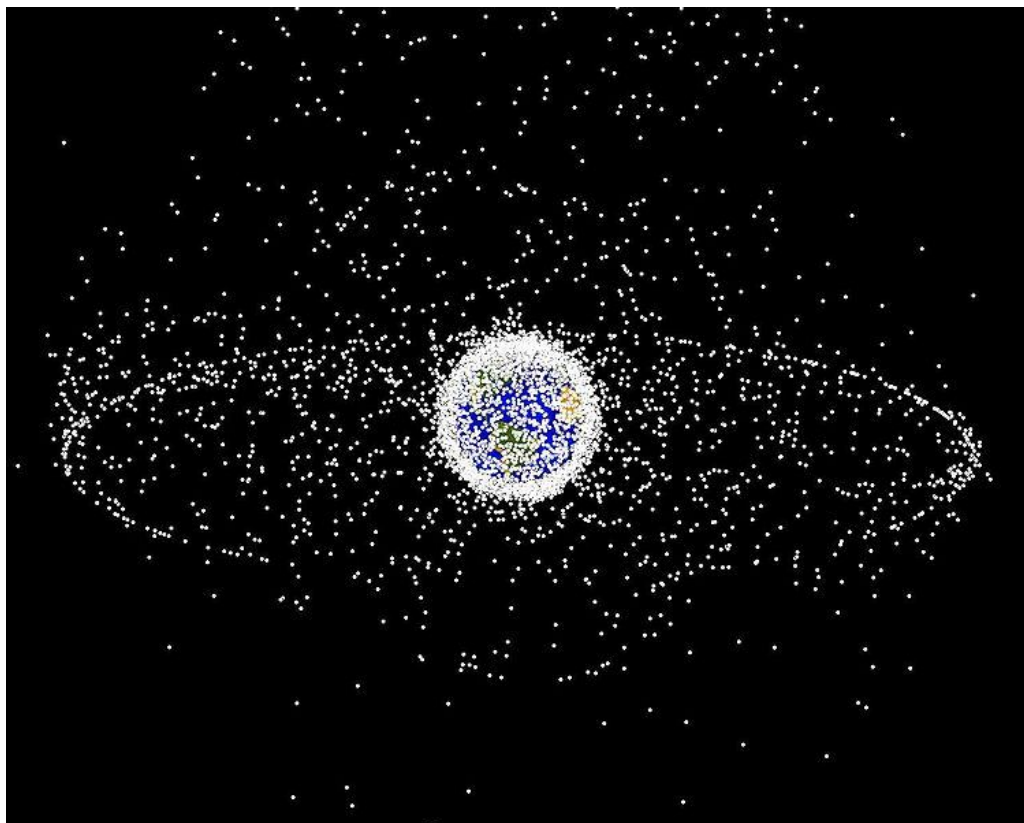

Obrázok č. 2: Grafické znázornenie vzdialeností zemských obežných dráh.

A: Blízka orbitálna dráha (150 – 450 km), **B:** Nízka orbitálna dráha (45 – 1 500 km), **C:** Stredná orbitálna dráha (5 000 – 15 000 km), **D:** Vysoká orbitálna dráha (20 000 – 35 000 km), **E:** Geostacionárna orbitálna dráha (35 786 km)

Obrázok č. 3: Znáozornenie polohy a rozsahu vesmírneho odpadu na obežných dráhach Zeme.¹⁸³

¹⁸³ United Nations: *Space Debris*.

B. Textové prílohy

Tabuľka č. 1: Členské štáty Komisie pre mierumilovné využívanie vesmírneho priestoru OSN, vrátane štátov s prijatou národnou legislatívou k vesmírnemu priestoru.

Štát	Členstvo od roku ¹⁸⁴	Národná vesmírna legislatíva ¹⁸⁵
Albánsko	1959	X
Alžírsko	2002	X
Argentína	1958	1991, 1995
Austrália	1958	1998, 2001
Belgicko	1958	2005
Benin	1977	X
Bolívia	2007	X
Brazília	1958	1994, 2001
Bulharsko	1959	X
Burkina Faso	1994	X
Čad	1961	X
Česká republika (ČSR)	1958	X
Čínska republika	1973	2001
Čína	1980	2000
Ekvádor	1977	X
Egypt	1958	X
Filipíny	1977	X
Francúzsko	1958	1961, 1989
Grécko	1980	X
Holandsko	1977	2006

¹⁸⁴ United Nations Committee fo Outer Space Affairs: *Members*.

¹⁸⁵ United Nations Office for Outer Space Affairs: *Browse Legislative Texts*.

India	1958	X
Indonézia	1973	X
Irán	1958	X
Irak	1977	X
Japonsko	1958	1969, 2002, 2009
Juhoslávia	1977-1994	X
Južná Afrika	1994	1993, 1995, 2007, 2008
Kamerun	1977	X
Kanada	1958	1990
Kazachstan	1994	X
Keňa	1973	X
Kolumbia	1977	X
Kórejská republika	1994	2005, 2007
Kuba	1994	X
Libanon	1959	X
Líbya	2004	X
Malajzia	1994	X
Maroko	1961	X
Mexiko	1958	X
Nemecko (SRN/NDR)	1973	1998, 2007
Niger	1977	X
Nigéria	1973	X
Nikaragua	1994	X
Nórsko	X	1969
Maďarsko	1959	X
Mongolsko	1961	X
Pakistan	1973	X
Peru	1994	X
Poľsko	1958	X

Portugalsko	1994	X
Rakúsko	1959	X
Rumunsko	1959	X
Ruská federácia (ZSSR)	1958	1992, 1994, 1996
Saudská Arábia	2001	X
Senegal	1994	X
Sierra Leone	1961	X
Slovenská republika	2001	X
Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska	1958	1986
Spojené štáty americké	1958	1958, 1998
Sýrska arabská republika	1980	X
Sudán	1973	X
Španielsko	1980	1995
Švajčiarsko	2007	X
Švédsko	1958	1982
Taliansko	1958	X
Thajsko	2004	X
Tunisko	2010	X
Turecko	1977	X
Ukrajina	1994	1992, 1996, 1997
Uruguaj	1980	X
Venezuela	1973	X
Vietnam	1980	X

Tabuľka č. 2: Medzinárodné vládne organizácie a programy, ktoré majú status pozorovateľa v Komisii pre mierumilovné využívanie vesmírneho priestoru OSN.¹⁸⁶

ICAO	Medzinárodná organizácia civilného letectva
IMO	Medzinárodná námorná organizácia
ITU	Medzinárodná telekomunikačná únia
UNDP	Rozvojový program OSN
UNEP	Program OSN pre životné prostredie
UNESCO	Organizácia spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru
UNIDO	Organizácia spojených národov pre priemyselný rozvoj
WFP	Svetový potravinový program
WHO	Svetová zdravotnícka organizácia
WIPO	Svetová organizácia duševného vlastníctva
WMO	Svetová meteorologická organizácia
ECA	Ekonomická komisia OSN pre Afriku
ECE	Ekonomická komisia OSN pre Európu
ECLAC	Ekonomická komisia OSN pre Južnú Ameriku a Karibik
ESCAP	Ekonomická a sociálna komisia OSN pre Áziu a Tichomorie
ESCWA	Ekonomická a sociálna komisia OSN pre Západnú Áziu
FAO	Organizácia spojených národov pre výživu a poľnohospodárstvo
IAEA	Medzinárodná agentúra pre atómovú energiu

¹⁸⁶ *Provisional List of Participants*. United Nations 2010, Committee for Outer Space Affairs A/AC.105/2010/CRP.2.

Tabuľka č. 3: Medzinárodné nevládne organizácie a agentúry, ktoré majú status pozorovateľa v Komisii pre mierumilovné využívanie vesmírneho priestoru OSN.¹⁸⁷

ESA	Európska vesmírna agentúra
INTERSPUTNIK	Medzinárodná organizácia pre vesmírne komunikácie
ITSO	Medzinárodná organizácia pre satelitnú komunikáciu
IMSO	Medzinárodná organizácia mobilných satelitných komunikácií
CRTEAN	Regionálne centrum Severoafrických krajín pre diaľkový prieskum Zeme
ESO	Európska organizácia pre astronomický výskum
EUTELSAT-IGO	Európska organizácia pre satelitnú komunikáciu
APSCO	Ázijsko-Tichomorská organizácia pre spoluprácu v oblasti vesmíru
AOCRS	Africká Organizácia pre kartografiu a diaľkový prieskum Zeme
ASE	Asociácia vesmírnych výskumníkov
CEOS	Komisia pre satelitné pozorovanie Zeme
COSPAR	Komisia pre vesmírny výskum
EURISY	Európska nezisková organizácia pre spoločnosť a vesmír
ESPI	Európsky inštitút pre vesmírnu politiku
IAA	Medzinárodná astronautická akadémia
IAF	Medzinárodná astronautická federácia
IAU	Medzinárodná astronautická únia
IIASA	Medzinárodný inštitút pre analýzu systémových aplikácií
IISL	Medzinárodný inštitút pre vesmírne právo

¹⁸⁷ *Provisional List of Participants*. United Nations 2010, Committee for Outer Space Affairs A/AC.105/2010/CRP.2.

ILA	Medzinárodná právna asociácia
ISPRS	Medzinárodná spoločnosť pre fotogrametriu a diaľkový prieskum Zeme
ISU	Medzinárodná vesmírna organizácia
NSS	Medzinárodná spoločnosť pre vesmír
PSIPW	Medzinárodná cena Princa Sultána bin Abdulaziz pre vodné zdroje
SWF	Nadácia pre bezpečný svet
SGAC	Poradný výbor vesmírnej generácie
PS	Planetárna spoločnosť
WSWA	Asociácia pre svetový týždeň vesmíru

Abstrakt

Táto práca sa zaoberá zhodnotením vývoja formovania medzinárodného režimu pre vesmírny priestor. Vývoj vesmírnych aktivít za posledných 50 rokov preukázal, že aj táto oblasť ľudskej činnosti si vyžaduje bližšiu medzinárodnú úpravu princípov, pravidiel a noriem presadzovania záujmu aktérov v tomto priestore. Práca poskytuje základný rámec výskumu v tejto oblasti, ktorý je zameraný na definovanie vlastností režimu a prostredia, ktorého sa týka. Rovnako poskytuje ucelenú analýzu vývoja normatívno-právneho prostredia režimu a inštitucionálnej dynamiky ustanovených procesov jednania medzi aktérmi. Práca má poukázať na skutočnosť, že aktivity spojené s vesmírnym priestorom sú dynamicky sa rozvíjajúce oblasti medzinárodných vzťahov.

Kľúčové slová:

Teória medzinárodných režimov, vesmírny priestor, princípy

This work examines development of international regime for outer space. Fifty years long common interaction of human space activities on this environment and theirs potential misuse to threaten others clearly shows that it is necessary to create and abide to valid international principles, rules, norms and procedures relating to use and exploration of outer space. Aim of this work is to apply theory of international regimes to outer space as a realm of interest, to describe development of international discussion on legal and normative nature of space regime, responsibilities and rights of actors to utilize this space and scarce resources relating within it. This work is also examining nature and institutional dynamics of international regime for outer space. This work emphasise that activities associated with outer space are dynamically developing elements of international relations.

Keywords

Theory of international regimes, outer space, principles